

J. Krodsneeks
(J. Krügers)

Latvijas vēsture

Otrā daļa

Feodalisms

Latvijas
Augstskolas
Bibliotēka.

U. Gulbja apgādībā
Rīgā, Suvorova ielā, Nr. 14.

Schnafenburga drufatava Rigā, Marštain eelā 5.

Widus laiku feodalisms.

Trefchà · nodata.

Par widus laiķeem ņauz laiķmetu, taš ņewi aptwer gadu tuhštoti no reetumromeefchu walštš ņabrukuma lihdf Ameriķaš uņejumam un reformazijaš ņaħkumam. Šcha laiķmeta rafšturigāš parahdibaš ir feodalāš ņadņihweš eekahrtaš zelfchanāš un iņweidoņchanāš un pahweņtibaš ješ baņni-zaš waraš pahwehrņchanāš par laižigu waru.

Mumš latweeņņeem ihņteni gan nenahktoš nobeigt widuš laiķu ņtatiņchanu ar reetumuš paraņto wehņtureš eedalķumu. Mumš winu beigaš buħtu jaatzel uņ daudf wehlaķeem laiķeem, uņ 19. g. ņ. ņaħkumu, tad ņaħlāš dņimtišbuħņchanāš un wināš peedewu atzelfchana. Bet tā ņa nu jau reiņ peenemtiš ņaħkt jaunoš laiķuš ar Ameriku un reformaziju, tad jau nebuħš nelaiķe, ja peepatureņimeeš pee wiņpahra peenemtiā un paraņtiā eedalķjuma.

Kad Baltija nahza paņihņtama wakareuropeeņņeem, abāš ņhiš widuš laiķu parahdibaš, feodalifmš un papifmš, bija ņaņneegufchaš ņawu augņtato attihņtibaš ņtaħwoħl un bija peeneħmuņchaš ņinamu, ņtingri noteiktu weidū. Ar to bija ari noteiktiš balteeņchu tautu liķteniš, eeraujot wināš abu ņcho ņaktorū žirķni.

Pirmiš peenemtiš bija taš uņņtatiš, ņa feodalifmš ihņta europeiņka ņadņihweš eekahrta un attihņtiķeēš widuš laiķoš uņ romeefchu walštš drupam ņem germanu tautu eekpaida un waraš. Ćemeņlš ņchim uņņtatam bija taš, ņa winņch, tā domaja, eņot iņaudņiš til Reetumeuropā un attihņtiķeēš til tur, kurp nonahkuņchi un mituņchi germani. Ćomeħra ņawoš eeklatoš uņ gaitu, tā taš notiziš, wehņturneeķi nebija weeniš praħtiš. Weeni apgalwoja, ņa ņchai leetiā noteiķeķa loma peekriħtot romeefchu walštš buħņchanam, ņa uņ winu pamata iņzehleeš feodalifmš. Šchoš wehņturneeķuš tadehņ ņauz par romanifteem. Direķi turpretim uņteepķ germanu tautu riħzi-bai galweno waru, un taħduš deħwē par germanifteem. Šchiš netweenpraħtibaš eemeņlš bija pa dalai gan ņiniņtiš, bet ari tautiņkā patmiħliķa wilķa ņawu lomu.

Schal domu starpibai tatschu bija tas labums, ka jautajums noslaidrojās pehz sawas buhtes un dewa eespehju un mahzija isschirt, ko ihsti saprast sem nosaukuma „feodalisms“.

Feodalisms ir dshwes eelahrta, kas saistita ar wahrdu „feods“. Schis ir lahds preeschmets, wistim seme, kas dota zilwelam sem sinameem noteikumeem. Pretstats feodam ir „allods“, seme, kas ir priwatihpashums un naw saistita ne ar lahdeem ihpashceem noteikumeem.

Feoda wahrda ihstend nosihme lihds schim wehl naw noslaidrojusees, pat naw sinams, no lahdas walodas winsch nemts. Weenceem winsch schkeet esam germanu wahrds no „seo“ (Vieh) un apshmetu mantibu, la latinu „pecunia“ un muhsu „nauda“; otreem leelas, ka dabuts no latinu „fides“ (ustiziba) un trescheem no latinu „feodus“ (sabeedroschanas). Wifceem scheem trim nosaukumeem ir sawa dala teesibas feodalisma jautajuma noslaidroschanā, nenemot tif atsewischki katru par sewi, bet kopus. Wina rasturigās ihpashibas ir trejadas: ekonomiskas jeb saimneeziskas, sozlasas jeb sabeedristas un politiskas jeb walstiskas.

Feodalisma pamats ir seme, semkopiba; us winas atbalsitas lauschu dshwe: laudis ir noslehguschees sawas mahjas; paschi padara wisus tos darbus, pastrahda wifas tas leetas un rihlus, kas wajadsigi saimneeziba un zilwela usturai. Mainas widutajs naw nauda, la tagad parasts, bet grauds, t. i. lauku raschojumi. Schahdu saimneezibas weidu dehwe par naturalo saimneezibu jeb sewi noslehgtu mahjrupneezibu. Tif tas leetas, lahdas paschi nespehj waj newar sew pagatawot, pehrf, eemaina pret mahjas pagatawotam leetam. Ta, peem., gadus septindesmit atpaka, pagahjuscha gadu simtena widu, kad klausehi pee mums wehl bija pilnos seedos, mahjlaudis wifu sewim wajadsigo isgatawoja paschi; tif preeschmetus, kas paschu lankos neauga, nedj bija dabujami un nahza no ahreenes un bes tureem istift newareja, la silkes, sahli un masuminu nepeezeeschamās dsefs eemainija pilsehta pret saweem lauku raschojumeem: lineem, linschklam, kanepajcem, un manufakturprezes parasti dabuja no schihda pret telahdam.

Seme widus laikos bija la saimneezista, la ari zilwela sabeedrista stahwolka noteizeja. Wina schlihra laudis lahrtas, semes ihpashneekos jeb lungos un semes nehmesos jeb semneekos. Pirmajcem peedereja seme, un pehdejee dabuja winu no lunga un tureja winu us sinama sawstarpeja nolihguma jeb kontrahta pamata. Ubu scho lihdsēju

starpā atteezības bija tihri personiskās un nekādā valstī wara ar šaweem likumeem, kureem buhtu wišpahrīga nošihme, neemaisijās kunga un semneeka jeb kalpa nolihgumos.

Ši šahhdām abu kahrtu šawstarpejam šaitem, kuras bija tikai personiskās un kurām valstī zentralā wara šahweja šahnus un it nemas neemaisijās, jaw nostahrstama treschā feodalisma ihpaschiba: walstī waras dezentralisazija, winas šadrupschana daudsās walstinās jeb kundstīs. Leelo gruntsgabalu ihpaschneeki peefawina few waldneeka teešibas un walstī šastaldās leelakās waj masakās walstinās. Rungs top par tahdās walstinās waldneeku, pahrwar un wahrdsina, kas nespehj pretotees, pašargat šawu pašahwibu, un ar kara spēhka palihdšibu ustura few wišas ar waru ceguh-tās preekschrozibas.

Birmees wehsturneeki, kas bija šahkuschī peegreest usmanibu šchim jautajumam, bija, tā teiktis, tai pahrleezibā, ka feodalisms ihpišts europeeschu šadšihwes weids, šahds nekur žitur pašaulē nebuhtu šastopams. Bet jaunakos laikos, kad etnografi eepasinās ar tautu šadšihwes buhščhanam žitās pašules malās, usgahja europeeschu feodalismam lihdsigas buhščhanas. Un kad nu wehsturneeki, tapuschī usmanigi us šcho šaktu, peegreesa nopeetnaku wehribu nostahsteem un apraksteem par šenajo tautu dšihwi, tad ari tur atrada feodalisma pehdās.

Nu šahka šalihdšinat un pehtit, eedšilinatees daščadu tautu šozial-ekonomiskās buhščhanās, un nu israhdiās, ka feodalisms ir šinama pašahpe lauschu attihštibas gaitā, un ka wišch eeronas wišur tur, tur šchi gaita it tā apstahjusees us weetas, šastinguši un nebuhtu spēhjiga tahlaku wiršitees. Tā, peem., feodalisms Europā aptureja kulturas gaitu us gadu šimteneem, un šabeedriba tikai ar leelām puhlem un mokam atpestijās no šchi it kuru dšihwaku kuschibu nospeedochā juhga.

Lai noprastu feodalisma šatnes, mums jāeegremdejas širmā šenatnē, kad laudis dšihwoja dšimtis un šomunistiskā eestahdē. Wiši dšimtis lozekli dšihwoja weenās un tais pašchās telpās, wiši darija weenu un to pašchu darbu, wiši ehda, tā šakot, no weena un ta pašcha tola jeb blodas: dšimtis bija noslehgta fewi pašchā beš šatiksmeš ar ahreeni. Bet kad nu wina peeauga un winas lozeklu šlatis peenehmās wairumā, tad šchi kopdšihwe wairs nebija usturuma. Dšimtis šastaldijās šaimēs, is kurām atkal isauga jaunās dšimtis un šaimēs, un tahlaku ejot, žiltis. Nu ari wišpahrejam

lomunismam bija galš. Weenmuligās weenfahrschās, pafuhrtrās lopdšihwes weetā iswirfās rofiga, spariga fasphekoſchanās. Modrigatās dšimtis un faines nehmas apstrahdat wairaf semes, jo seme pirmaitos bija weenigais uſturas awots un turikās pamats, un tā eeguwa few pahrswaru pahr gauſaki darbigām, pahr tulām. Tahduš ſchai paſtahweſchanas zihnā waj nu pawifam noſpeeda pee malas, nobeidſa, waj kalpinaja. Tā radās ſtarpība laudiš, zehlās ſchīras, no kureem zehlās wirſejee jeb labeefchi un ſcheem padotee jeb kalpi.

Weena no nepeezeſchamatām dšihwes wajadšibam tā tagad, tā arī toš laikus ir dšihwes droſchība, aiſfargat ſewi no warbuhtibam, laš draud no ohrpuſeš, laš peespeesch turet gatawibā wajadšigo ſpehku paſchaiſfargaſchanās noluhkā. Jš bagatajeem, wiſtim iſ duhſchigakajeem radās wihri, laš uſnehmās ſcho ſargu gaitu un uſmetās par pahrejo wadoneem. Wini pulzeja ap ſewi laudiš, apbrunoja un uſtureja winuš, faſtahdija few kara ſpehku, ſem kura apfardšibas pahrejee ziltš lozektš wareja juſtees droſchaki. Tā ziltš ſtarpā radās wehl jauna ſchīra, wadoni, laš lopā ar ſaweem kara beedreem ar laiku iſweidojās par kareiwju ſahrtu, kuras weenigais uſdewums nu bija ar eerotſcheem rofās aiſſtahwet ziltš lozektu dšihwibu un ihpaſchumu. Bet par tahdu paſalpojumu nu wini arī praſija ſinamu atlihdšibu gan darbeem, gan nodewam.

Kareiwju wadonim pirms bija buht pawehlneekam kara laikā; bet winſch ar laiku prata few eeguht wehl zitus lauſchu ſadšihwē neiſbehgamus peenahkumus. Winſch gan luhgtš, gan arī neluhgtš uſſtahjās par eelſchejā meera uſturetaju un par teeſneſi. Tahdā ſahrtā winſch tapa par waldneeku un wiſi pahrejee par wina padoteem pawalſtneekem.

Œchahdas parahdibas ſadšihwē ir feodalisma paſahkumi un bijuſchās wiſpahrin iſplahtitās. Uri ſenbalteeſchi winas paſtinuſchi, arī wineem bija jadšihwo augſcham minetoš apſtahkoš. Pirmkronikās atrodams daudš aiſrahdiſjumu, la pee mums bijuſchi ſawi wirſneeki, kureem peekrituſi noteizeju loma pahrejo ziltš beedru ſtarpā. Winuš kroniſtiš dehwē par wezakajeem (seniores), pirmneekom (primores), preeſchneekem (principes), labeefcheem (meliores), pat par waldneekem (reges), wadoneem (duces). Jau ſchee daſchadee noſaukumi ir leezība, la bijuſchi ariſtoſtrati, ſam ſatram ſawas teeſibas un preeſchrozibas, ſawas ihpaſchās

gaitas un peenahkumi; zitadi kronistis nebuhtu winus tif ruhpiigi schkirojis, ja wineem buhtu bijusi weenlihdfiga no-sihme un swars wina ziltis. Diwi, turaideeschu Kaupo un kurfchos Pamelins nosaukti par „reges“, tas buhtu tahdi waldneeki, kas ziltis preesteri, teefneschi un wadoni kara laika. Lihdfigu stahwofli semgalos eenehmis Terweetenes Westards, kuru kronistis dehwe par wezako gados (major natu), par pirmweetas eenehmeju jeb pirmneeku (princeps), par wadoni (dux) un par wirsaiiti (senior); tahdi paschi wirsaischi un semes wezakee ir latweeschos Sotelles Rufins, Antines Waridotis un Bewerinas, Trifates, Tolowas Salibalds. Tahdu wirsaischu (seniores) bijis loti dauds, Meschotne krustneschi aplahwuschu wina ap simtu, un tadehl jadoma la pee wineem peeskaititi muhsu fenee aristokrati jeb, ta tautas dseesmas winus nosauz, labeeschi.

Kad wadoneem nahkas stahtees pee kahda usnehmuma, wini notura apspredi ar saweem draugeem jeb beedreem (amici). Loti sihmigi te schee draugi; tahduš atrodam ari pee senkreewu kneeseem — „дружина“ un senwahzu herzogeem un lehnineem — „truht“, no kureem wehlat isweidojas wafali, un taifni aifrahda us feodalisma pasahkumu.

Ta noprotams, ka neds libhjos, neds latweeschos naw bijis kahrtigas walsis, ta to tagad saprotam, bet tauta dalijusees mafakas walsinās ar sawu kungu preefshgalā. Scheem kungeem bijuschi sawi draugi—kalpi; bijusi ari labeeschu schkira, ta tad soztala schkirofchanās. Un ta laudis peefopuschu naturalo falmneezibu, par to nebuhs ko schaubitees.

Wakareuropā, kur walsitistās buhschanas nostahdijas us romeeschu walsis drupam, redsama preteja gaita: attihstiba neeet wis no semakeem fadsihwes weideem us augstakeem, bet otradi, no augschas us leju. Romas walsis bija safneegusi augstu kulturās pasahpi, ihpaschi pirmos diwos kelsaru laiku gadu simtenos, kad daschado tautu, kas eetilpa romeeschu walsi, starpibas bija dauds mas nolihdsinajuschās, kad waldija wispahrejs meers un kahrtigi darbojofchās walsis eestahdes, semkopiba, ruhpyneeziba, tirdsneeziba, mahksla, sinatnes bija ta usplaufuschas, la wehl tagad ko brihnitees, wehl tagad mums der par preefshihmi un poraugu. Bet daschadu eemeslu dehl walsi iszehlās jukas un nemeeri, mahzās wirsū aplahrtejee barbari, un walsis labeerihziba un labklahjiba foli pa folim schlufa us leju.

Kad romeeschu walsis beidsās un germanu ziltis bija pahrppluhdinajuschās wisu Reetumeuropu, tad te eestahjās

pilnigš barbarismš, un no spihdoščas leifara walstš bija atlikuščas til drupaš, sem scho barbaru speedeena wiſaš ſabeedriſtāš dſihweš buhſchanaš peenehmufčas zitu, attihſtibāš ſinā daudž ſemaki ſtahwofchu weidu. Upſtahjuſeeš bija naudſaimneeziſiba, beigufcheeš ſawſtarpejee tirdſneeziſibaš ſakari, ſabriku ruhpnneeziſiba pahrgahjuſi mahjruhpnneeziſibā un tā atfal eeweejuſeeš naturalſaimneeziſiba; bija attihſtijufčas ſabeedriſibaš ſahrtāš, no ſurām ſematāš ſaimneeziſti un poliſtiſti atkarajāš no augſtafām, un pati walstš bija ſaſchlihduſi fundſiſtēš.

Bija attihſtijufeeš ihpaſcha lungu ſahrtā ar winai peederigeem ſalpeem un laufſtrahdneekeem. Juſaš, kaš pehdejoš gadu ſimtenuš Romijā bija ploſijufčas, un perſoniga nedroſchiba bija peefpeeduſchas maſturigakoš ſemju laudiš jeb kolonuš meſlet ſew patwehrumu pee leelgruntneekeem, latifundiju ihpaſchneekeem un padoteeš winu aiſſardſibai, ar ko wini ſaudeja ſawu ſemeš ihpaſchumu un pat brihwibu. Tahduš ſemneekuš, kaš luhdſāš no lunga aiſſtahwiſbaš un uſnehmāš winam klaufit, ſauza par preſariſteem, no latinu wahrda „precari“ (luhgteeš); wini, kopā ar lungu ſalpeem un wergeem, ſapluhda weenā ſchliſā, ko dehwejam par dſimtšlaudim.

Leelgruntneeki jau romeeſchu leiſaru laiſā bija pratuſchi atraitteeš no walstš wiršwaraš un eeguht ſew daſchadaš teeſibaš tā adminiſtratiwā, tā juridiſkā ſinā: poliſtiju un teeſu wini bija nehmuſchi ſawā pahriſnā, atteikuſcheeš dot walſtij nodofluš, aplikuſchi wineem padotoš un padewuſchoš laudiš maſſam un klaufcham, paſchdroſchibaš dehl tureja apbrunotuš laudiš, ſawu tarafpehtu un apzeetinaja ſawāš pilis. Wini bija ſluwuſchi par ſemju un lauſchu iſhtajeem waldneekeem. Wiſaš ſchis preeſchrozibaš wini patureja ari tad, kad nahza jauni waldneeki, germanu zilſchu wadoni un lehnini.

Ilgo nemeeru un taru ſelaš bija galejaiš poſtš, un plaſčaš ſemeš palika neapſtrahdataš. Jauno waldneeku ihpaſchumā pahrgahja wiſi leiſaru peederumi; winu diſchwihri ari panehma plaſchaš ſemeš un leelajam lauſchu puhlim bija jaapmeerināš ar maſakeem gabaleem. Taſchu ſlahtpeenahloſchee, ſuru pee tam ſamehrā bija ne wiſai leeliš ſkaiſš, neſpehja dot zitadu wirſeenu tahlatai feodalifazijaš gaitai, turpretim winu til weizinaja.

Gallijā franku waldneeki iſ Merowinu zilſš, ceſſatu dami walſti it tā ſawu priwatihpaſchumu, nehmaš wini-

dalit sawu dehlu starpà un taš issauza tikai jukaš un kildaš. Lai eeguhtu few peekritejuš, lehnini bija speesti isdahwat femes, kaš noweda pee ta, ka beidsās winu leelà semju bagatiba un lihdi ar to wiša winu wara. Leelmani dabuja pahrswaru, šagrahba waldibas groščuš šawās rokās, un pipinešči, jeb, tā winuš faulà pehz warenakà no wineem Karla Leelà, karolešči usmetās par lehnineem. Tā ta femes, to dot šaweem laudim, bija peetruhzis, karolini lehrās pee zita lihdsella. Wini isdewa basnizaš un klosteru femes ne wiš wairš, tā bija parastš, par ihpašchumu jeb allodu, bet tā klaufchu semi jeb feodu sem šinameem noteifumeem.

Jau romešchu laikos basniza bija kluhwuši pee leelam bagatibam. Deewbijigaš dwehseles, bihdamās muhšchigà foda, zereja ar basnizaš un winaš šwehto aishghgšanam isglahbtees winà pašaulē no muhšchigà foda un apweltija basnizu wišadām dahwanam, zitu starpà semem. Keisari peekšlihra winai immunitati, atwalinaja winu no walstij peenahzigām teešibam administratiwà un teešiflā šinā, tā ari no nodokleem. Weentahršchee un semako šchkiru laudis, lai glahbtoš no leelmanu warmahzibam, padewās basnizai tā prekaristi un bessemneeki eeteiza šewi jeb komendeja basnizaš deenestam.

Tā ta basnizai bija miruši roka (manus mortua, main morte), winai nebija mantineeku, kaš winaš peederumos waretu dalitees, bet winaš bagatibaš auga bes mitešchanās un aptwehra leeliščkuš femes gabaluš, no fureem walstij nebija nekahda labuma, franšu waldneekš (major domus) Karlis Martellš, nehmas winuš ismantot walstš labā. Winšč gan nu ihsti nesekulariseja, neatnehma basnizai semi, bet atdewa to šaweem kalpeem un beedreem ar šinameem noteifumeem: maksajot jo projam basnizai winai peenahzigās nodewas, wineem bija jaswehr kungam padewiba un uštiziba. Seme, to wini dabuja, bija winu benefiziš (alga, жалованье) par teem pašalpojumeem, kahdi wineem bija japilda karā laulā un meera laifā kunga deenestā.

Sengermanoš un gan wišās žitās to laifu tautās, tā ari latweeščoš bijis parastš, ka jaunatne eestahjusees pee bagatajeem un diščwihreem par kalpeem jeb draugeem. Wini pašihstami sem daschadeem nosaufumeem: romeščoš winuš dehweja par „comites” (pawadoni), no ta frantšči dabujufchi sawuš „comtes”; germani par „truht” „rustusregra” „autrustiones”, „gasindus”, freewiști par „дружина”; muhju

fronikâ wini nosaukti par „amici“, tagadejâ walodâ saime. Rufins usruna Zehfu brunineeku Bertoldu un nosauz winu par ſawu draugu, t. i. beedri, paſſaidro froniſtîs: alloquitur draugum suum, id est consocium“. Schiſ ſihmigaiſ wahrds „draugus“ ir weenigaiſ latwju wahrds, ſo froniſtîs pratiſ peewest wiſâ ſawâ froniſâ.

Franzija ſcho daſchado noſaukumu weetâ eeweeſâs wahrds „vassus“ un „vassallus“, ſaſ iſſſſauda wiſuſ zituſ. Winſch ſahka apſihmet perſonu, kurai peenahzâs atteezibâ uſ zitu perſonu, wezako jeb ſenioru, buht paſſauſigai un uſtiza-mat. Pirms ſchiſ waſaſ (domâ, ſa winſch zehleeſ no ſeltu walodaſ) bija newalaſ jeb kalpa zilwekſ; bet ar laiku par tahdu apſihmeja jebkuru brihwzilweku, ſaſ ſtahjâs otrâ deeneſtâ. Wahzeeſchi tahdu ſauza par „Lehnſmann“, no ſa mehſ dabuſuſchi ſawuſ „leimanuſ“.

Schal Karla Martella dotai preekſſihmei ſekoja wiſi ziti leelgruntneeki un ari peenehma waſaluſ ar tahdeem paſcheem kaſpibaſ noteikumeem.

Kara klaufchi bija ſcho waſalu galwenaiſ peenahkumſ un no wineem ſaſtahdijâs kara pulki. Bet Karla Ceelâ laiſâ, ſad nahzâs weſt notaluſ karuſ un bija wajaſdigi leelaſi ſpehti, peewilka pee ſchim klaufcham ori wiſuſ brihw-laudiſ, kuri lihds tam laiſkam bija bijuſchi no ta atſwabinati. Jaet karâ nu bija wiſeem teem, ſam ſemeſ bija 3—4 manſi, ap 100 puhrtweetu. Tâ tad tiſai tee pildiſa kara gaitaſ, ſam bija ſemeſ ihpaſchumſ; pee tam bagataſee jaſchuſ, maſturigakee ſahjam, no pirmajeem iſweidojâs brunineeku ſahrtâ.

Aprinku jeb, tâ pee mumſ peenemiſ teikt, waſchu, pagastu pahrſini pirms bija graſi, waldneeka weetneeki, kuru rokaſ atradaſ wiſaſ ſemeſ eekſchejâs dariſchanaſ. Ar laiku iſrahdijâs parozigakt apweenot graſu amatu ar waſalu ſtah-wolli un waſtiſ laudiſ tiſa padoti wineem. Tâ waſali kluwa nu it tâ par ſemeſ kungeem un wiſi laudiſ par winu pawalſtneekeem. Uri brihwneeki, ſaſ lihds tam wehl tâ tahdi bija uſturuſcheeſ, ſaudeja ſawu walu, jo „naw ſemeſ beſ kunga“ (nulle terre ſans ſeigneur.) Wiſſ graſu, agra-ſajo waldneeka weetneeku, amatiſ apweenojâs ar waſalu peenah-kumeem un waſtiſ wara wairſ neeemaiſijâs ſemeſ pahrwaldê: atteezibaſ ſcho ſchkiru ſtarpâ nebija wairſ waſtiſkaſ, bet pahrwehrtâſ par perſonigam; waſtiſ dezentraliſejâs un ſa-ſchlihdâ daudſâs waſtinâs.

Weenkahrſchaiſ pirmlihgumſ jeb kontraktiſ kunga un waſala ſtarpâ ar laiku peenehma ſwehſwinigu rakſturu un bija

ſaweenots ar ſinamàm zeremonijam. Benefitscha jeb ſeoda nehmejs, lunga laufchu ſlahtbuhtnè, rekomendeja ſewi, ſailu galwu un nometees lunga preeſſchâ zeloſ, iſſteepa rofaſ, luhgdamees, lai ſchis winu nem ſawâ apſardſibâ. Kungſ ſakehra wina rofaſ, pazehla winu un noſkluhſtija. Scho zeremoniju ſauza par „homagium“ jeb „hominium“. Otrâ nahkamâ waſala padariſchana notifâs baſnizâ. Te preeſteram ſlahtefot, ewangelijuma preeſſchâ wirſ tahda ſwehtâ ſauleem bija janoleef uſtizibaſ ſwehraſtſ fungam. Trefchais aktſ notifâs tikaſ tad, tad winſch dabuja ſemi, tà algu par fungam dodamàm klaufcham. Te kungſ paſneedsa winam waj nu ſahdu ſalu ſaru wai gabalimu kofa, turamàs ſemes ſimbolu. Scho aktu ſauza par „inweſtituru“ (no investire — apgehrbt, appoſt). Ja puiſis eſtaſhjàs muifchâs laudiſ, tad ſchi inweſtitura atkrita.

Ramehr walſti waldija ſpehzigs waldneekſ, ſahdſ bija Karliſ Leelaiſ, ſchee waſali bija paſlauſigi kalpi; bet ſad pehz wina nahweſ nahza wina weetà glehwuli, waſali wairſ newihſchoja klaufit ſawam fungam un walſtſ ſadrupa daudjàs kundſiſtſ. No Karla Leelâ walſtibaſ iſlobijaſ trihſ walſtiſ: Franzija, Wahzija, Italiya kuraſ, atkal ſawulahrt gahja to paſchu ſchleſchanaſ zelu. Iſzehlâs herzogifteſ un grafiſteſ, leekundſiſteſ, kuru kungi bija tahdi paſchi waldneeki, ſahdſ bija lehninſch. Schis bija nu tahdſ patſ waldneekſ, tà wini, tikaſ pirmalſ winu ſtarpâ (primus inter pares). Ra walſtſ tomehr wehl turejàs kopâ, tam eemeſlſ bija ſcho leekungu neſatiziba ſawâ ſtarpâ un naidigi uſbrufumi no ahreeneſ, ſaſ winuſ peeſpeeda wajadſibaſ gadijumâ uſſahteſ weenoteem ſpehkeem.

Râ lehninam bija ſawi waſali, tà ari ſcheem leekungeem ſawi, kureem atkal wareja buht ſawi. Tâ attihſtijaſ weſela daſchadu lungu palahpju rinda lihds ſemneekem, tam wairſ nebija apalſchneeku. Wiſu ſcho waſalu weenigaſ diſhweſ uſdewumſ bija kundſiſta diſhwe, ſaſ paſtahweja laros un daſchadu peenahlumu iſpildifchanaſ buht wirſkunga galmâ tà padomdewejeem, teeſneſcheem un pawadoneem ſwini-gos gadijumos. Par wiſu ſcho uſturu gahdaja ſemneekſ, ſaſ bija ſcho kungu un pakungu kalpſ.

Saremot ihſumâ kopâ teikto, dabujam par widuſ-laiku Franziju, ſcho iſzehluſ ſeodalifto ſemi ſeloſchu ainu: preeſſchgalâ ſtahw lehninſch jeb karaliſ, ſem wina daudſeju walſchu un walſtinu kungi un pakungi daſchadâs palahpſ. Schiniſ walſtiſ wiſpahreju liſumu, ſaſ atteektos uſ wiſeem

walstis peederigeem, naw un spehla ir tilai eeradums un lunga griba un pawehles.

Wisas schis sabeedrislo buhschanu atteezibas pamatojas uf semes un winas tureschanas. Seme bija, kas noteiza zilwefa stahwolli sabeedriba, bija wisas dsihwes atbalstis. Ruhpneeziiba leelumā un ar to saweenotā starptautiskā tirdsneeziiba bija beigusees; wisu, kas wajadstigs dsihwē, pagatawoja mahjās no ta, to dewa lauks un meschs. Naudsaimneeziibas weeta bija atkal eeradusees naturalsaimneeziiba ar paschmahju ruhpneeziibu, bija atkal eestahjees barbarisks laikmetis ar wisam wina ihpaschibam, un to wehsurē dehwe par feodalisma laikmetu.

Tahdu zelu bija gahjust laizigo buhschanu attihstichanās. Bet bija wehl weens faktors, sam tos laikus bija leela nosihme, un ta bija garigā wara, basnizas eestahdes. Schi garigā wara pahrwehrtās ari par laizigu waru ar wisam schai peemihioschām teesibam un preelschrozibam. Zitadi tas ari newareja buht: schai parahdibat bija dabigi jaisaug is pascha feodalisma buhschanam. Jo kur gan warmaktu nospeestā, noschnaugtā zilweze buhtu atradusi sinamu atspaidu un glahbinu, ja nebuhtu tahdas weetas, tahda spehla, kusch paschus warmahlas nesawalditu? Un tahds tos laikus peemita basnizai. Wina un winas galwa pahwestis sawu laiku zeeschi tureja sawās rolās schos barbariskos karalus un wisus wina apalschneekus—wasalus un tautas, un eenesa winas kristigās tizibas tikumus un garu, peedraudedama nepalsaušibas gadijumā wisadeem bargeem fodeem un winpasaules mokam. Un tee bija tahdi bihstami draudi, kas lihdsja.

Pahwesta jeb Romas bistapa nosihme sahkmā bija lihdsiga wiseem ziteem bislapeem. Tilai ar laiku, pateizotees labwehligem apstahkleem, wina auga un dabuja pahrswaru pahr pahrejeem lihdsbeedreem. Ihpaschi, kad bruka un beidsās Romas keisara wara, winas weeta stahjās bistaps tā aistahwis neween Deewa preelschā, bet ari tā patwehrooms laudim laizigās leetās un buhschanās. Pahwestis usmetās par apustula Petera pehznahzi un Kristus apustulim ustizeto gaitu turpinataju. Joste Romā, pehz basnizas nostahsteem, Peteris esot bijis pirmais bistaps un zeetis mozella nahwi. Pats Rungs bija teizis Peterim: „Peter, waj tu mani mihlē? . . . Gani manas awis.” — „Satanam eepatitās juhs issijat tā kweeschus; bet es par temi luhdsu, lai tawa tiziba newahjinatos. Un tu pirmatgreestais, stiprini sawu

brahlu tizibu." — Tu eſt Peteris, un uſ ſchis Ilintis eſ zeliſchu ſawu draudſi, un elleſ wahrſi winu nepahrwaris. Wiſu, to tu wirs ſemeſ ſaiſtiſi, buhſ debefis ſaiſtitiſ, un wiſis, to debefis ſaiſtiſi, buhſ ſaiſtitiſ wirs ſemeſ."

Bija nu gan dota apuſtulum Peterim tahda wara; bet wina mantineekam, Romas biſkapam, iſweſt to dſihwê nebija weegla leeta. Tſikai 11. g. ſ. winſch ſahla tuwoteeſ ſchim ſprauſtam mehrkim, pamahſt ſew laiſigus warturuſ. Kad muhſu ſentſcheem 13. g. ſ. ſahlumâ bija japadodas katolu baſnizai, wina bija ſaſneeguſi ſawu augſtaſo palahpi, un pahweſtam Innoſentim III. klauiſija wiſas Wakareuropas tautas un waldneekſt.

Pahweſts, ta garigâs waras preekſchſtahwiſ, wadija kriſtigo lauſchu ſirdiſ un prahtuſ, nn wina riſizibâ atradâs tizibaſ leetas un baſnizaſ eekahrta, leiſaram atka, peh3 to laiku uſſtateem, bija buht kriſtigo galwai laiſigâs buhſchanaſ. Pirmo laiku, kad romeekſchu walſti kriſtigâ tiziba bija tikuſi par waldoscho, leiſarſ ari garigâs leetas bija waldneekſ, un neween baſnizaſ aiſſargſ, bet pat tizibaſ mahzibu wirſeena noteizejeſ. Kad Karla Leela laika atjaunojâs Wakaromeekſchu leiſariſte, leiſara preekſchrozibaſ pahrgahja uſ winu; bet ta ka no pahweſta atkarajâs leiſara ſwaidiſchana un kroneschana, ta eedabuja ja ne augſtaſu, tad tomehr lihdſigu ſtahwolli. Schahdas nenoteiktibaſ ſekas bija, ta wajadſeja zelteeſ abeju ſtarpâ neſaſtanam un ſtrihdeem. Kad leiſareem ſpehla ſinâ bija pahrſwarſ, winſch uſmahza ſawu gribu un noteikumus baſnizaſ eekahdem. Tâ taſ bija ſaſſchu leiſaru Ottonu laikoſ un pirmajeem Indriſeem iſ ſaleekſchu ziltis, bet Indriſa IV. laika, lamehr ſchis bija nepilngadigſ, pahweſts Gregorſ VII., iſleetodamſ ſcho apſtahtli un nemee-ruſ, taſ paſchu laiku bija iſzehluſcheeſ Wahzljâ, prata wehrſt leetu par labu pahweſta warai, un eeguht ſew eeweh-rojamuſ panahlumuſ.

Schis ſtrihduſ eewehrojamaſ wehl tai ſinâ, ka ſawilnoja Wakareuropas kriſtitoſ; winu iſzihnija neween ar eerotſcheem rolâ, ar weenkahrſchu duhreſ un naga ſpehju, bet ſahla iſleetot garigus eerotſchuſ. Pretineeki greeſâs pee atklahtibaſ gan ar runam pat ſe:n atkahtas debefſ uſ tir-guſ laukeem, gan ar rakſteem, ta luhkodami dabut uſ ſawu puſi atklahtibaſ labwehlibu. Pahweſta peekritejeem panah-lumi bija leeliſchli; jo leelaſ puhliſ, ta tagad, ta ari toſ laikuſ mihleja ſkanofchâſ ſraſas, peekrita tam, taſ dedſi-gaki runaja, prata glaimot wina ſaiſlibam un wina pam

prahtam istapt, un schai mahfslâ leeli prateji bija muhli, schi pahwesta labprahtigâ militarâ armija.

Strihdus grosijâs ap bislapu stahwofli, tam buht wineem padoteem, waj keisaram, waj pahwestam. Beigâs weenojâs tahdâ sinâ, fa wina peenahkumus dalija garigos un laizigos: tã garidsneekâ wansch atkarajâs no pahwesta un tã laizigam warturim winam bija jastwehr ustiziba keisaram. Tomehr paschas nefatizibas kodols jo projam palifa neisschirtis: tam ihsteni buht wisu kristigo lauschu wirskungam? Jau 12. g. f. beigâs lausi swehrâs us pahwesta puft. Gan wehl keisari no Hohenstausenu ziltâ puhlejâs atdabut sawu pirmatnejo stahwofli; bet beigâs tatschu, kad pehdejais no schis ziltâ Neapoles tirgus laukumâ bija saudejis galwu un dschwibu, pahwestâ palikas par neaprobeshotu kristito lauschu wirspawehlneeku, jo ari Konstantinopoli bija eekarojuschi frantschu brunineeki.

Wahzijâ pee semju leelkungeem, scheem herzogeem, grajeem, lantgrajeem, markgrajeem, salzgrajeem, kas sawus benefitschus jeb lehnus taifni nehma no keisara un fastahdija augstako schkiru pakungu, peenahza flahst garigo eestahschu preeschneeki, bislapi un leelo klosteru abati. Jau paschos pirmos kristigâs tizibas fahkumos bislaps eenehma swarigu weetu tizigo starpã: wansch bija draudses galwa, bija tizibas jautajumos flaidrotajâs un noteizejâs, pee wina greefâs pehz padoma draudses lozekli sawâs firds gruhthibâs, wansch teem lihdsjeja laizigâs buhschanâs, bija gahdneekâ bahreem, atraitnem un gaudeneem. Kad kristigâ tiziba tapa atsihta par walstis tizibu, bislapa nosihme un swars peenehmâs un auga un ihpachji wehl tad, kad Romijas weetâ stahjâs barbariflas walstis. Ari laizigâs mantâs basniza eeguwâs; jo apdahwinat winas eestahdes schkita par Deewam patihlamu leetu. Un kad nu barbari kristijâs, tad schi labdaribas teefchanâs, lai dabutu dwehselei meeru un grehku peedofchanu, peenehma fewischli plaschus apmehrus. Basniza iswehrtâs par leelako semes ihpachneezi un bislaps par winas pahrwalditaju un lungu. Pee tam waldneeki wehl dahwinaja immunitates teefibas, atswabinaja basnizas semes no publiskeem peenahkumeem, nodokleem, deenesteem, no walstiskam teefas eestahdem. Ari par semes pahrwaldneekeem jeb grajeem eelika winus larali. Kad eeweefâs feodalismâs, wini, lihdsigi laizigajeem, ari dabuja lehnus, ar noteikumumu pildit wisas tãs gaitas, fahdas wispahri peenahzâs wasaleem.

Bislapi, buhdami, tã fakot, diwdabji, gan laizigi, tã ari garigi warturi, ispildidami abas gaitas, sarausdami pee

tam leelas bagatibas, pahrapasaulojas un peemirsa sawus ganama pulka, sawu awju mahzitaja peenahkumus, peekopa tahdu paschu dsihwi la ziti feodalee fungi. Waldneeki drihsoma nogida, ka te wineem atklahjees isdewigs eenahlumu awots un sahka ispahrdot par naudu bislapibas.

Schahda eugstako basnizas amatu wihru nodoschanas laizigai dsihwei newareja neisajinat pretestibu apsinigatas kristito aprindas, un ihpaschi kluniazeeschu ordena brahlos iszehlas ihgnums pret schahdam nebuhschanam. Scha klostera muhti bija atjaunojuschi pirmklosteru, benedikteeschu, peemirstos noteikumus, kas rakstija preeksha pilnigu atteikshanos no pasauligas dsihwes, peekodinaja deewbijibu un darbu (ora et labora — luhds un strahda). Wineem reebas, ka bislapi un abati nodewuschees laizigam, schis pasales parascham, zenshas tilai ceguhtees mantiba, pat peedalas fara, wadidami sawus wasalu pulkus lauja, pat lihdsstaujotees, ka ar weenu un to paschu rofu sit bruhzes un swehti laudis, ka atmetuschi labus tikumus, peekopj netiklibu. Ra tahdi wini newarot buht sawam draudsem ihsti zela rahditaji. Wini prasija no garidsneekem beslihguma, besrunas passausibu preekshneekem, leedsa wineem laulibas dsihwi un simoniju, pirkt par naudu garigus amatus. Simonija dabujusi sawu nosaukumu no burwja Simona, kas par naudu gribeja pirkt no apustula Petera Swehta gara dahwanu—darit brihnumus. Par scheem noteikumeem usstahjas pahwests Gregors VII. un sanahza tadeht naida ar laizigajem wartureem, wistim wahzu keisareem. Tomehr par basnizas atpasauloshanos winsch neusstahjas, un bislapi joprojam nehma semes us feodalo teesibu pamata. Leels darbibas lauks schai fina atwehras bislapeem slawu semes, austrumos no Elbupes, un la eekarotaji un garigee walschu dibinataji wini eeradas ari pee mums Baltija.

Nedroschajos widus laikos, kad ziltweks tilai tad bija droshs, ja bija lihdselli sewi aisstahwet, wahjalajam, la jau aifrahdits, bija jamelle un jaluhdsas palihdsiba pee leelmaaneem. Tahds atdewa sawu personigo brihwibu un, ja bija semes ihpaschums, ari to un tapa la par prefaristu. Kungs schahdu patureja pee sewis muischas laudis, waj eerahdija semi, par to bija jamaksa noma un jadod klauschas.

Bet ari tahdi laudis, kas zehluschees no turigalam schkiram, jaunakee dehli, lam no tehwa nebija nekas to mantot, komendeja sewi fungam. Tahdus schis usnehma sawos tuwineelos (amici, draugi), kas, la jau teikts, ari bijis

parastš senlatweeschos. Schee bija lunga kara wihri, padom-deweji, wina weetneekš un waditajš administracijā, ispiļdija fogu gaitaš. Wini kalpoja uš sawstarpeja šalihguma pamata un dabuja wifu wajadšigo usturu; wini bija brihwlaudiš un nesaudeja sawu perfonigo brihwibu.

Jo bagataš bija lungs, jo wairaf winam bija semes, to teesu jo wairaf winsch pulzeja ap fewi schahduš beedruš. Kad nu lungam waitš nebija pa rolai wifuš schos usturet sawā mulschā, winsch cerahdija wineem gabaluš no sawaš semes un peeschlihra wineem laudiš preešch darbeem. Tahdu doto semi sauza par „beneficium“ (labdarijums, alga). Tahds puisiš jeb beedrs bija atdalitš no taišnās mulschal-pibaš, bet lihgums abeju starpā palika spehlā, tikai peenehma sawadu wirseenu: no puischa tapa wasalš, prekaristš, un bija semes nomneekš, un tā zilwekš, kaš fewi lomendejees, palika kalpoš, bet ari lungs, jo winam klaušija semneeki.

Sawulahrt tahds pakungs wareja peenemt atkal zituš sawā deenestā un ar tahdeem pascheem noteikumeem, uš kahdeem patš bija šalihdšiš. Tā redšam weselu rindu zilweku, kuru atteezibaš nebija noteiktas likumigi, bet turejās tik weenigi perfonigam šaitem. Par likumu waretu šaukt tikai to paradumu, ka wasalim wajaga buht ustizigam sawam lungam, tapat tā schim peenahzās aistahwet un šargat pehdejo wina teesibās un labumos. Abu pušchu lihgums bija ustiziba: ja tahds to lausa, tad otram bija teesiba ari winu laust.

Widus laiku dšihwes eelahrta bija pahrmehru aristokratiska; jo wifš schee lungi un pakungi zitu neko nedarija, tā tikai dšihwoja un rihkojās karu gaidibaš, waj pa laikam zelojot uš wirškunga pili un ar sawu klahbtuhnti pagodinot lunga galmu: jo wairaf wasalu, jo šposchakš un lepnaš lungs. Wišaš ildeenišchlās ruhpes un raises, ustura apgahdaschana, darbu un gaitu nasta guleja uš semneeku kameescheem. Semneekš patš fewi newareja aistahwet, to darija lungs. Winam nebija nelahdu teesibu, tikai peenahkumi; nelahds likums winu nesargaja no pahrestibam un warmahzibam: winsch elpoja un dwašchoja tikai ar lunga atlauju; wifa wina dšihwe bija lunga schehlastiba.

Sirmā šenatnē augsti zeenija semkopibu un lopkopibu; bet jau greekos un romeeschos schiš gods lauku darbeem šahla sušt un darbi bija japadara wergeem un nebrihweem. Widus laiki pahrnehma scho paraschu, un semneeka, pee semes peesemetā zilweka stahwokliš šadsihwē bija wišsemakais. Seme, to winsch apstrahdaja, bija lunga, tapat wina per-

sona un wisa wina mantiba. Peesemetais jeb, là pee mums parasti teiz, dsimtszilweks ir saistits wisa sawa rihziba un atkarajas no lunga eegribam un untumeem. Winsch bes lunga atlaujas newar mainit dsihwes weetu; winam bes lunga atlaujas leegts kaut ko pahrdot. Ko winsch eepelni-jees, sawu mantibu winam leegts pahrmantot us behrneem wai zitu sahdu radineeku, jo wina roka mirusi: tikai lunga roka ir dsihwa un ir dsimtszilweka mantineeze; winam naw brihw prezetees bes lunga atlaujas; winam noleegts zelt fuhdsibu pret fungu waj sahdu zitu brihwo; tapat winsch neteel peelaisis par leezineeku teesas preefscha.

Semneeku peenahlumi, waram winus ari sault par tee-sibam, jo zitadu winam nebija, pastahweja malfas un eeda-lami trijas schiras: nauda, grauda un klaufchos. Winam bija jamaksa galwas nauda, seweetem til puse, ja lungs atlahwa dehleem waj ziteem radineekem nemt miruscha mantibu, tad par to winsch dabuja sinamu atmaksu, tapat, kad semneeks prezejas us ahrwalsti, lungs panehma atlihd-sinajumu par kalpa saudejumu; ari no paschas walstis laudim lungs nehma par atlauju prezetees nodokli, domajams, la atpirkschanos no sinamam lunga pirmteesibam; lungs dabuja no semneeka renti par semi, ko apstrahdaja. Tad wehl bija sinamas spaidu teesibas: atlauts bija malt labibu tikai muischas dsirnawas, maisti zept tikai muischas zepli; preefsch wisas walstis bija til muischa wehrsis un kuilis un par to wifu bija jamaksa. Meschs peeder lungam, tapat eseri un upes un stingri bija noleegts schaut un keri swehrus un si-wis. Swari un mehri bija tikai muischa, par kuru leetoschanu atkal bija jamaksa.

Semneekem bija atlauts pahrdot sawus laukraschojumu tikai pehz tam, kad muischa sawejus jau bija pahrdeusi, lai tahdi nenozirstu zenas; semneekem bija jamaksa par ze-leem, pa kureem braudami wini fazehla puteklus, bija jamaksa par tilteem, par upem, walakeem, wahrteem, zaur kureem brauza, par amatu, ko strahdaja, par sirgeem, par bodem, ko tureja, par bischu koleem. Kungam bija teesiba eerastees semneeka mahja ar saweem laudim, sirgeem, sunceem, un nu wifu scho baru nahzas ehdinat, dsirdit; lungs wareja panemt few, kas patilās: ehdamleetas, arklus, lopbaribu, pat gultas: ja gribeja, samaksaja; ja negribeja, nemaksaja.

Klaufchas un gaitas bija parastas: jaapstrahda un janokopj muischas lauli un plawas, jasawed muischa lauku raschojumi, japewed malka, jalausch amini, jabrugē zeli

jataisa sehtas, jarol un jatihra grahwji, japadara wisi darbi muischâ, japalihds muischai uguns un uhdens gadijumos, jaet lihds fungam larâ. Darba semneekam netruhta. Rahds 13. g. f. frantschu jurists tà raksturo lunga un semneeka atteezibas: „Seefnescha starp tewi un tawu semneeku naw zita, tà tikai weenigais Deewš.“ Tahds wahrda pilnâ nosihmê besteeftšs stahwoklis bija tos laikus sematâs schiras zilwekam.

Seiktais atteezas us Reetumeuropas widus laiku buhschanam. Wahzijâ feodalisms eeweefâs wehlatu, un slawu semês us austrumeem no Elbupes tikai ap 12. g. f. widu, pehz tam, tad winas bija wahzu eekarotas. Tâ tà ap to paschu laiku wahzi ari pee mums eeradâs, tad feodalifazija notikâs weenlaikus un gahja pa to paschu attihstibas zetu, tà tas bija schaipus Elbas.

Jau patš nosaulums „pilschta“ rahda, ta senlatweem bijuschas pashtstamas nometnes, kuras peeflehjuschâs pilim, it tà winu sehta un tà atraduschâs pilslauschu aissardsibâ. Spihdoschâs romeeschu pilschtas, widus laikeem eestahjotees, bija ispostitas un sadrupuschas, saudejuschas sawu walstisko nosihmi un winu eemihntneeki bija tahdi paschi semkopji, tà wisi lauzineeki. Tikai lehnitinam isdewigâs weetâs winas sahka atdihwotees. Tas notikâs pee klosterem un lauschu eezeenitâm basnizam, kurp leelos swehtkos, ihpaschi basnizu un swehto swehtkos sapluhda dauds lauschu. Te ari eeradâs tirgotaji ar sawâm prezem, apmetâs amatneeki, tas strahdaja neween klostera peederigo wajadsibam, bet sahka ispahrdot sawus pagatawojumus ari peenahzejeem.

Tâpat ap waldneeku un leelmanu pilim, kur wajadsibas brihdi laudim bija paredsams patwehrums, usdihga kopdihwe, peenemdama ar laiku pilschtnisku weidu.

Wahzijâ pilschtas zehlâs wehlatu; tikai 10. g. f. manami winu pasahlumi. Winu tahlâlâ attihstichanâs norisinajâs tahdâ pat wirseenâ, tà wisur zitur. Tâ tas bija ari pee mums ar pirmâm pilschtam, kuras te dibinaja wahzeeschi. Pirms winas nezil neatschlihrâs no zeemeem un winu eemihntneeki tapat apstrahdaja sawus laukus, tà wisi pahrejee semju laudis. Starpiba radâs tà, ta te bija widus, kur notikâs tirgoshanâs un tila peekohti amati. Lai peewilktu eemihntneekus, fungi atlahwa wineem sahdas nekahdas brihwestibas, tà peem. sadotees saweenibâs jeb gildês. Scho pirmatnejà nosihme bija swinet swehtâ jeb patrona deenas, isrihkojot dšhres un meelastus, un tad ari sneegt palihdsibu

faweem truhlumâ kruitſcheem lihdſbeedreem. Pirmâs gildes faſtahdijâs iſ tirgotajeem, un wehlatu ſchai preeſſſhimeſ fekoja ari amatneeki, tikai ſcho gildes ar laiku peenehma noſau-
tumu „zunſte“.

Rungu weetneeki, pilſgrafi un ſogi, kuru uſdewums bija ſinat lungu weetâ pilſehtas leetas un gahdat par ſahr-
tibu, ſahla no pilſehtneekem pecaizinat ſew palihguſ un pa-
domdewejuſ, kuru dabuja noſautumu „ratmani.“ Schee iſ
ſawa widuſ atkal iſbihdija ſew preeſſſhneekuſ, ſchulzuſ un
birgermeiſtaruſ. Tâ ari pilſehtas dabuja ſawas ſchliſas:
patrizeefchuſ, kaſ pahrfinaja pilſehtas adminiſtraziju un teefas,
tirgonuſ, amatneekuſ un weenlahrfchuſ ropelnuſ un ſtrahd-
neekuſ, un tâ ari te iſweſta ſeodalifazija.

Feodalâs dſihweſ eekahrtai pamatâ ir zilwekâ
eedſimtà kuhtriba. Schahda eekahrti ilgi ſpehji noturetees
ſabeedribâ, ſamehr winai truhſt zenſchanâs uſ tahlatu
attihſtiſchanoſ; wina it lâ ſpihlêſ eeflehguſi ſawu dſihwi un
newihſcho teektees laukâ no reiſ ſprauiâ ſchoga; wina zeeſchi
turâs pee ta, kaſ pahrnemts no tehweem un tehwu teh-
weem, un jauneem laiſkem peemehrotâs jaunaſ praſiſboſ ne-
prot ſagift. Taſ ir no daudſeem iſflawetaiſ konſerwatifmâ,
taſ negrib kuſtetees ne no weetâs, lai ari azim redſot laika
ratâ gatawâ ſagraut wiſu paſauli. Behz tahdeem laudim
waj uhdenâ pluhdi, ſa til winuſ netrauzê laukâ no wi-
neem labeerihlotâs ſiltâs migâs: pahrejâ paſaule lai ſaſt
un badojaſ aukſtajâ aiſgaldâ. Tahdâ ir widuſ laiku ſap-
noſ dſihwojoſchâiſ brunineekâ, bet tahdâ winſch ari toſ lai-
foſ ihſti naw biſiâ. Uri tad winſch teezâs laukâ no ſcheem
ſproſteem. Taſ notikâs ari, bet tikai ſawejadâ weidâ: winſch
tihkjoja dſihwot til ſareem.

Karſch bija godiga un godajama brunineeka dſihweſ
uſdewumâ. Ja wina nebija, winſch bija jamellê. Bef
darba dſihwe neſpehja winu waldſinat; bija ſaut lâ japawada
laiſâ, bija jaapmeerina ſahre paplahtitees ar ſawu waronibu,
pee ſam bija eeguhſtama ſlawu un laimigâ gadijumâ ari
ſeme, un jaſluhſt pee warâs un bagatibaſ. Wiſſſpilgtaki
ſchi dſihſchanâs uſ ahreeni parahdijâs kruſta karoſ, kur no
muhſchigâſ paſudinaſchanaſ bija neween glahbjama grehzigâ
dwehſele, bet bija dota eefpehja ari eekultees laiſzigâſ mantâs.

Semneeki tapat nebija waldami ſawâs dſihweſ weetâs.
Wineem wiſtee pinelli bija gan jo zeeſchi un lunga roka,
kaſ winuſ tureja, jo barga, bet taſ neſo neſihdſeja, wini
iſdewigâ brihdi trauzâs projam, mekledami weetu, kur ſwa-

badaki uselpot. Wini slapstijās pa mescheem un purweem, zeldami tur few nometnes, muka us aisrobeshu un behdsa us pilsehtam, jo pilsehtas gaisš, tā toreis teiza, darot zilweku brihwu.

Behglus pilsehtas labpraht usnehma šawos muhros. Darba rokas te bija wajadšigās un jo wairak tahdu eeradās, jo špehzigata tapa pilsehta, jo labaki wina aisstahwejās un nodroschinajās pret usbahšigajeem warmahšām.

Pilsehtam bija ari šawas ehnas pufes. Te ari šchlirojās eedšihwotaji lungos un kalpos, gilschu un zunšchu šchaurširdiba un šklaudiba stahweja pilnos seedos un neluhgteem eenahzejeem leedsa ismantot šawu špehju un praschanu. Somehr gruhti te bija apspest dšihwo garu: pati tuhwa lauschu kopdšihwe jau radija wilnojoschu prahtu usbudinajumu, šinatnes un mahšla peepalihdseja, un pirmais protests pret šeodalām buhšchanam iszehlās pilsehtās. Franzijas wehsture muš mahza, zil isweizigi winaš waldneeki pratuschi pret šaweem nepallausigajeem wasaleem isleetot pilsehtu mošchanos.

Kahda nu loma peekritusi mušsu Baltijas pilsehtam? Waj winaš ari zildinajusčas jaunās šadsihwes idejas, rahdijusčas zelus zilwezes attihstibas gaitā? Jaatbild, ka tas naw notizees. Bija daschi eemesli, kas to šaweja; šwarigakais: mušsu pilsehtas ir bijusčas tikai kolonijas, wina šweštantibas eemihneeki kolonisti, kas prata tikai nemt, bet neko dot pretim.

Zeturta nodala.

Wahzi eenahf semê

Biskaps Meinards (1186.—1196.)

No trim walstim, kurās sadalijās Karļa Leelā monarhija, Franzijsa, Itālija, Wahzija, wišilgaki pehdejā ustureja sawu walstisko weenibu un tā wišwehlaki paklupa feodalisma eespaidam. Gemess bija tas, ka winā waldija wefela rinda spēhziģu lehninu, kuri prata usturet walstis isiršchanu, nowehrst herzogu un grafu teelšchanos pahrwest sawus sebdus jeb lehnus dsimtsihpaschumā. Keisars Ottons I. domaja, ka atradis tahdu lihdselki, atbalstotees us garidsneezibu, isdodot winai lehnus un tā pataifot winus par laizigeem wartureem. Widus laiku basniza bija tas spēhš, kas tureja kopā, apweenoja op fewi tizigos laudis, tā muhsu laika tautiba un schiras. Isdodot semi garidsneekem us lehnu teesibu pamata, lehninsch winus notal tureja sawās rotās, jo garidsneeki newareja pahrmantot winu saweem dsimts lozelleem: biskapa sehdeklis nebija preekschmetš, ko nemtu wina behrni waj ziti kahdi radineeki.

Scho politiku peekopa ari Ottona I. pehznahzeji, un tā nostahdijās biskapu walstis, kuru starpā iszehlās Bremenēs un Magdeburgas arkibiskapibas. Winaš nodibinajās eekarotās semēs, seemelos un austrumos no Elbupes, kur mita kristigai tizibai peegreeschamee slawu pagani. Tā bija dota preekschshme un paraugs ziteem goda un semes lahriģeem garidsneekem meklet few ko eeguht. Un tahlakee austrumi fairinaja; jo tur wehl dshwoja pagani, kas wehl neprata klausit Kristus weetneefam wirš semēs, pahwestam, un basnizas aissargam, keisaram.

Rara gahjeenus us paganu semem bija weegli sarihkot: wajadseja tik eebilst frusta taru, isdabut pahwesta atlauju, un par lauschu gatawibu dotees, kury paredsami debes un pafaules preeki, nebija ko ruhpetees.

Zelu uf Baltiju, jeb, tà toreis teiza Litwoniju, esot araduschi Bremenes tirgotaji tà wahzi stahsta. Laikam jau toreis muhsu seme bijusi til bagati weltita dabas dahwanam un fainneeziškeem roschojumeem, ta no schein sweschneekeem tirgoneem eedsimtee wairš nespehja attraktiees. Kronists stahsta, ta schi „useeschana“ notifusi 1158. gadà.

Sinas par wahzu eenahlschanu semē un par winas eekaroschanu pasneeds Indrikis Latweetis un Ditlebs Alupeke. Pirmejis, sahlot no 1207. g. lihds 1227. gadam, patš pūrdsihwojis scho laikmetu. Ras notizees pirms 1207. gada, to winsch farastijis pēh3 zitu nostahsteem.

Jautajums, waj Indrikis bijis latweetis, dauds tirsats. Pirmo laiku winu notureja par latweeti; bet tad radās deesgan swarigas schaubas, un tagad gan jaatsalās no wina latweetibas. Newar ari ar pahrleezibu apgalwot, ta kronikā daudsinatais Indrikis, biskapa Alberta skolens un Rubenes mahzitajs pateesi kronikas autors un ne sahds zits nesinams bestwahrda preesteris.

Tapat par Ditlebu Alupeki naw sinams, waj ihsti winsch buhtu fazerejis scho „Reimkroniku“. Par winu Rihmetās kronikas beigās teel peesihmetš, ta wina rakstita Ditleba Alupekes Reweles konturā 1286. gadā. Waj schis Ditlebs Alupeke bijis kronikas fazeretajs waj til winas pahrrakstitajs, schis jautajums ari nesklaidš.

Bremenes tirgotaji, kuri gan bijuschi zelā uf Wisbi pilsehtu Gotlandes salā, esot, wehtras dsihti, eekluwusch Rigas juhras lihzi un usduhruschees uf Daugawas grihwu. Ar leelām bascham wini te nonahlsuchi, jo wineem esot stahstis, ta te mihtot nīkni pagani. Tuhlin sapluhduschi leeli pulki eedsimto, pa dalai laiwās, pa dalai pa sausu semt, ar nodomu atnemt kristiteem dsihwibu un mantu. Wahzi duhschigi atspehlojuschi scho usbrukumu un daudsejus no usbruzejeem eewainojuschi, tà ta wini bijuschi peespeesti noslehgt meeru ar noteikumumu, kas scho meeru laustu, to pasahrt. Pēh3 tam wahzi jau leelakā skaitā nahlsuchi schurp, daschi pat apmetuschees te uf ilgatu laiku, atklahdami tà tirdsneezišas kantori jeb faktoriju. Tà wini eedraudsejās ar peedaugawas lihbeem. Kamehr wahzi nodewās tilai sawai tirdsneezišai, sakars ar eedsimtajeem bijis netrauktš. Par sahdu naidu kronists nemahf stahstit. Bet tad 1186. gadā wineem peebedrojās un atnahza lihds misionars, kaisligš kristigās izibas isplatitajs, leeta peenehma zttadu wirseenu.

Schis garidsneeks bija Sigebergas klostera Holsteina augustineeschu ordena preesteris Meinards, kas „Kristus labā un spredikščanas dehl“ bewees zelā uš Litwoniju. Nonahzis lihbeeschos un, lai bauditu atsinibu un peeteekofschu zeenu laudis, winsch greefās pee Polozkas knesa Wladimira ar luhgumu, allaut winam sludināt peedaugaweescheem Deewa wahrdu. Rā redsams, Polozkas knesi pahrwaldijuschi uhdens zelu pa Daugawu, wineem bijuschas nometnes un pilis Koknesē un Gerzika pee Zargrades, un lihbeeschi bijuschi wineem padewuschres; bet fristigo tizibu kreewi nebija usmahkuschi, jo tas neefot bijis winu paradums un nehmuschi no lihbeem tikai meslus un teefas.

Meinards nu eefahla šawu misiones darbu, sludinaja lihbeem jauno tizibu un uszehla basnizu Itškele. Tuhlin ari eeraduschees diwi itškeleeschi, Ilo Kulewenes tehws un Wiezo Alona tehws, kuri peenehmuschi kristibu. Ra wini un winu dehli pee wahrda mineti, tas rahda, la sčee wihri bijuschi eewehrojami, laikam zilšhu wezakee. Somehr jabrihnaš, la wini steigšhus ween kristijuschees. Un lahda waloda wini ar Meinardu šarunajuschees, waj ar tulla peepalihdsibu, ari ehrmiga leeta. Bet naw domajams, la sčee jaunkriftitee weenigi aij pahrleezibas buhtu pahrgahjuschi kriftitos; wajadseja buht ari lahdeem laizigeem pamudinajumeem, un tahdi wareja buht šabeedriski un positiski. Widus laiku eefahrta, šeodallšma pašahumi newareja buht šwešchi balteeschu tautam, par to runa bijuši pagahjuscha nodala. Sčee wezakee wareja zeret, la wahzeem palihdsot, wini šawejo starpa eeguhs leelaku waru un zeenu.

Tahkofschu seemu leišchi široja pa Litwoniju, laupija un weda few lihds laudis guhsta. Tas bija leišhu eeradums, usbrukt šaiminu tautam, un neweens winu apfahrtnē nebija drošs no winu nedarbeem. Sawus usbrukumus wini mehdsā isdarit seemas laika, jo tad zeli bija peeejami un laudis ilgaku laiku newareja šlapstitees pa mescheem un purweem; ari lopi, toreiseja bagatiba, nebija behdsinami.

Kad nu leišhu breefmas bija pahrgahjuschos, Meinards pahmeta itškeleescheem, šadehl nezelot apzeetinajumus, kur breefmu brihšchos glahbtees, un šolijas uszelt pili, ja wini apsolitos buht Deewa behrni. Itškeleeschi šchim preekshtlumam peekrita un nodewa tam šwehrastu. Wafaru Meinards ataizinoja no Gotlandes pils buhwei wisadus meistarus un atmintalus. Weena dala itškeleeschu tuhlin kriftijas; pahrejee to darisčot, tilkšhdš buhwe buhsčot pabeigta. Kad

pils bija uzselta, Meinards panehna few winas peekto datu. Bet isschleleeschi netureja wahrdu; kas bija kristiti, atteizās no kristibas, un ziti nekristijās.

Semgali bija dsirdejuschi, ka isschleleeschi uszehluschi pili, uskehra scho la draudus few waj la satiksmes schlehrfli winu isejai us juhru, un nospreeda, ka pils janoposta. Bet ta la wini nesinaja, ka amini saistiti kalkeem un sakaltuschi kopā, wini sawā neprahtā nehmas ar kugu tauwom raut muhrus Daugawā. Akminmeteji ar sawām schautuwem winus atgainaja no muhream; wini pameta pee tam daudf lauschu un atkaphās. — Uri falspileescheem eegribejās tahdas pils un ari tee folijās kristitees. Kad nu dabujuschi tahdu pili, wini nedomaja kristitees, bet sahka wajat Meinarda laudis, aplaupija peekawa winus un isdsina no sawas semes. Kristibu, ko bija dabujuschi uhdeni, wini noskaloja Daugawā un aissuhtija winu atpakaļ us Wahziju.

Pa to starpu Bremenēs biskaps gribeja nodroschinat sawu wirswaru pahr schim til daudf soloschām semem, eeswehtija Meinardu par sawu biskapu un ta formali peewee-noja Liwoniju pee sawas wirsbiskapibas.

Kad nu biskaps Meinards bija peedsihwojis scho lihbeeschu wiltu un garigo stulbumu un redsejis, ka wisas wina puhles weltigas, winsch sasauzis garidsneekus un ordena brahus un gahjis, it la ar woluhtu greestees mahjās, us tirgonu kugeem, kuri ap Veeldeenam gribeja braukt us Gotlandi. Se wiltigee lihbjī isbijuschees, ka biskaps nahlschot atpakaļ ar kristito kara spehtu, laikam wahzeeschi ar to bija draudejuschi, — un nu asaram luhgtin luhguschees biskapu, lai palekot, runadami ar Sw. Martina wahrdeem: „Teh, fadehl tu muhs gribi atstah? Wai tad gans eet projam un pamet sawas awis breefmam un wilku rihklei?“ un folijās, ka peenemschot tizibu. Newalnigais tizeja katram winu wahrdam un us tirgonu padomu gahja atpakaļ ar lihbeem. Tirgoni bija folijuschees, ka nahlschot atpakaļ ar kara spehtu. Ta atstahsta kronists scho gadijumu. Bet leeta jaspapot gan ta, ka wahzi un biskaps ar scho sōda ekspediziju tilai draudejuschi, lai sabaiditu lihbus. Ra lai wahzeem pateesi astah semi, kur tirgus til eenesigs? Uri lihbjī scho draudu wehrtibu noprata, un, kad tirgoni bija aibraukuschi, falspileeschi apfweizinjaja atgreesuschos biskapu, la peebilst kronists, ar Judasa wahrdeem: „Esi sweizinats, rabi“, un sobodamees walzajuschi, zil malfajot wadmala Gotlandē. Sirdi apbedinats, biskaps nesawaldija asaras; winsch gahja atpakaļ us

Iſſchkeſi, noteiza deenu, tad laudim ſanahkt un turet ſawu ſolijumu kriſtitees. Bet neweens neeeradaſ. Biſlapa ſlahwollis wahzeem liſaſ nedroſchſ, un wini noſpreeda, ſa biſlapam jabehtot uſ Igaunſemi, jo tur ſirgoni bija nodomajuſchi pahrſeemot, un tad lihds ſcheem aiſbraukt uſ Gotlandi. Kad winſch nu nonahza Turaida, Anno winu beedinaja, ſa lihbj, manijuſchi wina nodomu, winu noſlauſchot un ta atrunaja. Winſch aiſgahja atpaſat uſ Iſſchkeſi.

Muſſu laiku zilwekam ihſti jabrihnaſ, ar ſahdeem lihdselleem widuſ laikoſ nehmaſ iſplatit kriſtigo tizibu. Miſionarſ, tiſko nonahziſ paganuſ, neecmahzijees winu walodaſ un newaredamaſ ar wineem ſarunatees, tuhlin beſ ſautreſchandaſ praſa, lai laudiſ, ta uſ burwja ſiſla mahjeenu, kriſtaſ un top par Deewa behrneem. Kad nu ſchee mulka pagani negribeja, labati ſakot, to newareja ſapraſi, tad tuhlin kara ſpehtſ un ſoda ekſpedizijaſ. Ta ſawu laiku bija darijees franku waldneekſ Karliſ Leelaiſ ar ſaſſcheem, ta ſchee ar ſlahweem. ta wahzeefchi bija eemahzijuſchees un paraduſchi iſplatit Deewa meera walſtibu wirſ ſemeſ, un ſcho iſmehtginato, par tiſ derigo atraſto lihdselkt nehmaſ iſleetot lihbeefchoſ.

Kad nu biſlapam paſcham nebija iſdewees wahkt dſeliſiſ ſaltuſ miſioneſ palihguſ, winſch nodomaja greetees pee pahweſta, taſ buhtu, lai ſchiſ iſſludina kruſta ſaru uſ Liwoniju, un ſuhtija tamdehl uſ Romu zifterzeefchu ordena brahli Teodoriki. Zifterzeefchu ordeniſ aiſchlihraſ tai ſina no ziteem muhtu ordeneem, ſa peegreeſa ihpaſchu wehribu ſemkopibai. Wiſur, kur winam gadijaſ dibinat kloſteruſ, winſch ar leelaſ ſemem peekopa lautuſ, eeweda labakuſ ſemeſ apſtrahdaſchanaſ weiduſ un ta neſa leelu ſwehtibu apſahrtnei. Teodorikiſ bija apmetees turaideefchoſ un ari te nodarbojaſ ar ſemkopibu. Labiba winam paauga labi un lauki nezeeta no pahrpluhdeem.

Taſ lihbeefchuſ ſaduſmojiſ, un wint noturejuſchi Teodoriki par burwi. Wini apſpreeduſchees, ſo ar tahdu darit un nolehmajuſchi ſeedot winu deeweem. Bet pirms jaſſina deewu prahtſ, waj tahdſ upuriſ ſcheem patiktu: noleek ſeme ſchlehpju un wed pahri ſirgu. Ja nu ſirgſ ejot pahri, buhtu ſpehriſ labo lahju, tad ſeedſ buhtu patihkamaſ deeweem. Bet ſirgſ ſpehra kreliſo lahju, ta kroniſtiſ ſaka, dſihwiſaſ lahju. Turaideefchu preeſteriſ apgalwo, ſa kriſtito deewſ ſehſchot ſirgam mugura un wadot ſirga lahju; tadehl mugura eſot janomaſga un wehl reiſ jamehtgina. Bet noteeklaſ taſ

patš: sirgš atkal sƿer kreiso lahju. Uzim redsamš, seedi deeween naw pa prahtam, un Teodorikiš glahbtš.

Lai nu Teodorikiš tiftu laulâ no lihbeescheem, winsch dewâš zelâ preestera apgehrbâ, ar grahmatu padusê un swehtito uhdeni rolâ, it lâ buhtu jaapmellê s̄limais; un tâ winsch nokluma projam un nonahza Româ. Waj Teodorikim te bijuschl lahdi leetischli panahkumi, par to kronitâ nelas naw teiktš. Pahwestam pašchu laiku bija preekščâ swarigalas leetas, winam bija jarihkojas ap trescho kruslaru. Pahwestš esot til peesolijiš krusnescheem, las dotos uf Liwoniju, grehtu peedoschanu. — Pehz tam biskaps Meinards, Liwonijâ peedšihwojiš weenigi behdas un raises, nomiris 1196. g.

Biskaps Bertolds. (1196.—1198.).

Kad Meinards juta, la mirstamais brihdiš tuhwojas, winsch saatzinajis lihbjū un turaldeeschu wezakos un noprašijis, waj wini pehz s̄cha nahwes wehletos biskapu. Lihbji atbildejuschl, la gribot gan biskapu un tehwu. Kad nu mironis bija paglabats, dewa uf Bremeni sinu, la jawehlot jaunš biskaps. Ceteiza Lokuma alatu Bertoldu. S̄chis pirms atteizâš, bet arkibiskapa luhgtš un peerunats, peelahwâš.

Jaunais biskaps nonahza uf Liwoniju bes lara spehla un safauza Iſchlelê zildenakos wihrus tâ paganus, tâ kristitos, nopuhlejâš winus pameelot un padſirdit, dewa balwas, pee lam teiza, la esot tilai uf s̄cho sauzeenu atmahziš un eenehmis preekſchtetſcha weetu. Gefahkumâ lihbeeschi isturejâš draudſigi; bet kad biskaps eeswehtija Salaspils kapſehtu, winu prahti groſtijâš. Wini ſawâ starpâ newareja weenotees, iſzehlâš strihdus, waj biskapu ſadedſinat baſnijâ, waj winu noſiſt. Tee winam pahmeta, la winsch, nabadsibas ſpeesš, esot atmahziš tilai eedſihwotees.

Stahwolliš biskapam iſrahdijâš draudoſchš. Winsch ſlepent aiſmuka uf lugi, aiſbrauza atpakal uf Saksiju, ſuhdſeja pahwestam, Bremeneš arkibiskapam un wiſeem kristitizgeem par ſawu un Liwonijas un baſnijâš nelaimi. Pahwestš peesolija no wiſeem, las usnemschotees krusa ſihmi pret atkritejeem lihbeem, grehtu peedoschanu un iſdewa Bertoldam ſchâi leetâ peenahzigâš pawehleš. Biskaps ſawahza lara pulku, nonahza Liwonijâ, atſtahja ſawuš luguš pee Rigas,

lihbjū zeema, un gahja uš Salaspīli. Winšch atkal noprasīja lihbjūš, waj wini gribot peenemt tizibu un ari pee tāš turetees. Lihbji atteizās. Biskaps nu aīsgahja atpakaļ pee saweem kugeem un apspreedās ar sawejeem, ko darit. Lihbji pa tam bija sapulzejušchees, sekoja winam, un nostahjušchees aīš Rigās kalna (tagadejā ekspānade), kaujās gatawibā. Wini nosuhtīja pee biskapa sinnesī ar peeprasījumu, kadehl winšch atwedīs kara spēhtu. Biskaps līka atbildet, tadehl ka wini atkritušchi no tizibas tā suni, kam labaki tihkotees wehmeklīs. Uš to lihbji līka atteikt, tā šcho eemeslu weegli nowehrst; lai atlaischot kara spēhtu uš mahjam un ejot meerā uš sawu biskapību: toš, kas peenehmuschī tizibu, lai spēeschot winā palikt; zitūš lai labinot wahrdeem, bet ne pehreeneem (verba, non verbera). Biskaps bija ar to meerā; droščības dehl peeprasīja kīslam winu dehlūš, bet šchee atteizās dot. Pagaidam pretineeki noslehdša pameeru, malnotees šchleheem, pehz lihbeeschu paraduma. Bet pameerš drihs beidsās. Wahzi bija īssuhtījušchi laudīs pehz sirgu barības. Lihbji wineem usbruka un apkawa winūš.

Biskaps atsuhhtīja atpakaļ šchlehpū un ušteiza pameeru. Nu sahlās kauja. Lihbji sazel leelu brehtu un kīlgu; wahzi apbrunojušchees trauzās wineem wirsū. Lihbji behg un Bertoldu, kas lahgā neprot jaht, sirgš eerauj behgošcho pulkā. Diwi lihbji winu satwēr un treschais, Imanta, eegrūhsch winam mugurā šchlehpū. Wahrejee winu saploša lozekli pa lozeklim, 1198. gadā. Wahzi netaupīja neweena; ko panahza, to nokawa un ar uguni un sobenu postīja winu labības lautūš. Nu lihbji luhdsās meera un usaizīnaja pee fewīs preesterūš, kuri pirmo deenu nokristīja Salaspīli ap peeždesmit un otro deenu Īschkeleš simtš zilwetu. Wineem bija jaušnēm sawās piliš preesteri, jadod nodewas finamš mehrš, puhrš no katra arkla preesteru ušturam un jaisluhdšās jaunš biskaps. Tā nokahrtojušchi leetas Ļiwonijā, krustneschi dodas atpakaļ zeld.

Bet lihbji tikai peespeesti bija padewušchees. Tīllihbf kugi bija nosuduschī no azim, lihbji īsnahza īš sawām pīritim (balnea), aplehjas ar Daugawas uhdeni un sazijs: „Te mehš nokalojam kristības uhdeni ar upeš uhdeni, noliekam peenemto tizibu un suhtam winu pakaļ aīšbraukuschēem falkschēem. Ceraudsijušchi kolā īš sara īsgreestu zilwela tehlu, wini notureja to par falkschu deewu un ka no tā buhschot pluhdi un mehriš. Wini nowahrija few medalu, kreetni sadsechrās

un nu spreedelesa, ko ar winu darit, lai nowehrstu launumu. Wini nonehma tehlu no koka, fahchja buntê rihksteš, uslka wirsû šcho galwu un suhtija winu šaint lihds ar křitigo tizibu pakal wahzeem pahr juhru us Gotlandi. Pehz mehnešha wint lausa meeru, šagrahba brahlus garidsneekus, šta winus, panehma winu ihpašchumu un ašweda širgus; laufi palika neapstrahdati, no ša basnizai zehlās leelš saudejumš. Garidsneeki behdša no Ššchkeles us Salaspili un nestnaja lā glahbtees. Nahkofchu gaweni lihbjī šapulzejās un nošpreeda, šas no garidsneekem wehl buhšhot semē, to šodit ar nahwi. Ššbiuščees garidsneeki ašbehdša. Lihbjī ari tirkonus gribeja aplaut; bet šchee peekufuloja wezakos un tā išglahba šawu dšhwibu.

Bisfapš Albertš (1198.—1229.).

Ubeem pirmajeem bisfapeem nebija isdewees nomestees Litwonijā un te eeguht šew lā ari wahzu tirdšneezibal nodrošchinatu šahwolli, bet ar trescho bisfapu Albertu leeta dabuja žitadu wirseenu. Bremenē arlibisfapam esot neilgi bijis jameklē kandidats, winsch patš esot peedahwajees, šas bija Bremenē dombasnizās šanonikis Albertš. Un pateši, šchis wihrš šewi un šawā špehja nebija wihlees. Negurstošha energija un pazeetiba wadija wifus wina šolus; weilli winsch prata laipot pa wifam tam štrahwam, šas naidigi draudeja šahtees zelā. Gudri winsch išleetoja Baltijas eedšimto šawštarpejās naida atteezibas, weenu tautu ar otras palihgu apšpeeda un tad abam usšrahwa „šaldo“ křitibas un basnizās juhgu. Šaime ari ne masumu winam šmaidija: pašchos winam křitiskalos brihšchos, šad kreewi un danī draudeja šatreekt wina zelamo ehlu, usmahzās abejeem winu pretneekem un konkurentem ahreji špehki, šas šchos nobihdija pee malas. Šā jau wiši leelee politiki, tā ari winsch us til eezeenito morali nelika leelu šwaru: winam wiši lihdselki bija derigi, lai tilai šafneegtu mehrki. Un panahšumi winam šchais trihšdesmit gados, šuros rihklojās lā bisfapš un walšis dibinatajš, bija lahdi, ša us ilgeem šimteem gadu nodrošchinaja wahzu waru un waldbibu pee mumš. Wahzeeschi ne par weilti winu peeskaita pee šaweem dišchenalajeem wihreem.

Albertš tuhlin nesteidsās us šawu jauno bisfapibu, bet špehra wišwajadšigakos šolus, luhkoja iššinat, lā usšahcees, lai negaditoš newehlami pahršteigumi. Winsch nobrauzā us

Gotlandi; jo te winsch wareja atrast wisshkafas un nepeezeeschamafas sinas par sawu nahkamo darba lauku. Gotlandeeschu tirgoni winu, protams usnehma, ar leelako fajuhsmu, jo wineem la negribejas saudet eenesigo austrumtirgu. Neween pamahzibas un padomu, bet ari leetishku palihgu dewa schee winam: peeziints wihru tuhlin usnehma krusa sismi un bija gatawi eet lihds us Liwoniju.

No Wisbi pilsehtas Alberts brauza atpakaļ us Daniju pee kehnina Knuda VI. To padomu winam buhs gan dewuschl gotlandeeschi, kuri wislabakt wareja nowehrtet danu teekshanos us austrumeem, lai eeguhtu sawa pahrsina Baltijas juhru. Ap to laiku dani bija eenemuschi pahrswara stahwolli seemelos, eekarojuschi Holsteinu, Mecklenburgu, Reetumpomeraniju un Rugenes salu. Atklats wehl Baltijas juhras austrumpeekraste, un tad wisa schi juhra buhtu winu rokats.

Istinat, kas buhtu gaidams no Danijas, Albertam bija nepeezeeschama un neatleekama leeta. Par ko westas farunas, tahds bijis isnahkums, par to kronists neko neprot stahstit. Winsch til nosafas, ka Alberts fanehmis dahwanas no kehnina Knuda? wina brahla herzoga Waldemara un walsts kanzlera arkibiskapa Ubsalona. Un par wetti winam tas tal nebuhs nahzis, schi laipniba; winam, la no turpmatas danu eejaufshanas Baltijas leetas nosfahrstams, bijis jaapfolas un janoflehds tahdi lihgumi, no kureem sawu laiku gruhti bija atratitees, bet ari nosfahrstams, ka pagaidam Albertam dani kaut la nestahfees zela.

Kad nu biskaps bija atgreesees atpakaļ us Wahziju, winsch sahla wahlt krustneschus un daudsejus Sakkija apshmeja ar krusa sismi. Tai pascha laikā te ufturejas ari kehninsch Filips, un Albertam idewas buht klah, kad winu kronesja. Se bija sanahkuschi leela skaita semes kungi, herzogi, grafi, biskapi, un biskaps Alberts nepalaida garam tahdu idewigu gadijumu. Winsch saweem krustnescheem luhkoja idabut tahdas pat teefibas, tahdas baudija Palestinas swehtzelotaji. Scheem, dodotees zela, bija no pahwesta nodroschinats winu ihpashums, wini sinaja, ka atgreeschotees mahjas, neta nebuhs saudejuschi, winu mantiba buhs neaiflahra. Biskaps nu gribeja schahdas teefibas isgahdat ari Liwonijas krustnescheem. Ar to winsch zereja sadabut few dauds peekriteju; jo zelsch us Jerusalemī bija tahsch, gruhts un breefmu pilns, samehr Liwonija gandrihs turpat lihdsas Wahzijai. Un lihbi tak nebija til breefmigi pretineeki, tahdi austrumos muhamedani. Kungu sapulze peekrita biskapam un

nolika, ka Litwonijas, tapat tā Palestīnās svehtzelnecēem un frustnescheem peedodami wīst wīnu grehti un wīnu manta un ihpafchums nododami pahwesta apfardsibā; tas buhtu, ja frustnescham projam esot, lahds aistahrta fcha ihpafchumu, tas apdraudētis basnizas lahsteem.

Kad bīskaps tā bija nodroschinajees pret daschadām warbuhtibam, wīnsch ar diwdesmit trihs fugeem dewās zelā. Wīnu pawadija leels skaitis piligrimu, starp wineem grafi ar faweem pawadoneem — wasaleem. Cebrauzis Daugawā, wīnsch gahja us Salaspili un tad tahlatu us Itshkeli; bet zelā wīnam usbruka lihbjī, aplawa un eewainoja daschus no wīna pawadoneem. Bīskaps tomehr laimigi nonahza Itshkelē. Garidsneeki, kas tur wehl bija atlikuschees no Meinarda laikeem, fanehma wīnu ar preeku. Uri lihbjī eeradās un noslehdsā meeru us trim deenam, ar wiltigo nodomu, pa to laiku sawahst sawus speklus.

Noslehdsis meeru, bīskaps brauzā atpakaļ us Salaspili un palaudamees us fcho lihgumu, fuhthja sawus laudis us Daugawasgrihwu pehz bīskapa sehdeka apgehrba un zītām wajadīgām leetam. Bet atpakaļ greeschotees, wineem Daugawas krahzēs usbruka lihbjī. Weens wahzu fugis aismuka atpakaļ us leju, bet otrejo lihbjī notwehra, aplawa wīfus, kas wīnā bija, dewās us Salaspili un apsehda pili bīskapu ar wīna laudim. Apsehstee loti isbijās, jo wineem tā ari sirgeem truhka pahrtikas; bet par laimi, rokot semi, wīni bedrē atrada noglabatu dauds labibas un baribas. Pa tam peenahza wineem palihgā frīschī ar weenu fugi, aisdedsinaja lihbjū labibas laufus un saiteja wineem tīt dauds, ka tas lihbjus tā sabaidija, ka wīni, lai pasargatos no leelakeem saudejumeem, apmeerinajās un gahja lihds bīskapam us Rīgu, weetu, kur Uzo un dauds no ziteem lihbjeeem peenehma frīstību.

Bīskaps tomehr nepalaidās us lihbjū solijumeem, jo wīni tīt beeschi jau esot wihluschī wahzus, un fadomaja, tā isdabut no wineem kihlās. Schai noluhkā wīnsch eeluhdsā pee fewis dshrēs Uzo, Kaupo un zītus wezakos. Kad nu fchee bija fanahkuschī, wīnsch eewillnaja wīnus weenā mahjā un eeflodstija tur. Wezalee bihdamees, ka wīnus wedischot us Wahziju, atdewa kihlam sawus dehluš, skaitā ap trihsdesmit. Bīskaps preezīgš wīnus panehma few lihds us Wahziju. Schahdu panehmeenu tos laikus netureja par launu, neds par wiltu, wīstim pret paganeem: pret wineem bija derīgi un atlauti wīst lihdselli. Wahzu ordenis nekautrejās tahdā gadījumā safauktos pruhschu wezakos sarihkotā dshiru laikā pat fadedsinat.

Kad biskaps usnehmās Līwōnijas bīskapību, winam⁷ jau tuhlin bija nodoms atkratīties no arkibīskapa wīrskundsības un eeguht ņew neatkarību. Winam nepeetika, ka arkibīskaps winu eefwehtijis, winam gribejās pahwesta ņwehtības. Šchā noluhkā wīnšch ņuhtija uš Romu augšcham mineto Teodoriki, kam bija usdots no pahwesta isluhgtees Alberta apstiprināschānu un daschu zitu priwilegiju, starp zitām jaunzelamai Rīgās pilņehtai. Pahwests apstiprināja Albertu par bīskapu un noteiza weenigi Rīgu par Līwōnijas tirdsneezības ostu un noleedsa kugineekeem eebraukt Sēmgales ostā, Leelupē. Tirgōni peekrita ņchim aisseegumam un nolehma, ka ja kahds tirgōschānās noluhkā eebrauņschot Leelupē, tam atnemt wīsu wīna mantu un pašchu ņodit ar nahwi. Kad diwi gadus peh3 tam kugis negribeja padotees ņchim lehmumam un brauza lejā pa Daugawu Leelupē eefschā, pahrejee dšinās winam pakal, ņatwehra kuga wadoni un stuhrmani, abus nolawa un pahrejos peespeeda greestees atpakaļ.

Bīskaps atkal bija ņadabujis leelu baru piligrimu, to starpā Dancēlu Bannmerowu un Meindorpu Konradu, apņolidams dot wīneem benefiņchus jeb lehmus. Dancēlam wīnšch ņolija Leelwahrdes un Konradam Jņschleles pili. Tā 1201. g. listis pamats wāņalu, muhsu muishneezības, buhschānai. Uri Rīgu ņahla zelt wāņaru tai pašchā gadā, eerihkojot pee wīnās ostu. Rīga, par to jau bija runa, bijuši lihbjū nometne jeb zeems pee Rīgās upites (Rīsin eela), un wehl tagad ņauz to weetu par Wezrīgu jeb Wezpilņehtu. Osta bijuši gan turpat lihdsās pee Karla wahrteem.

Ubi ņchēe wāņali bīskapam bija nepeeteekōschs ņpehts; winam gribejās tahda, kas buhtu parozigats, palahwigats, un par tahdu wīnšch bija eedomajees tahdu ordeni, lihdsigu palestineeschu ordeneem. Šchēe ordeni bija muhsu ordeni ar kareiwju peenahlumeem. Wēņ pašihstameem muhsu ņolijumeem: nenoteiktās paklausības preekschneekeem, ņchlihtas beņlaulības dšihwes un beņmantīguma, wīneem peenahza klah 3-turtais ņolijums: nerimstōchi wēņ karu ar netizigajeem un isplatit kristīgo tizību. Tahdu ordeni bīskaps wehlejās, kur ch buhtu winam pastahwigs un il brihdi gataws karaspehts un pee tam winam padots. Pahwests peekrita ņchim preekschlitumam un noteiza ņchim jaunajam ordenim templeeschu ordena statutus. Wīnšch dabuja Kristus kareiwju brahtu (fratres militiae Christi) jeb ņobineeschu noņaufumu, jo wīneem uš mehtela ņem krusta sīhmes bija peedota ņobena sīhme. Pahwests apstiprināja ņcho ordeni 1202. g.

Tai paschâ gadâ bislaps pahrzehla sawu sehdeli no Jfshleles us Rigu un Sw. Jumprawai par godu eefwehtija Liwonija par Deewmahtes semi. Pee Daugawas grihwas winsch uszehla zisterzeefchu klosteri un nosauza winu par Sw. Nislawa kalnu.

Jau schee pirmee bislapa rihkojumi mums rahda, zil leelas puhles un isweizibas winsch peelizis, lai nodroschinatu sawu stahwolli semê. Tâ winsch fastahdija saweem nosuhleem droschu lara spehku no wasaleem un lara ordena brahleem, lai nebuhtu atkarigs no nejauscheem swehtzelotaju pulsteem, kuru skaitu newareja paredset un kurl parasti palika tikai weenu gadu. Par garigeem spehleem kristigâs tizibas isplatishanai, par misionareem winsch ari ruhpejâs, aizinadams schurp notal jaunus palihgus. Tâ atnahza wina brahlis Engelberts, Jaunminsterees klostera muhts, kas bija pee tam panehmis lihds pirmos pilsonus Rigai. Scho Engelbertu Sw. Jumprawas Marijas klostera brahli eezehla par sawu prahwestu. Rigâ eeradees ari preesteris Mlobrands, tam leeli nopelni misiones laukâ; jo winsch weilki prata peelabinat eedsimtos pee jaunâs tizibas. Bislaps ari us lihbjū juhtam luhloja darit eespaidu, lihdsellis, tam bijis un ir leels swars un eespaids us weentahrstheem dabas zilwefeem. Winsch Teodorika pawadibâ aissuhtija us Wahziju Raupo, lai schis tur eepasihtos ar kristito dshwi, mahzitos zeenit un godat wahzu warenibu un kulturu. Pat us Romu Teodorikis noweda Raupo pee pahwesta. Schis usnehma winu loti laipni, nostuhpstija winu, istaujaja par Liwonijas tautu buhschanam un slaweja Deewu par lihbjū tautas atgreeshanu. Rihmetâ kronika sina pat stahstît, kahdu aprakstu par tureeneescheem Raupo un Teodorikis dewuschî pahwestam:

„Tur dshwo daschadi pagant, kuri mums apnifuschî un loti beeschî kaitigi kristiteem. Weenus sau3 par leisheem, eeteepiga tauta, kura kristibai darijust dauds launa, jo winu wara tahlu isplatita. Winu laiminos peemiht semgali, kureem, statotees us lauschu skaitu, leels spehks un kuri stro tahlu pa apfahrtejam semem, un teem, kurus wini wahr, mas atstahj. Uri sehli ir pagani, bes kahdeem tikumeem, besdeewji un pahrmehru nikni. Peh3 tam gul latwju seme, wiltigas dabas laudis, kas reti dshwo daudsumâ kopâ, bet atsewischlis meschos. Winu seeweetem ehrmots weids un reti redsams apgehrbs; winas jahj lihdsigi winu tehweem. Schi tauta war usstahdit leelu lara spehku. Gar juhrmalu gul apgabals, so sau3 par Kurseni, ap 50 juhdschu garumâ.

Te eelſchâ kriſtitee ne weegli drihſt dotees, ja negrib ſaudet dſihwibu un mantu. Kurfcheem ſaiminos dſihwo ſahmi, launi pagani, uſ ſalaſ juhrâ, kur wineem leela kara ſpehſa naw ko bihteet. Wini waſarâ pa juhru iſdara laupitaju gahjeenuſ kriſtito un paganu ſemêſ un ſawahz leelu laupijumu; jo winu fugoſ paſtahw winu wara. Igauni ari pagani, bagati laudiſ un apdſihwo plaſchuſ ſemeſ apgabaluſ, winu ſtarpâ daudſ duhſchigu wihru. Tapat lihbjî ir pagani, kuruſ Deewſ, lâ mumſ ſchleet, drihſ atſchkirſ no ſcho ſtaita, lâ to winſch ar Raupo darijiſ, kurſch ar mumſ atnahziſ. To Deewa ſcheligaiſ lehmumſ peegreeſiſ kriſtibai; wina dſimtiſ taſlu iſplatita un leelumſ no wineem pahrnahziſ pee mumſ un peenehmîſ kriſtibu.

Pahweſtiſ paſneedſa Raupo balwu, ſimtiſ ſeltgabaluſ un noſwehtija wiru, un Teodorikim eedewa preeſch Alberta bihbeli, paſcha laimſwehtitâ pahweſta Gregora rolaſ rakſtitu. Raupo no wiſâ ta, ko bija redſejiſ, peedſihwôjiſ pa ahrſemem un dſirdejiſ, bija tâ glaimotiſ un apburtiſ, ta kluwa par zentigako kriſtigâſ tijibaſ balſtitaju lihbeeſchoſ un larſtako biſkapa politilaſ peekriteju.

Bija nu gan biſkapaſ darijiſ, ko ſpehjiſ, lai winam buhtu droſcha weeta lihbjôſ, bet meera tomehr nebija. Kad lihbjî bija apmeerinati, ſaimini mahzâſ wirſû. Polozkaſ kneſſ, leekâſ, par ſcho laitu nebija ſanehmîſ winam no lihbjeeem peenahzigoſ meſluſ, nejauſchi uſbruta iſſchileeſcheem, kuri bija peepſeſti atpirkteeſ; bet ſalſpiloeſchi ar wahzu palihgu atwairijaſ.

Seemu 1205. gadâ gadijaſ leiſchu eebrukumſ. Barſ, ap 2000 wihru, bija nodomajiſ paſſrot igaunoſ. Sem weza-lâ Swelgateſ wadibaſ wini nahza lejup pa Daugawu Rigai garam. Swelgate paſ eegahja pilſehtâ, kur winu kaſdſ no pilſoneem pazeenaja ar medalu.

Kad nu nonahziſ pee ſawejeem, winſch teiziſ: „Waj juhſ redſejat, lâ wahzeem drebeja rolaſ, kad wini ſneedſa mumſ medu? Wini dſirdejuſchi, ta mehſ nahſam un newar rimteeſ no bailem. Pagaidam atſtaſſim winuſ meera, bet atgreeschoteeſ, winu zeemu nopoſtiſim, winu pilſehtâſ drupaſ peetiſ muhſu duhrem.“ Tuhlin pehz tam eeradâſ Rigâ ſemgalu wezalaſ Weſtardſ, kaſ bija dſirdejiſ par ſcho leiſchu gahjeenu. Winſch nehmaſ wahzuſ beedinat, ta wini ſchoſ laudiſ laiduſchi meerigi garam; wini nu eſot eepaſt-nuſcheeſ ar weetejam buhſchanam un iſdewiga brihdi uſbruſſchot. Râ redſamſ, leiſchu un ſemgalu atteezibaſ naw biju-

ſchas draudſigas, ari wini ſawâ ſtarpâ nihduſchees. Wahzu pilſehtâ paſchu laiku nebija dauds, un wini negribeja eelaiſtees kaut lahdâ ſtrihdâ, pirms biſkaps nebuhs atgreesees. Bet Weſtards winus nehmas peerunat, la eſot loti iſdewigſ brihdiſ, un la winſch nahſſchot palihgâ ar ſaweem laudim, lai tikai dodot winam lihds lahdus wihrus, kaſ protot rihtot un weſt kara ſpehku. Wahzeefchus eedroſchinaja ſchi wina ſirdiba, tikai wini pagehreja lihlaſ. Tahdus ari Weſtards apoſolijaſ atweſt. Schoſ winſch ari eedewa wahzeefcheem. Utwediſ winſch bija leclu pulku. Taſ tâ eeduhſchinaja wahzeefchus, la wini ari ſarihkojâſ un gahja pretim leiſcheem uſ Kopaiſcheem. Te apweenotaiſ ſpehſ domaja nogaidit nahzejuſ. Iſluhki paſinoja, la nahkot un nemot zelu uſ Iſſchilli, wineem eſot lihds dauds guhſteknû uu leelſ laupijumſ. Tâ tâ ſneegſ bija dſiſſch, tad wini ſadalljuſchees diwoſ pulkoſ un panehmufchi guhſteknus widû. Ceraudſijufchi preeſſchâ ſewim pehdâſ, leiſchi, kaſ preeſſchgalâ bija, apſtahjâſ, paſallejee peenahja ſlaht un ſaſtahdijâſ leelſ lauſchu ſaſtrehgumſ. Kad ſemgali ceraudſijufchi ſcho leelo baru, wineem metees baileſ un negribejuſchi eet laujâ. Bet wahzeefchi treekuſchees wirſû leiſcheem ar brunneeku Meiendorpu preeſſchgalâ, kurſch patſ un wina ſirgſ bijuſchi tehrpti ſpihdofchâſ brunâſ. Taſ eedwehſiſ ſemgaleem duhſchu un wini nu ari brukufchi wirſû. Leiſchi mulufchi: pameſdami guhſteknus un laupijumu. Apſautſ winu ap 1200. Weenſ no biſkapa laudim redſeja Swelgati fehſcham weſumâ un iſduhra winam ar ſchlephu zauri mugurâ. Semgali nogreeſa winam galwu un panehma wina, tâ ari pahrejo nokauto galwaſ ſew lihds. Metaupija ari ſaguhſtituſ igaunuſ, jo ſchee naidigi iſturotees pret friſtiteem. Laupijumu, ſaſtahwoſchu no ſirgeem un lopeem, drehbem un cerotſcheem, uſwaretaji iſdalija ſawâ ſtarpâ. Wahzeefchi atgreesâſ uſ Rigu, Deewu ſlawedami par tahdu ſpihdofchu uſwaru pahr beſdeewigeem leiſcheem un igauneem; tâ tad ari ſchee wiſi apſauti.

Schiſ noſtahiſ par leiſchu laupifchanaſ gahjeenu, par winu un igaunu apſauſchanu, naw nu gan nekâſ žitſ, tâ tikai tahdſ ſtarpgadijumſ, bet wiſai ſihmigſ. Winſch mumſ rahda, tâ toſ laikuſ noritejuſi ſcho tautinu ſawſtarpeid ſadſihwe, žiſ nedroſcha bijuſi winu dſihwe, tâ winâſ ſildojuſchâſ, tâ weſti ſari un tâ wahzi ſchal mutuli dabujuſchi pahrfwaru.

1204. gadâ biſkaps atkal bija ſapulzejiſ leclu baru fruſtneſchu un atwediſ ſchurpu. Daugawgrihwaſ jeb Sw.

Niklawa kasna klosteri, kas wehl nebija pabeigtš zelt, to nu rabeidsa un par abatu eelisa brahli Teodoriki. Rigā biskapu šanema ar leelu godu. Wirsch nosuhtija us Jtschili Konradu Meiendorru ar pasnojumu, ta nahkot islaps un lai šanemot, tā behrneem peeklahjotees isturetees pret tehwu. Kad ischileeschi dsirdeja, ta biskaps nahkot ar leelu spehku, wineem metāš bailes. Wini panema seewas un behrus un laiwās aibrauja us Leelwahrđi. Krustneschi wineem dsinās pakal. Tas tā sabaidija lihbjus, ta ari leelwahrdeeschi peebeedrojās un wisi eemula meschos, node-dsinajuschy. sawus zeemus un pili. To paschu darija aiskraukleeschi. Kofneses knes ari jutās nedrojchs, nahza pretim biskapam, lai noslehgtu ar winu meeru un draudstibu. Biskaps, nonahziš Jtschilē, atdewa scho pili Konradam Meiendorpam un atstahja winas apšardstbai brunotu spehku. Kad nu wahzi sahla plaut labibu lautos, lihbeeschi wineem usbruka un nokawa 17 wihrus; tomehr tas neko nelihdseja, lihbjem bija japeekahpjās un atkal jafolās kristitees. Zeemus un laufus wini gan atdabuja, bet paschu Jtschiles pili patureja wahzi.

To paschu seemu israhđija Rigā, laikam basnizā, jo bija seema, gabalus no bihbeles stahsteem. Tahdas israhdes mehds jautt par misterijam. Winās usstahjās garidsneekt un ziti pee basnizas peederigee un, tā tagad teatri, zehla preeschā skattitajeem gadijumus is Pestitaja dsihwes, wina peedsimschanu, zeeschanas un augšchamzelschanos un ari gadijumus no Israela behru wehstures. Te bija nemts stahstš par Gideonu, un šarunajās dalibneekt laikam latiniski, tā tas toreis bija parasti, un tultš pahrzehla satoru. Kad nu brunotee Gideona wihri šanahza strihdū ar wilisteescheem, pagani isbijās, jo domaja, ta schee apbrunotee nupat gahstees wineem wirsū, sihme, tad wahzeetis ir brunās, tad wiseem jابهگ. Behgoschee ar leelām puhlem un apdomu bija jameerina un jaazina atpakal. Tahds bija panahmeens widus laikos, eepasihstinot leelo lauschu publi ar swehtos rakstos eeweetoteem gadijumeem, ar winu mahzibam.

Lihbi, pahrbaudijuschy wahzu pahrspehku, buhtu laikam apmeerinajuschees ar wineem usstepto krisiigo tizibu. Bet wahzeem ar to nepeetika; wini par sawām puhlem gribeja atmaksu, uskrahwa lihbjem nodoklus, tā desmito basnizai un preesteru usturam un daschadas darba nastas. Tas lihbjem litās nepanefams juhgs, un wini greešās pee sawa bijuschā wirskunga, Polozkas knesa pehz palihga. Winu we-

zakee raidija turp suhtnuš, kaš lai peerunatu knesu nelaut wahzeem eeuweestees Daugawas lejaš pušē un tā atgreest Polozku no juhraš. Biskaps, to nojaudis, luhkoja nowehrst scho freewu eejaulschanos un suhtija turp abatu Teodoriki, dodams dahwanam lihds jahjamo sirgu ar wiseem peederumeem. Bet zela leischī winu aplaupija un panehma wahzeem wifu, kaš bija klast, til dšihwibu wineem atstahja.

Lihbji jau til tahlu bija dabujuschī knesu us sawu pusi, ka winsch bija lizis saweem laudim gatawotees us kara gahjeenu. Knesš peenehma abatu un lihbjeeem klast esot norasija, kamdehl nahkuschī. Abats atteiza, ka wini biskapa suhtiti slehgt meeru un sadraudsibu. Bet lihbeeschī runaja starpā, ka wahzi esot laudis, kaš meera negribot, nedš winu turot. Knesš, lai neispaustos wina nodoms un kluhtu wahzeem sinams, pawehleja turet winus sem usraudsibaš. Abatam schī leeta lilaš aisdemiga. Winsch peekukuloja dahwanam un naudu weenu no knesa bajareem un tā issinaja, kaš nodomats, un atradis Polozkā kahdu ubagu no Salaspils, nosuhtija to ar wehsti biskapam. Schis, tā ari frustneschi, kaš jau bija gatawi dotees mahjā, tuhlin atgreesās atpakal us Rigu. Knesš, kad bija dabujis sinat, ka wina nodoms atklasts, usatzinaja biskapu nahkt sarunu dehl us Wogenes upi (Dgri). Ari lihbji un latgaleeschī teel usatzinati; bet pehdejee nenahkt. Biskaps atteizās nahkt us scho šapulzi: esot paradums, ka suhtni nahkot pee ta, kur suhtiti, un semes lungs, zil nu ari nebuhtu padewigs un laipns, nefad neejot prelim no saweem apzeetinajumeem. Peeklahjotees, ka tahdi suhtni muhs usmeklē pilsehtā, kur winus muhsejee ar godu sanemtu un peenahzigi pazeenatu.

Noteiktā deenā sanahza lihbji pee Wogenas, ari Salaspils wezakee un garam brauzot Ilščilēi ari tureeneeschus usatzinaja. Šapulze nehmas pahrspreest, tā isdšiht wahzeeschus no semes. Ceradās diwi jaunatgreestee ilščilēeschī, Ktrans un Lajans. Meiendorps gan negribesis winus laist, bet tee teiza, ka noklausischotees lihbjū nodomus un winam pastahstischot; wineem esot dauds radu un draugu, us tureem warot palautees. Tilkō bli nonahkuschī šapulzē, winus šagrahba wezakee un speeda atteiktees no kristibas un wahzoem. Bet pastahwigi mihlestibā un tizibā Deewam, wini leedsās atteiktees no kristibas. Lihbji par to tā šadusmojās, ka winus neschehligi mozija un nolawa.

Lihbji nospreeda, ka wiseem jaszelas un jacenem Salaspils, no tureenes tad mahktees wirfū Rigai, kur pašu

laifu bija nedauds wahzu. Sawu preesteri salaspileeschi no-
fawa. Tomehr no jaunatgreesstem bija daschi, la Lembe,
Walde un wehl kahdi, wahzu peekriteji. See aissbehdsja us
Rigu un mahzija biskapu, la atgainatees. Lihbji eesahfumâ
gan duhschigi bruka wirsû Rigai, laupija sirgus, aplawa
laudis, bet drihs wineem tas opnika un wini isflihda pa sa-
wâm mahjam. Kahdi tilai palika. Kad biskaps to bija dabu-
jis sinat, winsch apspreedas ar sawejeem un nolehma isleetot
tahdu isdewigu brihdi un usbrukt Salaspilij. Lihbji gan
duhschigi aisstahwejas un nelaida winus masâ; bet wahzi
isfehza no laiwam un trauzas us krastu. Lihbji bija speesti
atlahptees; sahduš aplawa, kahdi glahbas peldus, kahdi
eebehdsja atpakal pili. Kauja bija kritis lihbjū wezakais un
pirmneeks Uko, wisa schi dumpja sarihditajs un Polozkas
knesa usuhditajs. Wahzeeschi nogreesa winam galwu un
lihds ar uswaras sinu nosuhitija biskapam. Nu kristitee ap-
fehda pili, peelika pee muhra uguni un ar schautuwem meta
pili uguni un aminus. Loi scheltu lihbjus, wahzi pcedah-
waja turaideescheem brihwu isciu. Salaspileescheem nu zits
netas neatlitas, la padotees. Winu wezakos waschâs als-
weda us Rigu un pili wahzi panchma few. Biskaps pa-
nehma wezakos lihds us Wahziju, lai tapat la Kaupo re-
dsetu kristito dsihwi un buhschanas un mahzitos buht tizigi
un ustitzami.

Biskaps it la sawâ augstirdiba bija atlaidis turaidee-
schus nesoditus us mahjam. Bet dali un waldi, to mahkslu
biskaps prata smalti. Winsch tilai tadehl bija peelahpees, lai
lihbjū sawâ issfamisumâ nepretotos us beidsamo, kam wahzu
masâ flaita dehl wareja buht neparedsamas selas. Tislihds
Salaspils bija eenemta, tuhlin ridseneeki atgahdajâs wisa ta
launuma, to schee paganiskee turaideeschi wineem nodarijuschi
un zil reises wini laususchi meeru un dumpojuschees. Wini
stinaja semgali naidu ar turaideescheem; tadehl usajzinaja
winus nahkt palihgâ pret scheem. Semgali tuhlin bija ga-
tawi us tam, un atnahza Westards ar 3000 wihreem. No-
gahjuschi lihds Gaujai, wini sadalija sawus speklus diwos
pulkos; weenu atdewa wadit Kaupo, kusch pehz tam, kad
bija atgreesees no sawa zelojuma, ar meesu un dwehseli bija
atdewees wahzeem. Wina dsimis laudis winu bija sahkluschi
wajat, un winsch bija glahbees pilsehta, nodsihwojis tur gadu
un eemahzijeess wahzu walodu. Scho kara spehka dalu
Kaupo weda pret sawu pilt, turâ mita wina wehl nekristitee
radi un drauzi. Kad schee eeraudsija nahlam tahdu leelu

publi, winus pahrnehma isbailes, til nedaudseji usstrehja us apzeetinajumeem; daudsums islehza pa pils palalpuš un šlehpās mešhos un kalnos. Usbruzeji usrahpās pils fehtā, eelehza pili un nošawa ap 50 wihru. Ziti eebehdša mešhos. Kad pils bija islaupita, winu aisdedsinaja. Pa tam otrs pulks bija greesees pret Dabrela pili Satefeli winpus Gaujas. Gan semgali ar wahzeem wifu zauru deenu mahzās wirsū pilij, bet eenemt newareja. Satefeleeschi atraidija wisus winu usbrukumus. Nelo nepanahkuscheem, bija jaatlahpjās.

Kad lihbjī bija nomahkti, tad tikai Poloztas knes sarihkojās un usbruka Itškilei. Bet pils laikam israhdijās par stipru un winsch gahja tahlaku us Salaspili; bet ari te winam neweizās. Winsch gan usaižinaja lihbjus un latweeschus pedalitees, bet latweeschi neeceradās, un atnahza tikai turaideeschi. Wahzeeschu bijis pili tikai diwdesmit un teem pašcheem bijis jafargajas deenu un nakti no lihbeem, kas eeschā, un eenaidneeka, kas ahrā. Weenpadsmit deenas bija pagahjuschas, te turaideeschi eeraudsija juhrā luguš. Knes, domās, ka nahl palihgs wahzeem, atstahja pili un dewās projam.

Danu lehninsch Waldemars II. bija eeradees un peestahjees Sahmu salā un uszehlis pili; bet palikt neweens tur negribeja. Tadehl pils bija japamet. Winu nodedsinaja, un dani aisbrautza atpaka. Tikai Luidas arkibiskaps Andrejs ar diweem lugeem, labibas pilditeem, brauzā us Rigu. Schee bija tee lugi, furus bija eeraudsijuschi turaideeschi.

Lihbjī noprata, ka wisa pretoschanās welta un bija gatawi peenemt wisus bislapa noteikumus. Utkal wineem bija jadod kihlas, un eesahlas štrauja kristischana, 1206. g.

Preesteri Alobrandu nosuhtija us Turaidu. Winsch kristija, eedalija scho walsti draudsēs un uszehla Rubeselē basnizu. Preesterim Aleksandram par darba lauku eerahdija Metsepoli (Limbalšhu apgabalū); winsch apmetās tur us dšhwi un uszehla basnizu. Preesterim Daneelim usdewa eet us Leelwahrđi. Winu laudis laipni usnehma un litās kristitees. No tureenes winsch aisgahja us Sigundu (Suntaschi, Ristere), tad us Remini un Alštraukli. Wisur peenehma kristibu, pretoschanās wairs nekur nebija. Sedams us Turaidu, winsch nonahza Satefelē, Danbrela pili un aisgahja tahlaku pee wenteem (Zehis).

Wenti bija masa un nabadšiga tautina. Winus bija no Wentas upeš padsinuschl kurschi. Behgot wini pirms bija apmetuschees us wezā kalna pee Rigas, un kad ari tur winus wajaja kurschi, aisbehguschl pee latweescheem Zehsu

apgabala. Kas ta par tautu bijusi, to gruhti teikt. Nofaufuma „wenti“ pehz it la lahda slawu ziltis nosare; bet war ari buht somu ziltis, jo ap Zehsim mituschi lihbjt, kuri te beiguschees pagahjuscha gadu simtena widu. Uri toš nokristija Daneels. Idumeja (Straupes un Rubenes draudses), kur maifchus dshwojuschi latwji un lihbjt, winsch ari pablja un pee Braslupes uszehlis Straupes basnizu (Roop).

Par lihbjem kronika stahsta, ka wini bijuschi loti neustizama tauta, warmahziga, sagliga, laupitaji; kas winos bijis stipraks, tas nehmis no laimina wifu, kas til patizees. Ulobrandš puhlejās leegt tahdus nedarbus, un tas ta eepatilas tu raideescheem, ka wini luhguschis scho neween mahzit winus garigās buhschanās, bet buht ari winu laizigam teefnesim un fargam.

Virno gadu, lamehr scho gaitu pildija Ulobrandš, wifš gahja labi, wifš bijuschi meerā; bet jau 1207. gadā, tad par fogi bija eezelis frustnesis brunineels Gotfrids, pateesibu un taisnibu mina lahjam. Schis, nestatotees ne uf lahdeem lihdselkeem, tikai tihloja pildit sawu mafu, un kas tas swarigakais, biskapam nedewa neta no sawa eeguwuma, ar ko fazehla wispahrigu usbudinajumu. Ziti piligrimi par wimu noskautuschees, usplehfa wina schirstu un no fagsagtām mantām atraduschis tur 19 markas sudraba. Un tā la winsch bija pastrahdajis daudis nedarbu, taisnibu fagrosijis, nabagus apspeedis, netaisnos attaisnojis, jaunatgreesos issuhzis, tad ar Deewa taisno sodu notizees, ka ziteem par beedinajumu nokluwis tahda launa, ka miris noschehlojamā nahwē; kahda, naw teiktis.

Biskaps Alberts, lai droshaki waretu usstahtees la eefarotās semes lungs — winam patlaban ijehluschees domu starpiba un strihdus eeguhto semju dehl ar sobinneschu ordeni, — greesās pee lehnina Filipa un semes lahrtam ar luhgumu peeschlirt winam waldoscha semes lunga teesibas Liwonija. Tas winam ari atkautas, un lehninsch wehl apfolijis dot isgadus pa 100 marku. Ja kahds til ar folijumu waretu kluht bagats! peebilst kronistis.

1207. gadā biskaps bija atwedis few lihds leelus baruš frustneschu, grafus un zitus swehtzelotajus, kas wifš slahpa pehz fareem ar netizigajeem. Par nelaimi wineem kari bija beiguschees, jo lihbjt wifš bija kristiti un meers eestahjees semē. Nu schee atnahzejt stahjās pee Rigaš pilsehtas nostiprinaschanas un uszehla tai augstu muhri, ka turpmat nebija wairs ko bihtees no paganu usbrukumeem.

Kad Kofnešes knešs Wešzela (Wešschode) bija dabujis dširdet, la Rigā ceradees leels pulšs frustnešhu un la šcheem nekahdi šaro darbi neesot paredjami, wiņsch julās nedrošs; jo nu tuwakats kaimiņsch wahzeem* bija wina walstis, un pehz Daugawas uhdens zela lihloja wahzi jau fen, tā tad wina seme buhtu wišpirms apdraudeta. Tadehl knašs steigšhus nogahja pee biskapa eeguht wina labwehlibu un draudšibu. Kā wifceem Pologkas semju kneseem, tā ari winam mahzās wiršū leišchi un bija daudš lo zeešt no šcheem laupitajeem. Šcho cemešlu peeiwedams, wiņsch lika preelščā noslehgt šabeedribu prēt leišcheem. Biskaps tam peekrita, bet peecrasija par to puši wina semes un drošchibas dehl pušpils. Knesam ar to bija jaapmeerinas.

Meers bija noslehgtš; bet ne weena, ne otra puše neds domaja, neds wareja winu turet: knešs bija šaudejis puši no šawas semes un pušpils un tā nokluwis sem wahzu ušraudšibas, un wahzeem atkal gribejās buht netranzeteem kungeem par wišu Daugawas uhdens zelu. Nepagahja ilgš laiks, un Leelwahrdes pišskungs Dancels Baunerowš nakti negaidot ušbruka Kofnešei un šaguhštija knašu. Bet biskapam taš nebuht nebija pa prahtam, la wahzi ir meera lauseji; jo tašds warmahzibas darbs gaišchi rahdija, la uš wahzu doto wahrdu newar palaištees. Bet biskaps labi noprata, la knesam pašam buhs jalausch noslehgtais meers, la apstahkli winu uš to peespeedis. Biskaps išteiza šawu noschehlojumu par notikuscho, ašaižinaja knesu uš Rigu, dahwaja winam širgus un wairak šahrtu dahrga apgehrba, meeloja pa Leeldeenam winu un wina laudis un ar godu atšalda uš Kofneši.

Wiši šchee biskapa glaimi tomehr nepeemahnija knesu, un wiņsch labi šaprata, la ja wahzi paleel pili, winam ilgaki noturetees Kofnešē naw šo zeret un tadehl išdewigā brihdi jaatkratās no wahzu draudšibas. Šikko dširdējis, la biskaps ar frustnešcheem, šam bija greestees uš mahjam, atšahjuschi Rigu, wiņsch ušbruka wahzeem, kuri strahdaja pee pišs nostiprināšanas, un nolawa septinpadšmit wihrus; trim išdewās ašsmukt uš Rigu. Bet knešs bija wihlees, domadams, la biskaps jau projam. Šcho bija ašlawejusch Daugawgrihwā preteji wehji. Biskaps tuhlin luhdja frustnešhus, lai wini šcho nepametot šai wišwahzu koloniju apdraudošā brihdi. Trihššimtis bija gatawi greestees atpatal un daudši palita par algu. Tad Rigā šapulzejās wiši wahzi, kuri bija iškaisiti pa Liwoniju, tā ari lihbu we-

zakee. Knesš gan tuhlin bija luhdšis Maskawas (laikam Polozšas) leelknesu Wladimiru peh3 palihga. Bet pirms šchis spehja sarihlotees, knesš dsirdeja, ka biskaps nahlot ar leelu spehlu. Knesš pretim turetees newareja, padotees nedrihšteja, tadehl, aisdedsinajis pilli, aishedsa. Tā biskaps eeguwa Kofneš.

Diwi gadi bija pagahjuschi, kopsch leishchi wairš nebija rahdijuschees; nu wini, tā fronita šaka, lai atreebtos ridšinee-keem par Kopaschu laweenu, usbruht Turaidai. Nonahluschi seemašwehtiku peewakarē pee Turaidas, wini rihtam austot pahreet pahr Gauju un laupidami islaisās pa wiseem zeemeem. Dauds no laudim, kas preekschlaikus nebija brihdinati, wini aplawa, daudsejus šanehma guhštā. Seemaš šwehtkos diwi preesteri tureja Kubeseles basnizā mischu. Basnizeni, isdštrdušchi lihbjus nahlam, metās is basnizas un laimigi eemuka meškos us paslehptuwem; ziti, kas steidsās us mahjam, tika notureti un apkauti. Patlaban, kad tekstis no apustulu grahmatas bija nolāsits un lasija ewangelijumu, leishchi peenahza pee basnizas; bet pirms wini dewās us preestera mahju, panehma sirguš un lopuš un sakrahwa wesumā drehbes, ehdamo un wišu, ko atrada. Pa tam preesteris bija noturejis šw. wakarinas un mischu pabeidsis; tad winsch nonehma altarsegu un wisuš apgehrbus, šalika winuš kopā, noglaboja wišu gehrbkambora kaktā un ari turpat noslehpās. Tilko tas bija padarits, weens no leishcheem eenahza basnizā, škraidija pa winu, nonahza lihds altaram un eeraudšijis, ka winsch tulschš, nelas naw nemoms, eesauzees: „Ba!“, kas esot schis barbaristās tautas parastais issauzeens, un isgahja pee šawejeem. Kad nu wišu bija laupijuschchi, ko atraduschchi, leishchi gahja sawu zelu; un tilko šchee bija laulē no šehtas, peenahza otrs puhliš leishchu; weens eegahja basnizā, bet tā ka nebija ko nemt, ari neeraudšijis, kas kaktā bija, isgahja laulā. Peenahza treschais puhliš un weens ragawās eebrauza basnizā, bet preescrus neredseja. Preesteri nu behdja un zeturtā deenā nonahza Rigā.

Kad nu leishchi bija islaupijuschchi turaideschuš, wini šapulzejās Anno zeemā un rihtu agrī dewās projam, panehmuschchi lihds seeweetes, meitenes, sehnus un leelu lopu laupijumu. Pa tam lihbjī jau bija pašinojuschi biskapam, ka leishchu eelausees leelis pulks. Biskaps tuhlin šafauza wisuš wahzuš, dewa šinu wiseem lihbjeeem un latwjeem, peedraudedams nenahlschanas gadijumā ar trim markam foda. Šchee neeedroschinajās nenahl, nahza pretim ridšinee-keem

un satilās leļpus Leelwahrdes pilsehtinās. Tīsa issuhtiti isluhti, lai nowehrotu, pa lahdu zelu leišchi nahl. Šoš wini ceraudsija pee Leelwahrdes un redseja, ka pašču laiku nakti wini eet pahri Daugawai. Leišču wadoniš, garam- eedams pili, esot issauzis pils wezako un teizis: „Kur ir kristito spehš? Eļ un teiz wineem, ka diwi gadi atpakaļ wini manus laudiš lā meegā aplawa, kad šchee nahza no Igaunijās; tagad mani un manus laudiš atradiš nomodā“. Kristītee rihtā agri feloja eenaidneekam, pahrgahja pee Aliskraukles pahr Daugawu un fastapa winu tur. Leišchi, ceraudsijuschi pretineekus, šazehla leelu brehku; bet kristītee neišbijās winu wairuma. Kauja eesahlās un bija karsta no abām pušem. Leišchi, kuri ir mudigaki un negantaki neļā zitas tautas, ilgi un firdigi turejās pretim, bet beigās tomehr greesa muguru un behdša. Pamesdami šawus guhsteknus un šalaupito, wini muka pa mescheem un pa zelu. Wišu deenu kristītee dšinās palak un aplawa daudsejus.

Lai uš preešču leišcheem leegtu zelu eebruzeeneem Litwonijā, nepectika, ka wahzi bija eeguwschi Daugawas labo kraštu; wineem bija jaeenem ari kreisais krašts. Tai dšihwoja sehlu zilts un hīslaps bes laweschanās šarihloja kara gahjeenu. Sapulzetais karaspehš, lihbjī, latwji un wahzi, pahrgahja pee Aliskraukles pahr Daugawu un apsehda Sehlpili. Gan sehli pretojās, bet taš neko nelihdseja, wineem bija japadodas, jadod kihlas un jakristās, lā ari ja- šolās, wairš nelaišt pahri leišchus. uš Litwoniju.

Tā bistaps Alberts astonu gadu laikā bija panahzīs to, to šahmejīs: nodibinajīs tirdsneezibas zentru Rīgā, eclarojīs lihbjū semi, winam padewuschees bija Roknese un sehli. Bija lītš drošs pamats wina bistapibal un laižigai semeš waldneeka warai, 1207. gadā.

Peektà nodatà.

Latweefchi.

Biskaps Alberts bija tapis par laizigu semes waldneeku Tomehr drofchs winsch wehl newareja justees; jo wisapfahrt mita naldigas tautas, us kuru meermihlibu palautees newareja un kuras isbrihdi wareja pahrtraukt tirdsneezibas sakarus ar austrumeem. Kadàs jautajums, us kuru pusi greest frustneschu barus, kas tal nemitefees nahkt schurp un prasib darbu, karu pret netizigajeem. Winus waretu west pret kurscheem un semgaleem, waj greest pret igauneem. Latweefchi eenehma isnehmuma stahwofli. Schee bija eepasinuschees ar fristigo tizibu, un atteezibas ar wahzeem bija iswehrtuschas draudsigas. Dala no wineem, idumeefchi un kolneseeefchi bija peeflehjuschees wahzeem un palihdsejuschu wahzeem karos.

Ar igauneem wahzeem naw bijusi lahga satiksme. Pirms Riga bija zelta, igauni bija usbrukuschu wahzu tirgoneem, kas ar prezem bijuschi zelà us Plestawu. Scho gadijumu nu nodomaja isleetot un pee tam issinat, lahdu prahtu igauni tagad tura us wahzeescheem. Suhtija us Igauniju preesteri Mlobrandu peeprasit atpakal laupitàs prezes, kuru wehrtiba bijusi ap 1000 marku (500 mahrzinu sudraba). Igauni strupi atraidija scho peeprasijumu, neds atdewa prezes, neds solijàs winas atdot, un Mlobrandam tukshà bija jagreeschas atpakal. Bet panahkts tomehr bija tas, ka wajadstibas gadijumà bija eemesls eefahkt karu.

Zelà Mlobrands nonahza pee Jumaras latweescheem. Te winsch schos usajina peenemt Deewa wahrdu un kristibu, tà to jau darijuschu wisi lihbjì un daudseji no latweescheem. Preezigi bijuschi latweefchi, ka atnahzls preesteris, jo winus aplaupot leischi un notal apspeeschot lihbjì. Ka leischeem bijis paradums laupit ja kaiminu semem, to mehs jau

sinam; bet nü dsirdam, ka ari lihbjī naw līfufchi meerā latweefchus. Wehl otrā weelā kronifā par to pašchu runa: pirms latweefchi bija peenehmufchi friftigo tizibu, wini bijufchi pašemigi un nizinati un wineem bijis daudf jazeefch no lihbjēem un igauneem.

Schaubitees par kronifā teifto, tam netizet, naw eemeſla; tikai naw alſrahdiſ, eefch ka paſtahwejuſi ſchi nizinafchana. Meſluſ wini naw dewufchi nedf lihbjēem, nedf igauneem, neko ari neſinam, ka wini gadijumoſ buhtu aplaupiti. Warbuht, ka wini tadehl neewati, ka jau bijufchi friftiti un wairſ nenehma dalibu kopufnehmumoſ, kad lihbeefchi winuſ ſauza palihgā pret wahzeefcheem, turpretim rahdija ſcheem labu prahtu, palihdſot apſarot leiſchuſ un ſecluſ. No ſchiſ latweefchu pašemibaſ daſchi, peem. A. Bielenſteiniſ, ſiehdſ, ka lihbjī bijufchi lungi, kaſ peh₃ latweefcheem eenahluſchi ſemē, aſpeedufchi winuſ no juhraſ un kalpinajuſchi ſew. Peelāſ gan, ka latweefchi bijufchi launt uſ igauneem un winu ſtarpā naw waldijuſi ſatiziba. Kad eeradāſ Ulobrandſ, wini zereja, ka zaur ſcho eeguſhſot wahzu palihdſibu un aſſtahwibu. Bet pirms Ulobranda preeſchlikumu peenemt wini buhruſchi, lai iſſinatu deewu prahtu (deeweem paſcheem tā bija jaiſſchētr ſawas nahweſ ſpreedumoſ), waj peenemt Pleſtawas freewu tizibu, wai latinu un wahzu kriſtibu; no ka waretu ſpreeſt, ka jumareefchi bijufchi wehl pagani. Kreetwi ſawu laiku bija nonahluſchi Solowā, uſſpeedufchi tureeneefcheem meſluſ un kriſtijufchi winuſ. Bet otrā weelā kroniſtiſ patſ runā ſew pretim, pahrmefdamſ freeweem, ka winu kneſu paradumſ eſot tautāſ, kuraſ wini pahrawarejuſchi, ne kalpinat kriſtigai tizibai, bet tikai peefpreeſt dot meſluſ un nauđu.

Kad Ulobrandſ bija nokriſtijiſ daſchuſ zeemuoſ, wiſch ar ſcho wehſti aſſgahja atpaſal uſ Rigu. Lai neiſgaiſtu latweefchu labā griba, biſkapiſ ſteidiſgi ween iſtraudiſija wineem noderigu miſionaru, ſawu ſkolenu Jndriki, eefwehtiſa winu par preeſteri un noſuhtiſa turp ar Ulobrandu. Kad nu wiſi jumareefchi bija nokriſtiti, Ulobrandſ aſſgahja un Jndrikiſ palika tur. Wiſch uſzehla baſnizu, un iſnemot ihfuſ ſtarpbrihſchuſ, pawadijiſ tur wiſu ſawu muhſchu, tadehl kroniſtiſ winu dehwē par latweefchu Jndriki. Daſchi winu tura pat par latweeti.

Tā latweefchi bija eekluwufchi wahzu rihzibaſ laukā, kaſ uſ gadu ſimteneem noteiza winu turpmaſo liſteni. Rā draugi un beedri wini peeſtahjāſ, zeribā, ka wahzeefchoſ atradiſ pabalſtu un labwehluſ, kuri ſneegſ wineem meeru un

Droschu dsihwi basnizas apfardsibâ un flehpi. Râ nu wineem ari bija nowehrot sawu nahlamo listeni, tad wahzi pirmo laiku zitu wairaf ari neprasija, ka lai tikai peenemot winu tizibu. Pahrmest mehš saweem sentehweem schahdu ihfredsibu nedrihstam, ka wini sawâ weenteesibâ naw pratuschi nogist sawas tautas turpmako gruhito werdsibu. Wini tihloja til atrasti sawos jaunos draugos labus beedrus sawas zihnâs ar igauneem. Tâ tas ari bija pirmo laiku; bet leeta tikai ta, ka wineem bija jaistura wisi kara gruhtumi un launumi, un wahzi eewahza few wisus labumus. Kamehr bislaps wehl atradâs it lâ zela juhtis un lahgâ nesinaja, us kuru pusi greest sawu turpmako wehribu, tamehr latweeschi isschlihra scho jautajumu un peedabuja wahzeeschus greestees pret igauneem. Gesahlas ilgi nifni igaunu kari, kuri beidsas ar Tهرباتس un Sahmusalas cesaroschanu, un tâ latweeschi lihds ar igauneem aprata ari sawu brihwibu, sawu walu.

Gadijâs pa starpam brihschi, kad ar igauneem kara nebija un frustneschi tomehr bija janodarbina, tad sarihloja gahjeenus pirmo laiku us Leetawu, wehlaku ari us Sengali. Gesahlumâ draudsiba ar sengaleescheem bija leela un weens otram wajadsibas brihdi gahja palihgâ. Westards 1208. gadâ bija sadomasts eet us leischeem; laiskam schee bija winam cereebuschu un atkal sawos laiminos palaupijuschi.

Kronists rasturo leischus par wisam aplahrtejâm tautam schaufmigeem breefmoneem, kahdi sawu laiku romeescheem bijuschas germanu ziltis. „Jo tos laikos leischi bijuschi tahdâ mehrâ uslungojuschees wisam aplahrtejâm tautam tais semes, lâ kristiteem, tâ paga neem, ka til reti kahds usdroschinajees dsihwot sawas sahdschâs un ihpaschi latweeschi. Schee pameta sawas mahjas tulschas un arween usmesleja meschos tumshalâs paslehptuwes, un pat wini nebija droschi ka tâ iswairisees. Jo leischi wineem usgluhneja pa wiseem mescheem, kerstija winus, daschus aplawa, daschus aismeda few lihds us sawu semi un panehma wisu winu mantibu. Un jau no leischu isskata kreewi trauzas pa mescheem un zeemeem, pat nedaudso, lâ saki medineeku isskata, un lihbjii un latwji bija winu bariba un ehma, lâ awis wilku rihlê, kad winas bes gana.“ Glahbejs, protams, bija eeradees, un tas bija bistaps.

Ja nu ari leischu breefsmu nedarbi pahrsphletti, lai uswehrtu eenahzeju wahzu pestitaju lomu pee mums, tad tatschu grauds pateesibas naw nostrihdamâ, jo par leischeem tapat atsauzas kreewu kronisti. Kad nu ari sengali, leischu

tuwafce kalmini naw fchai zeeteju zilfchu rindâ minetti, tad tomehr newareftim leegt, fa ari wineem bijufchas pluhfchanað un fa Westards fadomajis ar wahzu peepalihdfibu atmafjat winu pahrestibas un atreebtees.

Ridseneeki lahga negribeja peedalitees fchai gahjeendâ, jo biflaps bija aifbrauzis uf Wahzsemi un Rigâ atlizees maf wahzu. Bet Westards plijas wineem wirfû, nehmas wijadi winus peerunat, afrahdiya, fa winsch jau diwi reift pabalftiis wahzeefchus winu karos un fa apnemotees sawahft leelu fpehku no pafcha laudim. Beigâs ridseneeki lahwas peerunatees un farthkoja ap 50 wihru.

Kad wijs apweenotais fara fpehks bija nonahzis pee leifchu robescham, fengali gribeja iffinat deewu prahtu un meta burtus, waj leifchi fo finot par winu atnahfchânu un waj domajot pretotees. Burti krita tâ, fa rahdiya, fa leifchi gatami fautees. No ta fengali tâ apmulfa, fa wini gribeja greestees atpafal; bet wahzi wineem to nelahwa; jo tas wahzu tautai buhtu par faunu. Semgalu bijis neflaitams pulks, un uf to wahzeefchi likufchi sawas zeribas. Jebfchu leeli un ftipri leeti bija pahrpulhdinajufchi wifu semi, tatschu wini mahlfufchees duhfchigi Leetawâ eefschâ, ifdalijufchees zeemeem, bet atradufchi winus tulfchus; jo wif laudis, leeli un maf, bija aifbehgufchi. No ta wini nofkahria, fa kauja gaidama. Tas winus tâ ifbeedeja, fa sawahza kopâ fawus laudis un bef sawefchanað gahja atpafal. Kad leifchi to manija, wini dftinâs pafal, uf saweem ahtreem firgeem apaulefchoja winus no wifam pufem, te behgot, te fekojot apmehtaja winus fchlehyeem un apfchaudiya bultam, eewainoja un aplawa daudfus no wineem. Preefchgalâ gahja fengali, wahzi, zeefchi noflehgufchees kopâ, fekoja eepafal. Semgali metâs behgt, un wahzi, palifufchi weeni, krita weens pehz otra; tilai lahdeem ifdewâs glahbtees. Te Rigâ nu nolehma, fa turpmat wairs nefad nepalaidifchotees uf paganu leelo wairumu, nedf ar nekristiteem wedifchot faru pret nekristiteem, bet ar jau kristiteem lihbeem un latweefcheem eefchot pret paganeem. Wehlafti wahzi turejâs pee ta panehmeena, fa farâ nehma lihdf til daudf lihbjû un latweefchu, zil pafcheem bija fara fpehta, pee tam fchos noftahdidami fprahnos, famehr pafchi peepatureja widu.

Pehz tam leifchi ar leelu fpehku eebrufa Semgalê, laupija, dedftinaja un lawa, fo til faftapa. Semgali ftahjâs wineem zelâ pretim, lihda mefchos, lat nogreestu wineem zelu un gandrihf wifus aplawa. Tad no laupijuma wini

fuhtija ridseeneekem bagatas dahwanas, lai apmeerinatu schos par zeesto saudejumu.

Tai paschâ gadâ wehl latweeschî nenozeetâs, neatreebuschees igauneem par pahrestibam; ihsti par lahdam, naw teiktis. Wini peerunaja ari Jehsu sobineeschu ordena mestru Bertoldu. Schis un latwju wezakee, Sotekles Rufins, Antines Waraidotis un Bewerinas Tahlwalds nospreeda prasit gandarijumu par wisam tam pahrestibam un netaisnibam, so esot zeetuschî no igauneem. Schi prasiba gan wairat nekas nebija, ta til lai buhtu eemefts sahki karu ar igauneem; jo sabeedrotee itin labi sinaja, ta igauni atraidis jeklahdu preekschlikumu schai leeta. Nu Waraidotim usdewa greestees pee ridseeneekem ar luhgumu sneegt pabalstu wineem kara gahjeena. Uri ridseeneeki atminejas, ta igauni wineem nodarijuschi pahrestibas un nolehma peedelitees. Nolika wiseem sapulzetees Turaida un tad dotees us Jgauniju. Wineem isdewas pahresteigt igaunus, un nu laupischanam, dedsinaschanam, lauschu kaufchanai nebija gala. Beigas wiis kara spehks sapulzejas ap Odempes pili, aisdedsinaja to, trijas deenas atpuhtas, isdalija sawa starpa falaupito, lopus, behrnus un seeweetes un gahja atpafal.

Kad latweeschî nonahza mahjas, wini steigshus ween nehmas nostiprinat sawas pilis, jo us igaunu pretusbrukumu nebija ilgi so gaidit. Sawu kustamo mantibu laudis noglahba pilis. Un igauni, peesautuschî palihga sakaleeschus, eelaufas Trikatê, notwehra Wardeki un sadedsinaja winu dsihwu; tad wini aplenza Bewerinu. Latweeschî spehzigî atraidija igaunu usbrukumus; wistim stiprineeks Roboms iszehlas winu starpa un padarlja eenaidneekem dauds saudejumu. Kad igauni nifni brula wirsa pilij, winu preesteris (laikam Judrikis) tam peegreesa mas wehribas, bet uslahpa us pilswalni un, lamehr ziti kawas, dseedaja lahda musikaliska rihka pawadiba un luhdja Deewu (Aufella „Bewerinas dseedonis“). Barbari aif brihnuma par tahdu mihligas dseefmas un instrumenta fkanu rima usbrukt, jo wini sawa semê tahdu nefad nebija dsirdejuschi un aptaujjas par tahdas til leelas lihgsmitibas eemeflu. Latweeschî atblideja, ta wini esot preezigi un slawejot to Rungu, jo wini, kas nefen peenehmuschî kristibu, redsot, ta Deews wineem par labu wadot lauju. Tad igauni likuschî preechâ slehgi meeru. Bet latweeschî atteikuschi: „Jhus wehl neefat atdeuschî atpafal, so esat nolaupijuschi wahzu tirgoneem un so no mums daudsahrtigi nehmuschi. Kristito un paganu starpa

nēwar buht weena sirds un weena dwehsele, nedf zeets meers; tikai tad, kad juhs lihds ar mums neufsnefitees to paschu kristibas juhgu un godinasat weentgo Deewu." Kad igauni redseja, ka pils til weegli naw eenemama un ari waretu gaditees, ka wahzi no Zehsim nahf palihga latweescheem, wini aifgahja. Kad wahzi peesteidsas, bija jau par wehlu un igauni projam. Gan dsinas palal, bet winus wairs nepanahja. Bet latweeschi nezeeta neatreebuschees igauneem un tuhlin sarihkoja pretusbrukumu. Wni eelausds Sakala un neschelligi plosijas. Kad nu wini bija atnahluschi atpakal Bewerinā, Rusins lepodamees leelijas, ka wina behrni stahstischot saweem behrneem lihds trescham un zeturtam augumam, lahduš warona darbus winsch pastrahdajis igaunos.

Tā latweeschi bija eewadijuschi igaumu karus, kuri draudeja iswehrfitees par ilgeem un gruhfiteem, jo igauni bija pasihstami par duhschigeem un neatlaidigi sihsteeem laudim. Peeta bij til swariga, ka Hermanis Turaidas fogis schita par nezeeschamu apspreest winu kopigi ar latweescheem un lihbjeeem. Wina preefshlums bija salihgt meeru ar igauneem un til ilgi nogaidit, kamehr nebuhs biskaps atwedis jaunus speklus no Wahzijas. Wezakee peekrita wina domam, un usaizinaja igaumus us farunam. Schee, kas bija zeelufchi til leelus jaudejumus, ari bija speesti apturet kara darbibu, lai atschirgtu un salafitu speklus nahkamam neisbehgamam sadurfmem. Un tā noslehdsa pameeru us weenu gadu.

Tā esahlds schee ilgee niknee un asinainee igaunu kari, kuri beidsas ar wisas Igaunijas eekaroschanu. Gemaišjas ari ziti, kas til pat kahri bija eeguht schis semes, gan kreewi, gan dani; bet biskapam laimigi apstahkli palihdseja atratitees no scheem lihdszenfoneem un tā ari te nodibinat wahzu waru (St. Rig. Latw. Beedr. Derigu Grahmatu Nodalas isdewums Nr. 251 „Jf Baltijas wehstures". J. Krodzneeka raksti, II. dala).

Starpbrihschus, kad eestahjas klusums schai igaunu kara, biskaps isleetoja, lai nodroschinatos ari deenwidos ap Daugawu un Semgalē. 1209. gadā, biskaps bija pahrwedis no Wahzsemes leelus baruš krusneschu, kureem bija jadod darbs. Paschu laiku pameers ar igauneem bija wehl spehfa, tadehl wini bija jawed us zitureeni. Notureta apspreedē, us kuru usaizinati bija ari latwju un lihbjju wezakee, nolehma, laikam pehdejeem ustahjotees, apstiprinat Kofnesi. Schi stahweja sulfscha, jo bija pamesta no kreewu knesa, un tadehl leifchu laupitaju pulkeem bija isdewiga pahrejas weeta. Winu

nostiprinaja muhreem un uszehla pili, un eelika eelschâ fara laudis un alminmetejus. Diwas treschdalaš no pils bislapš atdewa lâ lehni Jerikowaš Rudolfam un pahrejo trescho dalu eerahdija brunineeku ordenim. Pa to starpu diwi pulki latweeschu bija eebrukufchi Leetawâ un tur pasirojufchi.

Kad tuwojâš rudenis, bislapš steidsâš ismantot gadijumu, kamehr frustneschi wehl te un weda winus pret Gerzilas knesu Wiswaldi. Uri latweescheem un lihbeem bija jaeeronas. Wiswaldis bija apprezejis lahdu leifchu leelmana meitu un tadehl leifcheem bijis notal palihdsigš, kad wini dewuschees laupit freewus, latweeschus un igaunus. Wahzi pahrsteidša freewus un beš pretoschanâš eenehma Gerziku. Wiswaldis patš gan paspehja pahrmult pahr Daugawu, bet kneseeni saguhstija wahzi. Usbruzeji eegutwa leelu bagatu laupijumu, drehbesh, sudrabu, purpuru, lovwš, basnizas swanus, swehtbildesh un zitus dahrgumus. Islaupijufchi pilsehtu, winu aisdedstinaja. Knesam dewa sinu, lai nahkot us Rigu, ja winam gribetos tist pee meera un atdabut guhsteknus. Knesš atnahza, luhdsâš peedoschanas par saweem pahrkahpumeem, godaja bislapu par sawu tehwu, pasemigi luhdsâš, lai latini (katoli - wahzi) lâ lihdsbrahli kristiba, peedodot padarito launumu un atdodot winam seewu un guhsteknus; jo schis efot deesgan zeetis no latinu rihlstem, ugunš un sobina. Bislapam un wina laudim meidâš schehl knesa, kurfch tâ luhgtin luhdsâš, un winsch lila schim preekschâ feloschus meera noteikumus: „Ja tu wairs ar paganeem nesaeesees; muhsu basnizu nepostisi; nelauti leifcheem laupit tawu freewu semi, tas ari kristiti; ja tu pee tam atdosi lâ muhschigu dahwajumu (prekariju) sawu semi Sw. Marijas basnizai un tahdâ weidâ, ka tu winu atkal kanemsi atpatal no muhsu rolas (komendazija ar benefizi jeb lehni) un notalâ saflanâ ar mums meerigi dshwosti; tad mehš atdosim tew knesceni ar wiseem guhstekneem un notal sneegsim tew ustizamu palihgu.“ Knesam zits nelas neatlidsâš, lâ peenemt schos noteikumus, apsolitees buht ustizigam Sw. Marijas basnizai, neelaistees paganu nodomos, turetees pee kristiteem un atdot sawu walsti Rigas basnizai. Bislapš nu atdewa us lehnu teesibam Gerziku un swinigi pasneedsa winam trihs sarogus, tas buhtu sihme, ka winsch dabujis trihs pils ar pee winam peederigam walstim, un schis ari minetas Wiswaldim dotâ lehnu grahmatâ: pati Gerzika (lehnu grahmatâ wina nasaukta par „Berziku“, Antina waj Antina un Zeesfowe (Zeswaine?).

Gerzika tā ari Kofnese bija Polozkas pavalstis. Ka, wahzeem eckarojot Kofnesti, Polozkas kņešs nebija mehginajis aistahwet scho pili, tad te eemeslš bija gan taš, ka polozkeescheem mahzās wirsā leischi un kņesam ne weeglt nahzās glahbt sawu patstahwibu. Bet tad nu ari Gerzika bija saudeta un ari no schis rufes draudeja breefmas, tad wareja gaditees, ka polozkeeschi tomehr waretu nahkt palihgā Gerzikas kņesam un tahdā wehl brihdi, kad wahzeem jakaro ar igauneem. Tadehl, lai nowehrstu schahdu gadijumu un apmeerinatu polozkeeschus, biskaps laida turp brunneezibas brahli Arnoldu, kam usdewa slehgt meeru un nodroschinat tirdsneezibas zeli pa Daugawu. Polozkas kņešs laipni usnehmis suhtni, eegahjis us biskapa preekschikumeem un suhtijis lihds us Rigu Smolenskās bajaranu Ludolsu sikhako meera noteikumumu issinaschanai. Bija kņesam no swara trihs punkti: tā paliktees ar lihbbeem, kuri bija kņesam dewuschi meslus un nu padewuschees biskapam; tā tirgoneem nodroschinat zelu pa Daugawu, un tā atraidit leischi usbrukumus. Diwus gadus wehlat kņešs aizina us Gerziku biskapu, kur nu galigi salihgst. Wispirms kņešs peeprasa, lai biskaps pahtrauzot lihbjos sawu misiones darbibu, jo wina warā esot, waj kristit sawus kalpus lihbjus, waj nekristit. Biskaps, protams, newareja eceet us schahdu nolihgumu, jo tahdi winsch saudetu wisu sawu biskapibu; bet meslus winsch bija gataws jo projam maksat. Bet lihbjai ar scho nebija meerā, jo tahdi wineem nahktoš dot diwfahrtigas nodewas. Nesapraschanās gahja til tahlu, ka pretineeki stahjās weens pret otru kaujas gatawibā. Te Marijas basnizas pahwestam Jahnim un Bleslawas kņesam Waldemaram isdewas peerunat Polozkas kņesu, lai tal nezlot karu pret kristiteem un nepostot jauno basnizu; pee tam ari aifrahdijs, ka wahzi gatawi us kauju. Schis pehdejais aifrahdijums gan buhs bijis ihpafchi swarigs un pahrlleezinajis kņesu pat til pamatigi, ka winsch atteizees no lihbbeem un atdewis winus pšnigi biskapa warā, lai tikai wahzi winam sneegtu palihgu pret leischeem, 1212. gadā.

Wahzu tirgoneem un frustnescheem bija gadijuschās us juhras sadursmes ar kurschu laupitajeem un pee tam tee bij zeetuschi saudejumus. Tas tā saduhschinajis kurschus, ka wini usajzinaja apfahртеjās tautas nahkt tallā un nokratit wahzu juhgu. Lihbjai tuhlin wineem peebeedrbjās un sauza palihgā igaumus, semgatus un kreewus. Tikai latweeschi palika ustizigi wahzeem. Bet, tā jau parasts, wisas schis tautas neprata saskanot sawu ustahschanos: weena pehz

otras šazehlās un weenu pehz otras wahzi noweiza. Pēišchi
 pirmee usbruka Roknesei, bet beš fēlmem. Udijašgrihwas
 (Skultes) lihbjī kuhdija kurfchus, jo ešot Rīgā maš wahzu.
 Kad pilsoni to bija dabujufchi dširdet; wini suhtija isluhfuš
 uš juhru. Kurfchi šapulzeja wišu šawu špehtu un šahweja
 tuhwmā ištētrpadšmit deenas. Wišu šcho laiku wini
 buhrās, lai ištinatū deewu prahtu un isdewigu laiku usbru-
 tumam. Ištuhki atgreesās, nelo neredsejufchi. Pašchu
 laiku Šchlādenes grafs, brunineeks Martwards un ziti pili-
 grimi, kaš pa leeldeenam bija palikufchi Rīgā un nu do-
 maja greestees atpakal uš Wahzēmī, brauzot lejā pa Dau-
 gawu, apštahjās Daugawgrihwas klosteri pahrģulet tur pa
 nafti. Deenai austot, wini ceraudšija juhru pahrklahtu itkā
 ar tumšchu mahšoni. Dašchi no wineem gatawojās uš kauju,
 dašchi eebehdša klosteri. Tatšchu kurfchi, zeribā pahrsteigt pilsehtu,
 neufbruka wineem, bet mudigi ween aireja garam uš Rīgu.
 Šwejneeki tomehr ceraudšija winuš un dewa šinu pilsehtā.
 Itkai tara laikā swanamo swanu šlanās šafauza eemiht-
 neekuš, un šakrehja wiši pilsoni, ordena brahli, alminmeteji,
 ari garidsneeki, pat seeweetes, apbrunojās un gahja laukā
 no pilsehtas pretim eenaidneekam. Kurfchi atštahja šawuš
 kuguš Daugawā un nostahdija šawu špehtu klajumā. Wineem
 bija wairogu weetā šoka galdini, šalikti no diwām rešnām
 šahrtim waj dehlisheem un balštijās uš gana špeeka weidigas
 rungās. Kad šaule špihdeja uš šheem baltajeem galdeem,
 tad laistijās wiši lauki un uhdens. Kurfchu špehts bija leelš un
 tuwojās pilsehtai. Lihbjī un alminmeteji stahjās wineem pretim
 pee pirmā apzeetinajuma, kurfch bija pilsehtas wahrtu preekšā.
 Pilsoni ašdedšināja zeemu ahrpuš pilsehtas. Dašheem no
 mušhejem bija ašas trihštantigas dšelšs naglinās, kuraš
 wini iškaišija pa zeku, pa kuru bija janahk kurfcheem. Bet
 kad pilšoneem, kuri šawās ar kurfcheem, bija jaalkahpjas, tad
 ušmihdami uš šchim naglinam, pašchi ģruhti eewainojās.
 Kurfchi aišgahja atpakal uš šaweem lugeem, notufeja ašaidu
 un atkal stahjās kaujā. Šadširdufchi leelā swana šlanu, wini
 baidijās, ša šchis křištito deews winuš aprihšot. Wišu
 deenu ilga kauja. Kurfchi gan mehģināja nahkt laukā no
 šaweem aišgaldineem un wahkt kopā masku, lai ašdedšinātu
 apzeetinajumuš, bet strehšneeki daudsejuš eewainoja un ap-
 šawa. Kritisčham lihdsbeedriš tuhlin nogreesa galwu. Kad
 wahzeem bija peenahkufchi palihģi no Šalašpils, kurfchi at-
 kahpās no pilsehtas, šalašija šawuš kritischos un pahrzehlās
 pahr Daugawu. Še wini šabija trihš deenas, apraudaja un

fadedsinaja sawus mironus. Wineem gan wehl peenahza palihgâ turaidéeschi, bet ziti lihbjî nogaidija, tà kurscheem weilfees. Va tam wahzeescheem wehl bija peenahfuschi palihga spehti, tà la kurscheem eenemi Rigu nebija lo domat. Uplabajuschi sawus krituschos, wini aifgahja. Ridsineeku ustraukums un isbailes bija bijuschas tik leelas un draudofchas, la wini nolehma swehtit scho winu atpestifchanas deenu, 13. juliju, Sw. Morgreetai par godu.

Ramehr kurschi aplenza Rigu, Zehsu brunineeks Bertolts ar latweescheem bija atkal strojuschi pa Igauniju un nodefsinajuschi Odempes pili. Râ jau parasts, igauni tuhlin nahza pretusbruzeenâ un aplenza Zehsu pili. Kad no Rigas nahza palihgi, igauni atkaphâs. Winus panahza pee pahrejas pahr Jumaru zelâ uf Bewerinu. Wini nebija behguschi, bet tik paslehpufchees Jumaras meschos. Kad nu latweeschi un lihbjî steidsâs wineem pafal, igauni usbruka un eefahlâs nifna kauja. Se frita Raupo dehls un snots Wane. Kristitos sakawa, un dauds no wineem frita guhstâ. Wahzu bijis pawifam tilai 20. Iffglahbâs tilai Jerikowas Rudolfs ar lahdu frifi Wilboldu. Igauneem rolâs bija krituschi ap 100 eedstintu un 14 wahzeeschu. Daschus no wineem zepinaja, pahrejos nogehrba plikus, ar sobinu pahkrustoja wineem muguras un, wifadi neschehligi ismozijuschi, pahrgreesa teem rihfles. Kauja notikâs 1211. gadâ.

Gadu wehlat igauni farihloja leelu usbrukumu. Nodomajuschi bija uf Turaidu. Sahmfaleescheem bija eebrault Gaujâ; reweleeschi un rotaleeschi, jahtneeki un lahjneeki dewâs zaur Mesetpoli un aplenza Raupo leelo pili. Jebfchu burotees deemi nerahdija laipnu prahtu, jo seedslopu gala zehrtot frita uf launo, tas ir kreifo pufi, tomehr tas winus neatureja mahktees wirfû pilij. Paschu laiku bija Rigâ atnahzis leels krustneschu bars, to starpâ trihs biskapi ween. Tee nu wifî tuhlin farihlojâs palihgâ lihbjeeem un gahja uf Turaidu. Wineem isdewâs eelenft igaunus, tà la weenigais zelsch scheem atlikâs islaustees zauri zaur wahzu rindam. Igauni duhschigi ussahla kauju, apmehtadami wahzus schlehpeem un bultam; tad wini lehrâs pee sobineem un sawâs wihrs pret wihru. Se wineem usbruka no muguras pillslaudis. Kauja iswehrtâs jo nifna. Igauneem, no wifam pufem speesteem, tomehr beigâs bija jaglahbjas. Wini atkaphâs lejâ uf Gauju, kur bija winu otrâ karaspehlu dala un sahmfaleeschu lugi. Nogaidijuschi nakti, wini eefehdâs lugoš un luhlojas aismuft. Bet strehlneeki apschaudija

winus no abām pusem un kaweja winu braukšānu. Lejaku wahzi Lipes grafa Bernharda wadibā bija pahrtaišijuschi pah Gauju tiltu, to nostiprinajuschi seenam un nu apšaudija winus bultam un apmēhtaja šķehpeem. Igauncem nu zits nekās neatlikās, tā atstāht kugus un meklet glahbinu mešos. Te pa leelafai dalai wini apmira badā; tikai nedaudseji atgreesās atpakaļ mahjās. Uswaretaji eeguwa ap 2000 sirgu un 300 kugu un daudš zita laupijuma.

Biskaps Alberts bija no pahwesta dabujis atlauju Līwonijā un wišās semēs winpus juhrās, kuras Deews zaur Līwonijas bāsnizu pados kristigai tizibai, Bremenēs arkbiskapa weetā eezelt biskapus un winus eeswehtit. Nu wišč peenehma šawā mīšones laukā few par palihgu zisterzešču ordena Daugawgrihwas kloštera abatu Teodoriki, apšolija winam Igauniju — tik droščs jau bija Alberts, ka wišč eekaros — un eeswehtija par biskapu. Par Daugawgrihwas kloštera abatu wišč eezehla Lipes grafu Bernhardu. Šchis pirms Wahzijā bijis palaidnigs ušdīhwotajs, leels pļehontis, kas dedstnajis, laupijis, kawis; par to Deews winu sodijis, usfuhtidams winam wahjumu lahjā, tā ka uš abām lībojis un tadehl tizis nehsats grosā. Sahpju un širdsapsinos mozis, wišč nehmees noschehlot šawus grehkus, eestahjees zisterzešču klošteri, lahduš gadus tur šabijis, ismahzjees kloštera noteikumus un grahmatu, dabujis no pahwesta atlauju šludināt Deewa wahrdu un dotees uš Līwoniju. Tiklihdš, wišč patš stahsta, bija usnehmees kustu uš Sw. Marijas semi, wina lahjas tapušas stipras un attal wefelas, un, kad tas bij nonahzis Līwonijā, winu tuhlin eezehla par abatu un wehlat par Semgalijas biskapu.

Scho 1211. gadu latweešchi nobeidsa tā bija eesahkuschi, beš mīteschanās postidami igāunu semi. Pee tam pa wīšu Baltiju plošijās neschehligs bads un mehriš, no ka laudis miruschi tā muščas. Tas esot nahzis no teem tuhstoscheem lihku, kas ap Turaidu gulejuschi neaprakti. Tas beigās peespeedis naidneekus, latweeščus, lihbus un igāunus, wahzeem nepeedalotees, flehgt meeru; un mehriš tuhlin arī rimis, 1212. gadā.

Plestawas kreewi bija padšinuschi šawu knesu Wolde-maru tadehl, ka wišč šawu meitu isprezinajis wahzeetim, biskapa brahlim Didrikim. Knešs bija behdšis uš Polozku un, tur neatradis pabalsta, tahslaku uš Rigu pee šawa snota. Te wišč usnemts ar leelu godu.

Veelà draudsiba, furà latweefchi bija celaidufchees ar wahzeem, wistim Zehsu brunineefceem, nejaufchi dabuja leelu plaismu. Zehlon's schai nefaflanai bija tahds, las latweefcheem buhtu warejis atdarit azis, turp nowedis fchi draudfeschana's ar wahzeem. Bet la tas naw notizis, tur gan mellejams eemesls winu ahrejos apstahklos, atteezibas ar aplahrtejam tautam, igauneem, freeweem, leifcheem, ta la wiri bija speesti mellet few beedrus un pee tam spehzigus, un tahdus wiri eedomajas atradufchi wahzeefchos.

Bija iszehlees strihdus Zehsu brunineefu un Antines latweefchu starpa. Ordena brahli bija atnehmufchi anteneefcheem laufus un bifchu fokus. Us lahda pamata uz ar lahdam teefibam, to kronists nemin; ta tad jadoma, la isdarlta no wahzu pufes weenfahrscha warmahziba. Sa la delot semi ordena un biskapa starpa, anteneefchi bija peefchirti pehdejam, tad fchee nu greefas ar sawu fuhdsibu pee sawa wirskunga. Bifkapam schahda kilda nemas newareje buht pa prahtam; jo latweefchu labdraudsiba, kad bija jawed til niknas zihnas ar igauneem, bija nepeezeefchama, un ar brunineefceem winsch nelahdi nespehja nihdetees: fchee, ja ari biskaps usstahtos pret wineem, tomehr neklausitu un daritu, las wineem patihl. Tadehl biskapam bija jalaipe un jaluhfo kaut la fameerinat abas pufes. Winsch eeluhdi few lihds Razeburgas biskapu Zilipu, las aij politifkeem sarefchigijumeem ilgaku laiku ufturejas Rigà, gan leelafa fwiniguma dehl, un usaizinaja pretineefus sawa preefcha. Ari lihbeefcheem bijis janahl, las rahda, la no turpmafeem gadijumeem pateesi redsams, la ari fchee atradufchees tahda pat klijma, lahda latweefchi. Diwas deenas ilga strihdus un nekaf neifnahza. Nekahda gala netikuschi, latweefchi un lihbjii atfchlihrs no wahzeefcheem un fawehrejas, la kronists teiz, sawa starpa, fcho fwehrestu apftiprinadami, minot fahjam sobinu pehz paganu paraduma. Eedsimto zildenakais bija Raupe, tura runa isgahja uf to, la winsch neatkritischt no tizibas Kristum, bet biskapa preefcha labpraht uf nemfchotees buht par widutaju lihbjii un latweefchu laba, atweeglinot fcheem klistigo laufchu nastas un nodewas. Bet wina wahrdeem peegreesa mas wehribas, jo labi finaja, la buhs, ja dauds, tad weenigi biskapa laba griba, bes jebtahda eefpaida uf ordena brahleem.

Kad ta faprafchanas nebija panahkta nedf paredfama, biskapi un ordena brahli ar faweem peefritejeem dewas fawos apzeetinajumos, jo karsch redsami bija nenoweerschams.

Sateseleeſchi uſaijinaja leelwahrdeefchuſ, ſalaſpileeſchuſ, turaideeſchuſ, pahrejōſ lihbjūſ un ari latweeſchuſ pahſpreeſt, ſo darit. Wini weenojāſ nomeeſteēſ ſawāſ piliſ, apzeetināt wināſ un tiſlihdſ buhſ nokopta lauku rajcha, eeſahkt ſaru pret wahzeeſcheem. Par ſcho winu nodomu dabuja ſinat leelwahrdeeſchu ſogis Daneelſ. Winſch ſanehma zeet wiſuſ ſawa nowada wezakōſ, kuri bija peedalijuſcheeſ ſchai ſaſweh-reſtibā, eeſlodſija winuſ zeetumā un nodedſinaja winu pili. Tapat ridſeneeki noplehſa Salāſpiliſ augſchejo akmīna dalu un nodedſinaja Turaidāſ pili, zeredami tā nowehrſt dumpi. Bet ſateſeleeſchi bija jau eenehmuſchi ſawu pili un uſſahkuſchi ſaru ar Siguldaſ brunneeſteem. Biſkapaſ wehl mehginaja ar labu iſlihdſinat leetu un noſuhtija turp preeſteri Alobrandu, ſaſ winuſ bija kriſtijiſ un ſam bija laba ſlawā winu ſtarpā. Kad nu taſ neſo nelihdſeja, tad winſch patſ ar biſkapu Filipu nogahja uſ Turaidu. Lihbji ſchehlojāſ, ſa Siguldaſ meſtrſ Rudolſſ winuſ aplaupot, atnehmiſ wineem laukuſ, plawaſ, naudu. Biſkapaſ ſolijāſ wineem atlihdſinat wiſu ſaudejumu, bet peepraſija lihlam winu ſehnuſ. Kad lihbji uſ to neeegahja, winſch turpmaſam ſarunam aſtjahja biſkapu Filipu, ſawu brahli Didriki, prahweſtu Jahni un Raupo. Kamehr leetu wehl apſpreeda, lihbji dabuja ſinat, ſa ordena brahli laupot winu nowadā. Se wini ſagrahba wahzeeſchuſ un ſteepa winuſ uſ ſawu nometni; tilai biſkapu Filipu, kuru aiſtjahweja wina tultſ preeſteriſ Indrikiſ, ne-aſtſahra. Biſkapam uſtjahjoteeſ, gan atſlaida ſaguhſtitōſ un ſolijāſ no kriſtibāſ neatteikteeſ, bet kad biſkapaſ tomehr droſchibaſ dehl peepraſija lihlam diwuſ waj trihſ ſehnuſ, nedewa. Allda ar odena brahleem turpinajāſ.

Nu biſkapaſ ſakopoja wiſuſ ſawuſ ſpehtuſ, ſahdi winam bija pee rokaſ un aplenza Sateſeli, Dabrela pili, kura bija eemetuſcheeſ wiſi apfahrtejee lihbji. Lihbji duhſchigi aiſtjahwejāſ, un wahzeem bija jaſtjahjaſ pee ſahrtigaſ apka-roſchanaſ. Wahzi ſarihloja metamāſ maſchīnaſ un apmeh-taja pili akmeneem, uſzehla ſargſeenaſ un koſa torni, ſo peeſtuhma pee walna un nehmaſ ſcho paraſt. Uri Ruſiſch ar ſaweem latweeſcheem bija atmahziſ pallhgā lihbjeeem. Winſch, eeraudſijāſ Zehju meſtru Bertoldu, ſawu beedri igaunkaroſ, nonehma zepuri no galwaſ un, pahrlleezeēſ pah walni, ſarunajāſ par wezām paſinam un par meeru. Se negaiditi winu ſehra ſtrehlneeſka bulſta un nahwigi eewainotſ taſ fritā un nomira. Tahdu galu nehma no wahzeeſchu rokaſ ſenlatweeſchu waroniſ, kuſch igaunu karoſ wiſwairat bija lihdſejiſ ſtip-

rinat eenahzeju stahwolli semê. Winsch gan bija leelijeess, la behrnu behrni mineschot wina wahrdu, slaweschot wina warondarbus, so pastrahdajis igaunu semê. Bet waronu dseefmas mums naw usglabajuschàs, un Rufina wahrds judis no tautas atminas.

Kad nu lihbjì redseja, la pills augschà bruhl us leju, wini satruhlàs un nosuhtija pee biskapa wezako Uffo meera farunam. Biskaps wispirms peeprastija atjaunot tizibas swehtumus un eesuhtija pill sawu karogu. To weeni zehla augschà, otri rahwa semê. Wahzi peeseen Uffo pee schaujmaschinas un zihna sahlàs no jauna; niknaka, schausmigata nelà pirms. Uf samisuma lihbjì kaujàs sirdigi, bet galu galà japadodas. Wini nu pazel Sw. Jumprawas karogu un folàs stingri eewehrot wifus kristito swehtumus un netad wairs neminet paganu deewus, neds turetees pee paganistam eerascham. Wini pa aplentuma laiku pa wezam bija pecluhguschì sawus deewus, seedojuschì wineem lopus, biskapa un wifa kara spehka azu preekschà metuschì no pills seedotos funus un ahschus. Lihbjeem wispirms no jauna bija jakristàs; tad bija jaapfolàs galigi attelktees no elkudeewibas un samakfat peemehrotu gandarijumu: tikai tad winsch peedoschot lausto meeru un usnemschot winus sawà brahligà mihlestibà. Kad lihbjì apwajzajàs, kahds buhschot schis gandarijums, tad biskaps, aprunajeess ar saweem padomdewejeem, nolika winu fodu us 100 oferineem jeb 50 markam sudraba.

Lihbjeem schì samakfa islitàs par leelu, un wini kautrejàs to pildit. Tad Ulobrands nehmas winus raht, zif leeli wini esot grehzineeti, jo wehl lihds schim neesot dewuschì basnizal peenahzigo desmito; lai tif pasemigi un zeeschì luhdsot augsti zeenijamo biskapu, un schis tad peedoschot wineem padarito launumu un grehkus. Ulobrands winus wehl preezinaja, la biskaps allaidischot fodu. Tas nu pehdejam un wahzeem it nemas nepatika, bet bija japeelahpjas, lai dumpis neiszeltoš no jauna; tikai uslika lihbjeem desmità maksu lihdschinejà puhra weetà, so dewa no arkla. Wifitee, kas nebija nehmuschi dalibu dumpi, palika pee puhra nodewam. Bet teem latweescheem, kuri bija waj nu peedaliuschees, waj fasinajuschees ar lihbjeem, waj jau zelà buhdami atgreesuschees mahjàs, waj masafais, seglojuschì sirgus, lai dotos lihds, — bija jamakfa sinams fods saweem fogeem.

Antines latweeschi neatlaidàs no saweem laufeem un bishu koleem. Wini stahjàs wirsù biskapam un peeprastija gandarijumu. Leetu nodewa schlihreju teesai, un schì no-

spreeda, ka latweescheem jaatdabun bischu fokk un ordena brahli war paturet laukus, bet teem jaatlihdina, laikam gan naudâ, saudejumi, ko anteneeschi zeetuschji.

Lat anteneeschus aisstahwetu pret turpmaalâm pahrestibam no ordena pufes, bislaps eelika par fogi wineem Pleskawas Inesu Waldemaru. Domâ, ka no schi Waldemara Walmeeras pilsehta dabujusi sawu nosaukumu. Kad Antini ordens eemainija pret Kokneses treschdaku, Waldemaru pahrezehla par fogi us Idumeju, 1212. gadâ.

Soga, bislapa weetneeka personâ bija apweenata wisa wara, kura atteezâs us walsis eefshejam buhschanam: winam bija jafarihko un jawed karâ sawa nodala kara spehla, jaustur semê eefshejâ kahrtiba, jafawahz nodolki, jaspreesch teefa un jaispilda winas spreedumi. Winsch sawâ apgabalâ bija kungs un wifu leetu pahrsinis, un pee tam par sawu rihzibu un amata pildischanu atbildibas nenefa gandrihs it ne kahdas. Ka schahds soga ahrkahrtejs stahwoellis un pee tam wehl taiê warmahzigos, beslikumu widus laikos, kad kahrei eefultees mantâ nebija nelahdu eemaustu, wareja pawedinat zilwefu us patwaribu, laut pilnu walu saweem untumeem, naw ko brihnitees. No pirmâ turaideeschu soga Ulobranda sinam, ka winsch bijis taisns un godigs wihrs; bet pahra gadus wehlatu par winu jau dstrdam, ka winsch Idumejâ eedsihwojees bogatibâ un pahrpilnumâ. Par Inesu Waldemaru kronists prot stahstît, ka winsch dauds esot raschojis, ko pats neefot spehjis, spreeschot teefu un isschkirot strihdus leetas. Un tâ ka wina teefas wefchana nepatika neds bislapam Jilipam, kursch bislapam Albertam projam esot bija palizis scha weetâ, neds wiseem ziteem, tad wisi bija preezigi, ka winsch atstahja sawu amatu un aigahja us Kreewiju. Ka schis Waldemars naw bijis nelahds nesawtigs, bet nehmis kur un zil warejis, nebuhs noleedsams. Nahkoschu seemu winsch atkal bija klahi. Semesis gan laikam bijis tas, ka dodamees us Pleskawu bija zerejis tilt tur atkal par Inesu; bet kad nebija isdewees, atgreesees. Se nu winu gan usnehmuschji idumeeschji un latweeschji atkal few par fogi, bet ne ar ihpajchu preeku, issalâs kronists, un Straupes preesteris Ulobrands un Rubenes Indrikis, gribedami gan peelabinatees, suhtijuschji winam labibu un dahwanas. Waldemars nu dsihwoja Metimnê (Walmeerâ?), tureja teefu un nehma no nowada, kas bija wajadsigs usturai. Tâ fodot idumeeschus un latweeschus, winsch tika pee leelas naudâs un mantas. Un Ulobrands, fatizees ar winu, teiza: „Few,

knes, kas tu esi godināts buht lauschu teefnesis, peenahktoš buht taisnam teefnesim un spreest taisnu teefu: neapspeest nabaguš, neatnemt wineem ihpašchumu, nefamulsinat jaunatgreesto prahtuš un tā dšht winuš atpakal paganibā." Knesš fadusmojās un draudeja Mlobrandam, ka winsch gan pamasināschot wina bagatibu un leeloš mahjaš trahjumuš. Neilgi peh3 tam winsch aischahja uš Kreewiju, laikam turp aizinatš par Plestawaš knesu. Wehlaku winsch ispildija Mlobrandam teiktoš drauduš.

Gerzikaš knesš Wišwaldiš, lai gan bija noslehdšis ar wahzeem meeru un draudšibu, pat atšinis bišlapu par šawu wirškungu, ar to it nemas newareja šchlistees par nodrošchinatu šawā stahwokli. Winam notal gadijās nesafraschanās un bersešchanās ar Kofneses brunineekem. Kas pee tam bijis wainigš, gruhti teift, laikam abas puses. Wahzi tihkoja šew eeguht plaschaku Daugawaš zelu, un tadehl tif pat tā neatkarigā Gerzika wineem bija it tā štabarga aži, un Wišwaldiš to itin labi noprata un luhkoja šaut tā nostiprinat šawu stahwokli. No Polozkas, kur plošijās notalās jukaš pašu knesu starpā, bija maš ko zeret, allikās leišchi. Kofneseeschi šuhdsejās bišlapam, ka knesš, šcha wafališ, nepildot šawu peenahkumu: jau gadecm tā neefot rahdijees šawa leelkunga preešchā un tinotees ar leišcheem, šcheem palihdšedamš padomos un darboš. Tadehl lai laujot wineem eet pret Wišwaldi un šcho pahrmahziti. Brunineeki usaižinaja Wišwaldi eerastees wajadsfigo pastaidrojumu dehl; bet šchis neds nah3a, neds atbildeja. Se nu brunineeki Jahniš, Meinardiš un Jordaniš peeažinaja latweešchus un gahja uš Gerziku. Želā wini notwehra kreewu, un nakti, nonahkuschī pee piliš, peespeeda šcho šarunatees ar šargu. Šargš notureja winuš par šaweem lihdsplifoneem un eelaida pili. Brunineeki išlaupija pili un aischahja. Tā šchis usnehmeens bija bijis weenkahršcha laupitaju dehta. Gadu wehlaku tee pašchi brunineeki bija atkal šadomajušchi usbrukt Gerzikat. Wišwaldiš, to dabujis šinat, bija usaižinajis leišchus nahkt winam palihgā. Patlaban tad wahzeeschi atkal plošijās pili, wineem usbruka leišchi un wišus apšawa. Bišlaps, to išdsirdiš, apraudaja winuš, teikdamš: „Tā laujā kritušchi šchee kreetnee wihi un šaudejušchi šawuš eerotšchus!”

Gawena laikā 1215. gadā nakti ižehlās leeliš ugunšgrehks, nodega ta dala pilsehtas, kura pirmā bija zelta un apmuhreta, šahkotees no Marijaš bašnizaš ar leelaseem šwaneem lihds bišlapa namam un ordena brahlu bašnizai

(Sw. Jurga). Laudis ihpafchi noschehloja maigi fkanofcho fara swanu; bet drihs pehz tam nolehja zitu swanu un leelaku nekà pirmo.

Gadu ecpreefschus latweefchi ar wahzeem bija firojuschi igaunos. To fchee nedomaja atstahst neatreebuschees. Lai fskmigaki waretu usbrukt, wini fagudroja tahdu fara planu, kas dalitu pretineekus un nelautu wineem stahtees pretim weenoteem spehkeem: fahmfaleefcheem bija dotees uf Rigu, rota leescheem usmahktees turaidescheem un fakaleefchi un igauni eetu pret latweefcheem. Panahkumu nebija nefahdu. Tikai fakaleefchi faguhstija Trikatè Tahliwaldu, neganti winu mozija, zepinaja uf uguns, isspeesdami no wina naudū. Winsch cedewa 50 oferinus. Igauneem bija tas par mas; bet winsch atteiza: „Ja es jums doschu wisu manu un mana dehla naudū, juhs tomehr mani fahedfinafat“, un nedewa. Tad wini lehnam zepinaja Tahliwaldu, tà siwi, faka kronists, lihds famehr neislaida fawu garu. Tahliwalda dehli, Ramelo un Drunwaldis atreebàs neschehligi par tehwa fchautmigo nahwi; un wisu wasaru weens latwju pulks pehz otra gahja uf igauneem, laupija, postija un dedfinaja, fo tik jaudaja. Wairak nekà 100 zildenakos igaunu wihrus wini bija fadefsinajufchi, ari zitadi fpihdfinajufchi.

Lai paschà gadà pahwestis Innozentis III. notureja Romà Laterana basnizà ekumenisko jeb wispapaules basnizas fapulzi. Uri biskaps Albertis turp aisbrauja ar nodomu te faw fo par labu istaulet. Winsch tehloja wisus spaidus, karus, wiskas Litwonijas basnizas ligas, kas winai jazeefshot no paganu warmahzibam un wilteem, un luhdsa pahwestu sneegt palihgu Deewa mahtes semei un mudinat frustneschus uf tureeni. To ari apfollija pahwestis. Kronists peebilst: „Roma dod teefibàs, bet Riga krita paganus.“

Va tam igaunu kari bef miteschanàs turpinajàs. Te eemaisijàs wehl treshee; freewi atgahdajàs, fa igauni esot winau laudis un notali bijufchi winau meslu deweji, ja ne, tad pretejà gadijumà peedraudedami ar karu. Bijufchais latwju fogis Plefkawas knes Waldemars aplenza Odempes pili, padfina no tureenes wahzus un panehma lihds guhstà fawu snotu Didriki, biskapa brahli. Schi wahzu neweifsmetà faduhfchinaja igaunus, fa wini, palaisdamees uf freewu peefolito pabalstu, fazehlàs pret wahzeem. Bet pirms freewi pasfehja atnahkt, igaunus fakawa pee Wilandes. Schai faujà krita wahzu freetnais un ustizamafais draugs Kaupo 1217. gadà. Winsch mirstot atwehlejis Litwonijas basnijam

wifu sawu mantu un ihpafchumus. Dehls winam jau bija kritiis laujā pee Jumaras. Stahsta, ta winam esot wehl bijusi melta Madleena, kura uszehlusi basnizu, nosauktu pehz winas wahrda par Madleenas basnizu, las atrodas Rigas aprinli.

1218. gadā Waldemars ispildija, ko bija solijis Alobrandam. Winsch eebruka latweeschos, nodedsinaja zeemus ap Jumaru un basnizu, nonahza us Straupi, aplauplja preesteri Alobrandu un nodedsinaja wifas basnizas apfahrtnē; tad atfahpdamees eelenza Zehfu pili. Newaredams winu tuhlin eenemt, winsch zaur Erikati atgahja atpakaļ us sawu semi.

1219. gadā eradās wehl weens Baltijas semju fahmetajs, danu lehninsch Waldemars II. Winsch fahawa igaunus pee Lindanisas, dibinaja Reweles pilsehtu un pee-speeda seemeligauņus padotees danu waral.

Semgali. Kreewi. Dani.

Kad biskaps Meinards bija uszehlis lihbjeeem muhretu pili Itfchilē, tas tā bija ustrauzis semgalus, ta wini nopuhlejšs eeraut wirwem scho pili Daugawā. Kad nu tas nebija wineem isdewees, wini norima, un wairakus gadus nelo wairs nesinam par wineem, pat tad ne, tad wini noleedsa tirgoņneem Semgales ostu un uhdens zelu pa Leelupi. Semgali pat luhkoja fasinates ar wahzeem un palihdseja fahaut leifchus, tad fchee bija laupijuschi pa Igauniju un nahza atpakaļ, ejot garam gar Rigu. Zehlonis tam gan bijis tas pats, fahds bija zitām apfahrtejam tautam zihnās pret leifcheem; ari semgaleem bijis jazeesch no leifchu laupitajeem. Tā fchi semgalu wahzu draudsiba pastahweja lihds 1219. gadam, un wahzi wineem nemas nemahzās wirsū ar sawu kristibu: wineem deesgan bija ko nopuhletees ar igauneem un pa brihscheem ari ar kreeweem. Lihbjē ari wehl nebija apmeerinatli un tifaļ gluhneja atkratitees no wineem usmahltā juhga.

Se 1219. gadā, kad biskaps atkal bija nonahzis Rigā ar leelu baru frustneschu, nonahza pee wina Meschotnes semgali un luhdsās palihga pret leifcheem.

Biskapa stahwolliis bija til tahlu nošiprinajees, ta winam bija weena alga, tā isturetos semgali, labwehligi waj launprahtigi. Deenwid - igauni bija tiskpat tā jau pilnigi fatrekti, un seemel-igaunu pretoschanos bija laustis daru lehninsch Waldemars II. Tadeht biskaps ari zitadi usstahjšs

pret semgaleem. Meschotneeschi bija nonahkuschi fault palihgâ biskapu pret leischeem. Nu schis tuhlin usnehma zitu walodu: „Ja juhs kristiitees un peenemseet kristito likumus, tad mehš jumš palihdsešim un usnemšim juhs sawâ brahllbas šabeedribâ.“ Un wini atbildeja: „Kristitees aš pahrejo semgalu un leišchu breefmonibas mehš neusdrošchinamees, bet tu šuhti sawuš wihruš uš muhsu pili un fargâ pret winu usbrukumeem; šchee wihri war jau palikt muhsu pili un pašneegt mums kristibas šwehtumu, mahzot kristito bauslibâ.“

Lai gan šchi atbilde nebija nekahda noteiktâ, nebija teeschs apsolijums kristitees, tikai atlahwa wahzeem winuš mahzit, un tã wiš wehl atkarajš no winu labšs gribšs, tad tomehr taš jau bija biskapam pa prahtam: winsch eedabuja pili eekschâ sawuš laudiš.

Bet kaš ihsteni speediš semgaluš uš tahdu šoli, naw tronikâ teiktš. Newar buht, ka weenigi baileš no leischeem bijiš zehloniš jo tãš notal bijušchšs, un nebija domajamš, ka ja wahzeem padosees, tuhlin wiš rimsees. Išteiktšs domšs, ka meschotneeschu wezakeem eepatizees wahzu feodalismš, taš buhtu, atkratitees no Westarda wiršneezibas un kluht pee tahdaš waraš, kahdu baudija wahzi winu eekarotšs semšs. Pa dalai taš it tã noprotamš, ka Terweetes Westardš naw bijiš meerâ ar meschotneeschu peefleeschanoš wahzeem.

Biskaps lita peeprasit, waj ari tee meschotneeschi, kaš palikuschi mahjâ, peekrihtot šchim luhgumam. Dabujiš peeteekofchu atbildi, winsch patš, par tit swarigu winsch eeraudsija šcho Meschotnes leetu, dewâš zelâ, pawaditš no fakschu herzoga un leela pulka krusnaeschu un garidsneeku. Turp nonahzış, winsch apmetšs pee pilš un usajzinaja eerastees wišeem Meschotnes walstš semgaleem, mahzija winuš kristigâ tijibâ un nokristija ap 300 wihru, nekšaitot feewaš un behrnus. Tad uš šcho luhgumu atstahja pili garnisonu un šuhtija wehl no Rigšs ar fugi paštiprinajumu.

Kad nu Terweetes Westardš dširdeja par šcho meschotneeschu kristibu, winsch šapulzeja sawuš laudiš no sawam walstim, laufa meeru, peenahza pee pilš un wisu deenu sawâš ar wahzeem, lita sawest leelu laudš mallas un to ašdedšinat. Kawâš wisai duhschigi. Westarda mahšas dehsš, bultas šchahweena kertš, krita. Taš tã winu apbehdinaja, ka winsch no pilš atkahpâš. Te winsch dširdeja, ka ziti wahzi nahkot lugi pa Muhsu (Ceelupi). Winsch steidsšs šcheem pretim, šastapa toš šchaurâ weetâ, kur upe šella, notwehra ap 30 wihru un nokawa; pahrejee ašmusa atpakal

uf Rigu. Kad wahzeem pili tapa sinama sawejo apfau-
 schana un bija paredsams, ta pahrtikas peetruhlis, wini at-
 stahja pili un aifgahja uf Rigu. Nu kfristiteem meschotnee-
 scheem bija japadodas Westardam, jaattelzas no kfristibas,
 japeebedrojās ziteem semgaleem, jaislihgst ari ar leifcheem
 pret ridstineeem, lihbjeeem un wiseem kfristiteem. Wisi wini
 nonahja kopā pili, apwilla winai apfahrt grahwi un uszehla
 stiprus apzeetinajumus, tad wini usbruka falspileescheem.
 Tā sahlas eenaidis un karsch ar semgaleem.

Wahzi bes saweschanas kuhlin gribeja atreebtees sem-
 galeem un apfuhtija pee wiseem kfristiteem, lihbjeeem un
 latwjeem, lai rihkojotees fara gaitā. Bet kofneseeschi, tā ari
 ordena brahlu latweeschi bija uf sawu roku celaususchees
 Melula (Melnuhla) un Wargribja wadibā Plestawas
 walsti, tur sirodami un dedsinadami, pat apmetuschees tur
 un nedewuschi meeru kreeweem. Bet kreewi no sawas puses
 tapat plosijās pa latweeschu semi. Kamehr wahzi rihkojās
 nahkt palihgā latweescheem, kreewi bija jau aifgahjuschi.
 Sapulzeto spehku tomehr gribeja isleetot un usbruka jerwee-
 scheem. Schee gan nehmas apgalwot, ta esot jau kfristiti.
 Bet tas nelo nelihdseja: newareja taf wini greestees atpakaļ
 bes nefa, bes kreetna laupijuma.

Behz Seemas swehtkeem wehl tai paschā 1219. gadā
 Litonijas basnizas preekschneeki nospreeda fara gahjeenu
 pret akritejeem meschotneescheem. Bet deenwidus wehji
 un leetus gahses aifkaweja. Tikai behz Swetschu deenas
 wareja dotees zelā. Pats bistlafs, falschu herzogs Albertis,
 dauds piligrimu, ordena mestrs ar saweem brahleem, skaitā
 4000 wahzwihru un til pat dauds latwju sapulzejās Salas-
 pili. Wini weda lihbf leelu maschinu un zitus masakus rihkus,
 kas wajadsijs pils aptaroschanai. Gahjuschi wifu nakti, wini
 sakahrtojās pee Musas un nonahja pee pils. Weeni ustai-
 sija fargsehtu, otri farihkoja schaujamo maschinu, ziti usstah-
 dija metamās maschinas un eschus, ar kureem parakt walni.
 Kauja ilga sefchas deenas. Beigās, kad pils joprojam
 turejās, uszehla leelu maschinu un meta pili leelus akmenus.
 Herzogs pats ar sawām rokām winu rihkoja un meta pirmo
 akmini, kas sadragaja pils stuhri ar wiseem tani esoscheem
 laudim; ar otro sweedeenu notreeza pils plonkas ar koka
 apzeetinajumu, treschais akmins salausa trihs leelus apzeetina-
 juma stabus, nogahsa winus, eewainoja un saspeeda wairakus
 laudis. Kad pils laudis to redseja, wini behdja no apzee-
 tinajumeem un kuhloja flehptees droshakās weelās. Ari

tur neatrodot patwehruma, wini luhdsās ſchehlaſtibās un lai laujot eet pee biſkapa. Utlauj pameeru un eet pee biſkapa. Nonacht Madiſ, Gaidiſ ar ziteem. Utbilde ſkan, ſa jano-
dodot piſſ un wiſſ, kaſ tani, lai glahbtu ſawu dſihwibu. Ar ſcho preeſſhlikumu pagani naw meerā, eet atpafal pili un kauja ſahlaſ jo niſna. Wiſaſ maſchinas ſahl atkal ſtrahdat, brunineeki tehrpjaſ ſawāſ brunāſ, ſahpj ar herzogu uſ walni un grib eenemt piſſ augſchu; bet ſchee, buhdami puſ-
dſihwi, atſit winuſ. Tad ſakrauj blahtloſ ſauſu malku, peeleeſ uguni un wiſadi baida wahrda laujejuſ, lihdf lamehr wineem otrā rihtā beigāſ neſahla truht ſpehki un bija ja-
padodaſ wahzu karaphektam. Up puſdeenaſ laiku, kad jau ap 200 bija noſahpuſchi no piſſ, peenaſza Weſtardſ ar ſaweem ſemgaleem un daſcheem leiſcheem, leelſ puhliſ gluhneja no meſcheem un tihtoja ar wahzeem kauteeſ. Schee tuhlin ſaſtahjāſ pret ſemgaleem kaujaſ rindā, ſahli-
neekuſ noſtahdija ap pili. Peenaſza ſahdi nelgaſ no wahzeem, kuru ſtaitiſ leelſ, ſagrahba ſchoſ wezafoſ, kaſ
bija iſnahkuſchi ij piſſ, un apſawa no wineem waital neſā ſimtu, wahzu lungeem no ta neſa neſinot, jo ſchee iſgahjuſchi
bija laukā pret paganeem. Wiwaldſ, aiſtraufleeſchu wezakaiſ, peegahja tuwaku ree leiſcheem un uſaizinja ſchoſ iſnahkt uſ atklohtu lauku kauteeſ ar wahzeem. Bet tee atteiza, ſa
wini dabujuſchi no ſemgaleem naudu, lai atnahkt noſtatiteeſ wahzu kara ſpehka. Tagad, tur wini ſcho ſpehku redſejuſchi, wini eeſhot atpafal uſ ſawu ſemi un meeru nelaufiſhot. Kad nu leiſchi
bija aiſgahjuſchi, wahzi atgreēſāſ atpafal pee piſſ un atrada wezakof apſautuſ. Piſſ laudiſ nu bijāſ nahkt laukā no piſſ, un kauja ſahlaſ no jauna. Kad paraſtaſ
walniſ nogahſāſ ſemē ar wiſeem apzeetinajumeem, ſemgali padewaſ. Wini apſolijaſ tureteeſ pee kriſtibaſ, atſahja ar ſeewam un behrneem pili un iſſchlihdā pa ſaweem zeemeem. Jſlaupijuſchi
pili, wahzi winu nodedſinja 1220. gadā.

Nebija paraſtiſ, ſa wahzi peh3 til leeleem panahktumeem buhtu apmeerinajuſcheeſ ar weenigo ſolijumu kriſtiteeſ un atſahjuſchi Meſſotni pat winu nenotiſprinajuſchi. Bet biſ-
kapam bija ſawi ſwarigi eemeſli ſchoreiſ neiſleetot ſawu uſ-
waru. Winam peetiſka, ſa cebaidijiſ ſemgaluſ, un waretu dro-
ſchaki uſſtahteeſ pret ſcho puſi, no kuraſ bija aydraudetiſ
wiſſ wina paſtahwibaſ ſtahwolliſ ſemē. Tahdaſ breeſmaſ
winam bija jaſagaida no daneem, kuri tihtoja iſplatit ſawu
waru pahr wiſam lgaunu ſemem. Steidiſgi ween biſkapaſ, atpuh-
tinajiſ ſawejuſ diwaſ nedelaſ, dewāſ uſ ſeemeleem. Scho-

reis winam nepeetika ar weenigo latwju un lihbjū peepalishdribu, janahl bija talkā ari sakaleescheem un jerweescheem, lai, pirms dani eecetu Wironijā (Rakweres jeb Wefenbergas aprinkis), pirmeem turp aisschautos preelshā. Zelā kristito spehls satikās ar sahmsaleeschu laupitajeem un padstna tos. Paschi laupitaji nu dedsinaja bes gala, lai sagatawotu lauku kristigai tizibai. Lihbjū bija usgahjuschi alu Harijā, kur igauni bija zerejuschi paslehptees. Wini pee eeejas alā bija uskuhruschl uguni un wifus laudiš, wairaf nekā 1000 nosmazejuschi.

Lundaš arlibiskaps Andrejs patlaban usturejās Rewelē. Winsch pateizās biskapam, ka til sekmigi apkarojis igaunus un peeprastija, lai isdodot winam warboleeschu (Warbola igaunu plis Wifā) dotos lihneetus un lai nu ejot mahjās, jo wisa Igaunseme peederot danu lehninam. Gan tam pretojās ordena mestrs Woltwins, ka par to nekās neefot sinamš; bet nekās nelihdseja, bija jaeet projam.

Bet wahzi ar to neapmeerinajās un negribeja atlaištees no tam semem, Jerwas un Wironijas, kuras peenahlotees winu teesā. Wini suhtija turp missionarus, to starpā muhsu Jumaras Indriki, lai mudigi kristot, kas wehl nebuhtu kristits. Se wini fastapās ar danu preestereem. Nu sahlās sazihtsteschandš kristibā. Kristija isdeenās pa simteem; kur nepaspehja paschi, tur tikko kristiteem pawehleja pahrejos apflazit ar swehtito uhdeni; to weens bija nokristijis, to otrs pahrkristija, tā ka apmulsuschee laudiš newareja isprast, kura kristiba ihstendā un waj wahzu tiziba ta pati, kas danu.

Se wehl eeradās treschee konkurenti, sweedri, kam ari eepatilās eeguht few lumofu no Baltijas semem. Wini eemetās Leales pill un apzeetinaja to. Garnisona winā palika 500 wihru; bet wineem usbruka sahmsaleeschji un wifus aplawa.

Kad danu Waldemars II. dsirdeja par sचेem strihdeem Igaunsemes dehl, winsch aizinaja sawā preelshā biskapu Albertu un ordenti. Nonahza pee wina tikai Zehsu mestrs Rudolfs, un ordenim par paslaušibu lehninsch atdewa trescho datu igaunu, Sakalu un Ungauniju.

Biskaps Alberts bija aissbrauzis us Lūbeku; bet te winsch dsirdeja, ka winam usgluhnot dani. Tadehl winsch slepeni aismusa un dewās us Romu pee pahwesta Honora III. pehz palihga. Schis gan schehlirdigi un tehwischli noklausijās biskapā, bet lihdsēt winam newareja; jo winam bija derigaki nesanhstees ar wareno danu lehninu. Ari keisars Fridrikis II.

negribeja stahtees naidigās atteezibās ar Waldemaru II., pee tam winsch bija apfolijees usnemtees frusta gahjeenu us Jerusalemi, kas bija nahkusi muhamedanu rotās. Winsch til pamahzija bistapu dsihwot draudsiibā ar daneem un kreeweem un tā schai jaunajai kolonijai likt zeeschu pamatu. Pa tam Waldemars bija aisleedstis no Lūbekas frustnescheem zelu us Litwoniju, kas, schim aisleegumam ilgaki peepaturotees, buhtu apdraudejis wahzu waru un wisas kolonijas stahwolli Litwonijā. Nu bistapam bija ar gruhtu sirði japeekahpias un janododas danu wirskundsiibai. Tikal to eebildumu, pehz kronikas wahrdeem, winsch esot iskaulejis, ja tam peekritischot augstalee garidsneeki, wina wihri, wisi ridisineeki, latweeschi un lihbjl. Bet naw lahgā domajams, ka us tahdu nolihgumu lehuinsch buhtu eegahjis; jo ar tahdu eebildumu schim lihgumam newareja buht nefahdas droschas nosihmes. Kronists to gan peelzis, lai attaisnotu bistapa turpmafo istureschanos.

Kad ridsineeki dabuja sinat par scho Alberta peekahpchanos, wisi bija pahrssteigt un fazehlās wispahreja furneschana. Uri latwji un lihbjl tam bijuschi pretim. Ka jebkad agral swarigās apspreedēs schee buhtu peeaizinati, par to kronikā naw minets. Nu, lai peedotu leelatu nosihmi schai pretestibai, ari wini peeaizinati. Kad par scho litwoneeschu ustraikumumu dabuja sinat artikbistaps Andrejs Rewelē, winsch, lai apmeerinatu usbudinatos prahtus, aisaizinaja pee fewis bistapu Albertu un folijās aisstahwet litwoneeschu agratajās teesibaš un brihwibu lehnina preeschā. Artikbistapam bija ruhpes, ka tikal wahzi neatstahj danus weenus zihnās pret eedsimtajem un kreeweem. Schis apfolijums tā eeduhschinaja ridsineekus, ka wini lehnina weetneeku, fogi Gotschalku, kam bija pehz lihguma, noslehgta ar Albertu, japahrwalda Riga, atraidija un aissuhtija atpakaļ.

Pee scha gadijuma kronists newar nozeestees dseedat flawas dseefmu Deewmahtei, lahdu labwehlibu wina parahdijusi Litwonijai: „Runaja Gotschalkam pretim wisi wifā Litwonijā, tā lihbjl, tā latwji un wisi wahzi tik loti, ka pat tirgoni (suru teeschais labums taf prasija dsihwot meerā ar daneem) winam brauzot schurp no Gotlandes us Litwoniju un greeeschotees atpakaļ no Litwonijas us Gotlandi, atteizās dot fugim lozi. Un pawisam pahrssteigts winsch atstahja Litwoniju un eenahzis leelajā un plaschajā juhrā, brauzja bes stuhrmana, preteju wehju mehtats, un taddehl, ka gan bija nonahzis Litwonijā pret ta gribu, kursch

pawehl wehjeem, fazehläs pret winu ne nenopelniti launi wehji, un winam nespihdeja talsnibas saule, jo winsch bija nostumdinajis Mariju, wina mahti, kuru dehwe par juhras swaigsni (pr. domaja, ka wahrds „Maria“ zehlees no latinu wahrda „mare—juhra“). Tadehl schi ari nerahdija winam droschu zelu. Ta scho brunineeku isdfsina no Liwonijas, un winsch atgreesas Danija un atteizas buht par karalisto sogi Sw. Jumprawas Marijas semē. Ja, ta Juhras Swaigsne nemitigi fargā sawu Liwoniju; ja, ta pasaules kundse un wisu semju waldneeze weenmehr pahrstahw sawu garigo semi; ja, ta debesu karaleene pawehl semju waldneekeem. Waj tad wina nepawehl? Waj tad wina naw faruhstinajusi daudsejus waldneekus, kas karojuschi pret Liwoniju? Waj wina naw apbehdinajusi? Kad wina aifrahwa peepeeschā nahwē Polozkas leelknesu Waldemaru, kursch ar tara spehku nahza uf Liwoniju. Waj tad nu wina tuhlin naw atnehmusi walsti Nowgorodas leelknesam, kursch pirms aplaupijis Liwoniju, ta ka winsch no paschu pilsonceem ar negodu isdrihts no semeš; un nogalinajusi zaur tatareem (1224. g. pee Kallupes) zitu Nowgorodas leelknesu, kursch pa otru reisi pa Liwoniju bija strojis? Waj wina naw ar sobinu un uguni peeteekofchi paseminajusi Gerzikas knesu Wiswaldi, kursch ridsineekus issuhjis? Waj wina wehlat Tehrbatā breefmitigā nahwē naw nobeigusi knesu Weefzetu, kursch sawu laiku bija nonahwejis bistapa laudis Rotnesē, par to peem. buhs runa wehlat? Waj man buhs attautis runat par sweedreem, kuri eenahtuschi rotaleeschu walsti, kas jau padota Jumprawas karogam un no fahmsaleescheem aplauti? Waj wina, ja teesiba ta runat, danu lehninu, kursch ar sawu kundsi bu gribeja eejauttees Liwonija, no nedaudsejo rotam naw mulkojusi ilgā un brihnischligā guhstā (Waldemaru II. saguhstija Schwerinas grafs Indriks Melnais, kad lehninsch bija medibās uf kahdas masas salinas pee Jūnenes)? Waj wina zaur sawcem liwoneeschu kalpeem neaplawa Swelgati un dauds zitus leischi pirmneekus un wezakos? Waj nekrita Ato, sawu laiku neustizigais falspileeschu pirmneeks, un leeks wairums zitu libju, ridsineeku lauti? Waj Dabrela pili nenomira latwju wezakais Rufins? Waj pa mehra laiku nekrita un neapmira wisi Turaidas wezakee, kuri, ta teiz, esot bijuschi neustizjami? Waj naw krituschi wisi fahmsaleeschu un rotaleeschu wezakl pee Turaidas, ridsineeku beigti? Waj naw krituschi Lembis, Witamas ar ziteem neustizameem wezakeem Satalā, ridsineeku lauti? Un zif

no wineem bija atlikufchees pahri un wehlat sawa neustiziba nozeetinajuschees, waj wini wisi naw beigufchees? Re, zil lehniga Deewmahte pret sawejeem, kuri ustizigi winai kalso Liwonija, zil ustizigi pati winus aistahw pret wiseem saweem eenaldneekem, zil neschehliga pret teem, kuri usbruhl winas semei, jeb kuri eedroschinajufchees jaukt tizibu winas semē un rahdit nezeemu winas dehlam. Re, zil dauds un zil warenus waldneekus wina apbehdinajusi! Re, zil dauds netizigu paganu wirfneekus un wezatos wina noslauzifusi no semes, zil daudsfahrtigi wina dewusi uswaru pahr saweem nedraugeem; jo lihds schim notal wina aistahwejusi sawu karogu Liwonija, gan ejot pa preekschu, gan sekojot un, kad weikti nelabwehsti, isrihkojusi swingus uswaras gahjeenus. Un kursch gan jebkad naw nehmis galu no waldneekem un paganeem, kas gahjis kara pret Liwoniju? Wehrojot un rougat, juhs paganu un freewu preekschneeki, dani, waj jebkandhu zilfchu wezakee; bihstatees paschu scho lehno schehlastibas mahiti; peeluhdseet scho Deewa mahiti; wehrschat winu sameerinat utpatal, kas til asinaini atreebjas pee saweem eenaldneekem: turpmaki nekraujatees wirfu winas semei; lai wina jums buhtu mahte, kas weenmehr un notal naidiga saweem naldneekem un teem, kas winas laudis apbehdinajufchi Liwonija, wairaf nodarijusi behdu."

Tahdeem draudeem fronists baida tos, kas pahri dara semei, kuru pahwesta schehlastiba winai sche wirs semeš eerahdijusi par sehdekti. Bet winsch pee tam isleeto gadijumu norahit ari wahzus, ka ari tee nemas apspeest un issukti jaunatgrestos. So daridams, winsch leezina, ka tatschu winam bijusi firds preeksch sawas draudses ganama pulka, ka preetiga winam bijusi wahzu istureschanas, kas nelahdi newareja weizinat wina misiones darbibu, turpretim gan til atbaldit tureeneeschus no kristigas tizibas un wahzu draudstibas. Winsch teiz: „Usmanat un wehrojot, kas juhs bihstatees Deewa un wedat fogu darischanas semē, ka juhs par dauds neapspeeschat nabagus, nabagus es safu, lihbjus un latwjus, jeb waj jebkurus zitus Sw. Jumprawas jaunatgrestos, kuri winas dehla Jesus wahrdu nefufchi zitam tautam un jo projam lihds ar daschu mums nesis; stahdat preekschā sawam gara azim asinaino nahwi, kura gruhya biju zeetejeem, un dsilaki scho leetu pahrdomajufchi, bihstatees! Jo Sw. Jumprawai naw it nelahda preela, ka juhs no jaunatgrestem peedsenat leelas icesas un nodoklus; wina naw labinama ar naudū, so juhs isplehschat no wineem

ar daschadäm rekwisizijam; ne smagu juhgu, bet las weeg-
lakt nesams un lehns, wina grib scheem uslikt; winas dehlß
faka: mans juhgs lehns un mana nastä weegla; kursch
weenkahrtschi te no wineem prasa tizet wina wahrda un wini
ar tehwu afsiht par ihsto un weenigo Deetwu un tizot dsih-
wot wina wahrda, kursch ir slawets muhschigi muhschos.“

Ischläs striedi ordena un pahrejo schkiru starpä damu
jautajuma dehl, waj padotees, waj nepadotees wineem.
Ordentis, lam Waldemars II. bija solijis daschadus labumus
un atdewis Sakalu un Ungauniju, swehras us scha pusi,
kamehr pahrejee, ari latwjt un lihbjt usstahjäs par Liwonjas
bistapibas patstahwibu. Scho wezakos Siguldas ordena
brahli sagrahba Turaidä, kur notika apspreede schai leetä
un eemeta Siguldas zeetumä.

Pee wisam schim jukam peenahza klast kreewu un
leischu eebrutumß, kuri isstaigaja wisu latwju un lihbjü semi.
Ari danu lehninsch nonahza Sahmusalä un uszehla leelu,
stipru pili. Eeltzis winä tara wihrus, aischahja atpafal.
Schai pilij usbruka sahmsaleeschü un padsina no winas danus
un paschu nopostija. Tifko kreewi bija atstahjuschi Liwoniju,
sazehläs sakaleeschü, kureem peebeedrojäs ari ziti igauni un
padsina wisus wahzus no sawäm semem. Tä usleesmoja
atkal leels karsch, kurä latweeschü dsihwi peedaltjäs un bija
wahzu stipratais pabalsts.

1223. g. igauni farihloja leelu tara gahjeemu us Li-
woniju. Ari kreewi wineem peebeedrojäs. Nonahkuschi pee
Jumaras, wini islaupija scho apgabalü, aplawa dauds lat-
weeschus un aistweda seeweetes un behrnus lihds. Tad
weena dala aischahja us Trikati, otra us Rosulu (Widsemes
austrumi), ziti us Metsepoli, ziti atkal us Turaidu, wisur
postidami, laupidami un dedsinodami. Noteikta bija Leh-
durga, kur wiseem sanahkt. Rameko ar saweem latweeem
dsinäs wineem pakal un usbruka pee Ungurmuischas kresam
Waremaram, las atkahrpäs us Zehsu pusi. Kad wahzi no
Rigas nehmas steigtees palihgä lihbjeeem, igauni jau dewäs
atpafal. Nogahjuschi lihds Turaidal, wahzi jutäs til no-
guruschi, ta igaunee: pakal dsihtees wais nespehja un greejäs
atpafal us Rigu. Til nedaudsi bija gatawi turpinat gaitu,
tä prahwests Jahnis, preesteris Daneels un ordena mestrs
Woltwins. Scheem peebeedrojäs Siguldas un Zehsu bru-
nineeft un leels watrums latweeschu un lihbjü. Tas
eedwefa duhschu wahzeem un wini tuhlin seloja igauneeem pa
zetu us Gauju. Igauni bija nehmuschi zetu us Jumarü,

eelikufchi sawus sirgus par nakti basnizâ, mozijufchi turpat swehtâ weetâ seeweetes un isdedfinajufchi wisu apfahrtini un wisu, kas peederejis preesterim. Rad jau weena dala winu karaspehka bija pahrgahjusi pahr Jumaras tiltu, nahza kfristitee no sahneem un usbruka wineem. Igauni gan duhschigi stahjâs pretim, bet beigâs bija peespeesti behgt un wisu salaupito atflaht ustraretajeem. Uplautu no wineem bija ap 600, daschi dabuja galu meschos, daschi noslihta Gaujâ. Nu kfristitee tuhlin sarikhoja usbrukumumu igauncem, sawahza ap 8000 wihru, ap lenza Wilandi, un igauncem bija aikal japadodas un jakristâs.

Tikko bija beidsees schis igaunu karsch, usbruka Ungaunijai Susdales leelknes, eenehma Tschribatu, ap lenza Reweli, bet eenemt winu newareja. Aftahjis Tschribatâ bijufcho Kalkneses knesu Weefzetu, leelknes aigahja. Wahzi gan tuhlin domaja dotees pret Tschribatu, bet passausidami danu sauzeenam, nogahja us Hartju pamahkt daneem scho apgakalu. 1224. gadâ sawahza bissaps leelu karaspehku un usbruka Tschribatal. Pehz ilgâm, nirkâm zihnam winu eenehma un apkawa wisus kreewus ar knesu Weefzetu, tilkai weenu kreewu atlaida, lai pasinojot Nowgorodâ un Susdolê, ka Tschribata krittusi. Tad sohtâs semju dalischana un isdoschana lehnu sahtibâ. No Selowas bissaps dabuja diwas dalas un trescho ordenis.

Rad nu wahzi bija eelarcjufchi scho leti stipro Tschribatas pilli, pahrneima, kâ kronists stahsta, tahdas isbailes wisas apfahrtijas tautas, ka winas steidsâs islihgat ar wahzeem. Kaidija us Rigu sawus suhtnus ar kalwan kreewi, peejuhras igauni, sahmsalefchi, semgali, kurfchi, kâ ari leifchi un luhdsjâs meera un draudstibas ar wahzeem. Wini bijufschees, ka ar wineem tas pats waretu gaditees, kas ar tchribateescheem. Un ridisineeki peenehma winus un dewa meeru, kas til ka luhdsjâs, un wisa seme oplusa winu preefchâ. Un igauni nahza laukâ no sawam pilim, aikal uszehla sawus nodedsinatos zeemus un basnizas; tãpat ari latwi un lihbi atstahja sawas meschu paslehptuwes, un leelâ drofchibâ ara un sehja, ko wini pehdejos ischetrdesmit gadus atflahti nebija drihlftejufchi, tadehl ka leifchi un zitas tautas, kâ pirms Dewa wahrda sludinaschanas, kâ ari pehz kristibas wineem naw nekad dewufchi meeru un drofchu dsihwi. Nu no schi laika wini baudija meeru un preezajâs par saweem laukeem un sawu darbu, un nebija neweena, kas winus frauzeu.

Kad biskaps Alberts atradās it tā spihlēs, tad viņu apdraudeja krewoi, mahzās wirsū dani, bahsās wirsū ordenis ar ņawām nepildamām prasībām, winsch luhšās no pahwesta Honora III. legata, kas lai us weetas ischkirtu wišas strihdus leetas un nesapraschanos scho warturu starpā. Pahwests nosuhtija nu us Liwoniju Modenas biskapu Wilumu. Schis, nonahzīs Rīgā, lai eepasihtos ar ņejeenes buhšhanam, greesās wispirms pee tām aprindam, kuras winam wareja dot wištaišnakos un pamatigakos aifrahdijumus un iskaidrojumus, pee jaunatgrestajeem, pee lihbeem un ziteem, kas dšiwvoja Rīgā, tā tad pee ņematajām ņekširam, kuras minet wahrdā kronistš naw turejis par zeenigām, leeziba, ka tas wahzeem naw it nemas bijis pa prahtam. Tad Wilums, biskapa Alberta un zitu augstako baifnizlungu pawa dibā ussahla Liwonijas apzelojumu, lai us weetas eepasihtos ar laušhu truhkumeem un wajadšibām. Nonahzīs turai deeschos, winsch pabija Kubele, Wihselē, Lehdurgā, tad pahgahja us Metsepoli, Idumeju un Latwiju; no tureenes noklwa igaukos; te mahzidams laudis, winsch peekodinaja wahzeem neustraut jaunristiteem nepanesami smagu juhgu, bet til to leho weeglo ta Runga. Tapat winsch mahzija Wilandes pils ordena brahtuš ne pahreklus apgruhtinat ņawus apalņhneekus, ņchos mulkigos igaukus, kad wini dod desmito waj zitas lahdas leetas, lai wini, nemot scho ņew par eemeslu, nekristu atpaka paganiskos eeradumos. Turp nonahza ari Keweles dani ar ņawām wajidšibām un peejuhras igauni, kas notal strihdejas ar daneem, un luhdsās, lai Wilums nemot winus ņawā apņardšibā pret daneem un ņahmfaleescheem. Utgreesdamees atpaka, winsch zelā nonahza pee latweescheem Solowas walsti; ņapulzejis ap ņewi laudis Trifatē, winsch preezigs sludinaja wineem Deewa wahrdu un ar uszi tibu skaidroja tizibas ņwehtumuš. Tid winsch aifgahja us Zehsim. Te winu ņagaidija leeli puhli latweeschu un wendu; ari ņeem winsch sludinaja ta Runga Jesus Kristus preezas mahzibu, walrakahrt atgahdinadams teem wina zeeschanas; winsch godinaja winu ustizibu un pastahwibu tizibā, ka wini no laba prahta un ne ņpeesti peenehmuschī kristigo tizibu un kristibai nekad neefot kaltejuschi, ka to darijuschi lihbi un igauni, iszehla latweeschu pasemibu un pazeetibu, ka tee preezigi neefot muhsu Runga Jesus Kristus wahrdu ari zitām tautam un saudejuschi no ņawejeem daudš laušhu ņchis kristigās tizibas labad, kuri bes ņchaubām eekluwuschī mozineeku ņaweenibā. Ari wendeem Wilums pasneedsa

fawas pamahzibas un wina lungeem, ordena brahseem winsch zeeschi peefodinaja uslist saweem padoteem tilai weeglu juhgu un draudsiigi dshwot kopā. Tapat winsch brihdinaja Siguldas ordena brahluš un pahrejos wahzus wisās zitās walstis, mahzot lihbjeeem, lat ojeem un ziteem jau atgreesteem kristigā tizbā uslist Jesus Kristus lehnigo nastu, winus jaudset tā defmitā, tā zitās leetas, lai wini, pardauidj apgruh-tinati, nekristu atpakaļ netizbā. Tad winsch aishgahja us Rigu.

Te pee legata nonahja ari wahzeeschji, lihbjji un latweeschji un melleja teefu daschados gadijumos. Un winsch atbildeja jebkura pehz wina leetas un suhdstibas un schlihra daudsu leetas un strihdus. Ari Nowgorodas un zitu pilsetu kreewi, tad dsirdeja, la Rigā esot apustulista sehdeļa legats, raidija turp sawus suhtnuš un luhdja wina, lai apstiprinot meeru, tas noslehgtis wineem ar wahzeem. Un legats pallasija scho luhgumu, stiprinaja winus wina tizibā, wineem to seelot pee sirds, un cepreezinatus atkaida us wina semi. Seradās ari semgalu wirfneeks Westards, wina sauktis; ar scho wedot daudj strihdu un garas šarunas, legats wina usalzinaja peenemt kristigo tizibu. Bet schis sawā netizibas apstulbumā nefajehdja pestischanas wahrdu un wehl nepeenema kristibu, bet atkila us turpmakeem laikeem: tomehr peelaida legata misionaru Semgalē. Un tā nahja no wisam pufem raudsit Romas galma legatu, to starpā ari Serzikas knes Wiswaldis, Aldenburgas grafs Burkhards un danu biskapi no Reweles, ari sahmsaleeschji un peejuhras igauni, kuri gribeja padotees wina apfardstibā. Schee apsolijās usnemt pee fewis preesterus un dot scheem kristito lauschu teefas, ja winus atpestijot no danu usbrukumeem. Legats to apsolija, suhtija sinneschus daneem un sahmsaleescheem, lai mitejotees karot, peenemot meeru un klaufot wina preekschrafsteem.

Legats wehl nebija bijis peedaugaweeschos. Winsch nu apstaigaja falspileeschus, ilschkileeschus, leelwahrdeeschus, aiskraufleeschus, nonahja Rofnesē; te winsch mahzija wahzus, kreewus, latweeschus un sehluš, kuri wisi tur dshwoja kopā. Pee tam winsch peegreesa ihpaschu wehribu wahzeem, wineem peefodinadams nekaltet saweem padoteem, winus zeeschi apspeeschot un mozot pee dascheem darbeem; turpretim wineem gan nahkotees zitus uszihtigi mahzot kristigā tizibā, eewest kristigus tikumus un ar labām preekschihmem un ar wahrdeem atradinat no paganislām buhschanam.

Lihds schim mums bijusi darischana ar wahzu, danu, sweedru, tas ir, seemelu tautu kulturtregereem. Mehš redse-

jam, la wineem preelſchgalá gahja fara wihrs un pehz ſcha nahja kriſtigàs tizibaš neſeješ, preeſteriš. Daſchu labu reiſt paſchi preeſleri fruſta weeta nehmuſchi rolá ſobinu un ſchlehpju. Sobinš un ugunš bija, laš ſogatawoja Kriſtuš mahzibai lautu, bija winoš lihđuma lihđeješ. Te nu bija eeradeeš wihrs it lá no zitaš paſauleš, laš uſſtaħjàs ne ar hardſibu, bet ar lehnibu, laš mahzija wahrdecem un ne pehreenem (verbiš, ſed en verberibuš). Te ſatilaš diwi paſauleš uſſtati: žiwilſetaiš italeetiš un barbariſkaiš germaniš. Warelu gan eebiſt, la Wilumam nahžàs weegli wahrdecem ſeht kriſtibaš ſchlu, ſur germanu ſobinš jau bija nolhđſinajiš tihrumu un aſinim bogatigi apledziš. Starpiba tomehr bija leela: lamehr notalaiš ſobinš un paħtaga lauſchu praħtuš tikai ſaruhltinaja un atbaidija no kriſtibaš, lamehr miħli wahrđi un taiſnigš praħtigumš miħlſtinaja un peeweħrſa ſtuhrgalwigoš praħtuš un juħtaš kriſtigai tizibai. Utwai-nojama wahzu poliſtika buħtu gan ar to, la wini to žitadi neprata, la paſchi taħđá weidá peegreeſti pee kriſtibaš, un lá dabuto mahzibu taħđi ſneedſ taħlat. Pee la wehl peebeedrojàs žilwela montaš laħrumš, ar lo Wilumš notal karo, mahzidomš wahzuš un ordena braħluš, lai apeetaš ar jaunatgreesſteem ſaudſigi un godigi.

Bet Wiluma deħſtitaiš meerš nepaſtaħweja ilgi, pat ne tik ilgi, la buħtu ſpeħjiš aiſbraukt. Odempš piš brunineeš Doleš Žahniš uſbruta Wironijai un padſina danuš. Tikai bargatee baſnižoš ſodi, iſſleħgſchana no kriſtigo ſabeedribaš ſpeħja ſawaldit nebeħdigo brunineeku: gaiſcha leeziba, la Wiluma uſnemtaiš miħleſtilaš želſch nebuš eeturamš ſemē, la eekarotaju montaš laħriba neatſiħš nelahduš etilaš, lablikumu likumuš, bet eeš ſawu warmahzibaš želu: wiłkš ſpawu gan met, bet dabu nemet.

Legatiš wehl reiſ dewàš uſ Žgauniju, nogahja lihđſ Retwelei, paneħma Jerwu un Wironiju pahweſta pahwaldē, atdo-damš Hariju daneem un tad ſchliħròš no Liwonijaš 1226. gada.

Tikko legatiš Wilumš bija proſam, beidſàš wina uſ-maħtá ſatiziba un weenpraħtiba un eeſaħtàs kildoš no jauna ta paſcha ſemeš ſumosa dehl. Biſtapa Alberta ſogliš Žgaunijá, preeſteriš Žahniš, eeſaħta karu ar danecem. Ridſinee-ſecem bija ſapeeleeſ leelaš puhleš, lai apledſinatu ſcho ſtrihđu paſchu kriſtito ſtarpá; jo bija nodomatiš kara gahjeenš uſ Saħmſalu. Janwara mehneſi, tad juħra bija ſaſaluſi, wahzu ſpeħkš, ſurá, protamš, bija japeedalaš ari latwjeem un lihbjeeem, pahrgahja pa ledu uſ Saħmſalu un eekaroja winu.

Sahmfaleefcheem bija japadodas un jakristas, 1227. gadā. Ar scho gadijumu beidsas muhsu pirmkronitas nostahsts.

1227. gadā bija atnahzīs tīt leelš bars krustneschu, tā wehl nekad. Scho isdewigo gadijumu nu isleetoja ordena mestrs Wolkwīns un šarihkoja leelu kara gahjeenu us Semgali, lai atreebtos semgaleem. Par ko, naw teiktš; bet jadomā, ka Westers (tā tagad Rihmetā kronika dehwe pirmkronitas Westardu) bija atraidijšs kristību. Tur winsch šastapa Westeru. Semgali bija tīt pahrdroschi, ka šchahwa bultam. Wahzi šchahwa pretim un aplawa ap 1000 wihru; pahrejee aismula. Westers trihs nedelas sabija semē, un tā tur rihtojees, to sina wislabaki, kas tur jahdelejuschī. Kur weesi spehja pawehlet, tur šaimneekam wisai gruhlas deenas. Kristitee nu ar godu greešās atpakal jawā semē, dsina few lihds leelu laupijumu, pastahwoschu no behrneem, seeweetem, wihreem un pilnas bija rokas mantu, ko bija atraduschī tai semē. —

Nahkoschu gadu Westers to atdarija kristiteem. Winsch usbruka Alstrauklei, un šroja pa ordena brahlu semem. Alstraukles brunineeks Markwards šarihkoja sawus lihbjus un latwjus un dsinās pakal aisejoscheem semgaleem. Ugri no rihta wini panahza pakalejo pulku, un eesahlas nifna kauja. Westers ar 500 wihreem peenahza palihgā. Sagrahbis refnu pagali, winsch Markwardam issita daudš jobu. Somehr semgaleem bija jabehg un jasaude wifš laupijums.

Schis ir pehdejais gadijums, tur minets Westera wahrds. Nosuda no muhsu wehstures statuwes wihrs, kursch, jebchu gan nekeela apgabala, tītai Terweetes walstš wezalais, pratis širdigi turetees pretim wahzeem un winu dseljīs kalteem brunineekeem. Winsch atkaroja jau saudeto Meschotni, aistahweja sawu Terweeti un ar zeenu un godu isturejās šarunās ar legatu Wilumu. Kamehr ziti wifš paschi mahzās pee legata, pehdejais Westeru laipni eeluhdša pee fewis un bija ar meeru, kad bija iskaulejis few brihwibu un atkauju suhtit preesteri-mifionaru us Semgali. Westers bija pratis eedwest sawos laudis tahdu droschibas garu, tā pratis nowehrot wahzu kara mahkslu un tā winā eemahzit semgalus, ka tad, kad sahlās kari ar brunineekeem pastahwibas dehl, wahzeem tītai ar leelām puhlem un mokam, saudejot tuhstoscheem lauschu rehž 30 gadus ilgstoschām zihnam isdewās laust sifhsto un duhschigo semgalu pretimturechanos.

1229. gadā nomira ari biskaps Alberts, wahzu kolonijas dibinatajs Liwonijā.